ΕΤΟΣ Γ'.

ΧΡΥΣΑΛΛΙΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ, ΠΟΙΚΙΛΑ.

ΤΟΜΟΣ Γ'. | 30 ΙΟΥΝΙΟΥ, 1865. | ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 60.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΥΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ.

> Ὥσπερ γὰρ τὴν μέλισσαν ὁρῶμεν, ἐφ' ἅπαντα μὲν τὰ βλαστήματα καθιζάνουσαν, ἀφ' ἑκάστου δὲ τὰ χρήσιμα λαμβάνουσαν, οὕτω δεῖ καὶ τοὺς παιδείας ὀρεγομένους, μηδενὸς μὲν ἀπείρως ἔχειν, πανταχόθεν δὲ τὰ χρήσιμα συλλέγειν.
>
> (Ἰσοκράτους).

Ἂν τις λάβῃ ἀνὰ χεῖρας τοὺς στατιστικοὺς πίνακας τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐκπαιδεύσεως θέλει βεβαίως ὑπὸ θάμβους ἀναβοήσει καὶ μακαρίσει τὴν κλασικὴν αὐτὴν γῆν ἐπὶ τῇ γιγαντιαίᾳ αὐτῆς διανοητικῇ προόδῳ. Διότι ἐνταῦθα τῳόντι καὶ Πανεπιστήμιον πολυκάθεδρον ὑπάρχει καὶ γυμνάσια πολλὰ καὶ πληθὺς σχολαρχείων καὶ ἀναρίθμητα δημοτικὰ σχολεῖα, ἐκτὸς τῶν ἰδιωτικῶν ἐκπαιδευτηρίων ἅτινα καὶ αὐτὰ ἐπ' ἐσχάτων κατὰ κόρον ἐπληθύνθησαν, εἰς ὅλα δὲ ταῦτα τὰ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα φοιτῶσι χιλιάδες ὅλαι μαθητῶν ὀργώντων πρὸς μάθησιν. Ἐξετάζων ὅμως τὰ πράγματα ὑπὸ πρακτικὴν ἔποψιν θέλει παρ' ἐλπίδα ἀνακαλύψει οὐχὶ μεγάλην πρόοδον ἐν σοφίᾳ καὶ ἐλάχιστον τὸν θερισμὸν τοῦ διανοητικοῦ ἀγροῦ. διατί δὲ τοῦτο;

Περὶ τοῦ διατί τούτου πολλὰ ἐγράφησαν καὶ ἐλέχθησαν, ὥστε ἠθέλομεν καὶ ἡμεῖς ἀρκεσθῆ εἰς τὰ ῥηθέντα, ἐὰν πρῶτον μὲν ἐβλέπομεν ὅτι οἱ κατὰ καιροὺς ὑπουργοὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐπωφελοῦντο ἐκ τῶν συμβουλῶν τούτων, καὶ δεύτερον ἐὰν αἱ δοθεῖσαι γνῶμαι περιεῖχον ὁλοσχερῶς τοῦ κακοῦ καὶ τὴν ἐξέλεγξιν καὶ τὴν θεραπείαν. Δυστυχῶς ὅμως τὰ ὑπουργεῖα ἐν Ἑλλάδι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διανέμονται διὰ κλήρου καὶ οἱ ἐπιλαχόντες ὁτὲ μὲν ἀδιαφοροῦσι περὶ ἄλλων φροντίζοντες, ὁτὲ δὲ ἀδυνατοῦσι νὰ ἐπιφέρωσι θεραπείαν τινά, καθὸ πάντη ἀδαεῖς καὶ ἄπειροι παιδείας. Αἱ δὲ δοθεῖσαι συμβουλαὶ οὐ μόνον θεραπείαν ἐντελῶς δὲν ὑπόσχονται, ἀλλὰ καί τινες, ἐπὶ ἐσφαλμένης διαγνώσεως τοῦ κακοῦ βασιζόμεναι, προτείνουσι μεταβολὰς ἐπουσιώδεις καὶ οὐ τὰς δεούσας.

Καθ' ἡμᾶς τὸ κακὸν ἔγκειται ἰδίως εἰς τὸν διοργανισμὸν καὶ κανονισμὸν τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς τὴν ἀνικανότητα τῶν διδασκάλων. Διδάσκοντές τε καὶ διδασκόμενοι δαπανῶσι τὸν πολύτιμον χρόνον ἐφ' ἃ μὴ δεῖ, παραμελοῦντες τὰ ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα, καὶ ἀπαμβλύνοντες τὸν νοῦν τῶν νέων καὶ τὴν προθυμίαν αὐτῶν χαλαροῦντες δι' ἀτόπων θεωριῶν, δι' ἐπιβλητικῆς καὶ ἐπιπόνου μελέτης μαθημάτων οὐδὲν τὸ ἐπαγωγὸν οὐδὲ τὸ χρήσι-

μον ἐχόντων· « *Παῖδ' ἔτ' ἐόντα χρεὼν δὴ καλὰ διδασκέμεν ἔργα* », εἶπεν ὁ Ἡσίοδος, ἀλλ' ἡμεῖς καλὰ ἔργα ἐννοοῦμεν ἄλλα παρ' ὅ,τι ἐκεῖνος. Οὕτω φέρ' εἰπεῖν ἅμα τὸ παιδίον μάθῃ νὰ συλλαβίζῃ, ὁ διδάσκαλος τῷ δίδει πάραυτα ὡς ἐγκόλπιον τὴν γραμματικήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἀποχωρίζεται πλέον μέχρι γήρατος· μετ' αὐτῆς τρώγει, μετ' αὐτῆς κοιμᾶται, καὶ ὅταν τὸ πρωὶ ἐξυπνᾷ αὐτὴν ἔχει ἐνώπιόν του· φοβερὸν τέρας εἰδεῖν! Μετὰ διετεῖς κόπους καὶ μόχθους τὸ παιδίον κατώρθωσε τέλος πάντων νὰ μάθῃ ποῖα τῶν τριτοκλίτων ἔχουσι τὸ α βραχὺ καὶ ποῖα ἐξαιροῦνται τοῦ κανόνος τούτου, καὶ τί συμβαίνει ὅταν ἀποβληθῇ ν μετὰ ὀδοντοπρόφερτον· παρευθὺς δὲ ἡ σεβασμία τῶν διδασκάλων ὀμήγυρις τῷ προσφέρει εἰς βραβεῖον τὴν Λατινικὴν γραμματικὴν τοῦ μακαρίτου Οὐλερίχου καὶ τὸν Κορνήλιον Νέπωτα, μόλις δὲ μάθῃ τὸν τόπον τοῦ Γερουνδίου καὶ ἰδοὺ καταπίπτει κατὰ κεφαλῆς τοῦ μαθητοῦ ἡ μαθηματικὴ δοκός, ἡ θεωρητικὴ ἀριθμητική, ἡ γεωμετρία, ἡ ἄλγεβρα μετὰ τῶν λογαρίθμων, ἡ τριγωνομετρία καὶ οὐδ' οἶδα τί ἄλλο.

Εὐτυχῶς ὅτι τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος δὲν συντρέχει εἰς τὴν ὁμιχλώδη ταύτην διδασκαλίαν, ἄλλως τὰ τέκνα τῶν Ἑλλήνων θὰ ἐγίνοντο τόσοι σχολαστικοί, ἔχοντες τὰ κρανία των μεστὰ ἐκ γραμματικῶν κανόνων καὶ μαθηματικῶν προβλημάτων. Ὡραῖον δὲ θέαμα θὰ ἦτο τῇ ἀληθείᾳ, ἔθνος συγκροτούμενον ἀπὸ τοιούτους γραμματικοὺς πολίτας! Εὐτυχῶς ὅμως, ἐπαναλέγομεν, ἡ θερμότος τοῦ κλίματος καὶ ὁ διαυγὴς ἑλληνικὸς οὐρανὸς εἶναι ἀντίδοτα τόσον δραστικὰ κατὰ τῆς σχολαστικότητος, ὥστε ἐλάχιστον μέρος τῆς τοιαύτης ὀκταετοῦς διδασκαλίας διαφυλάττεται ἐν τῇ μνήμῃ τῶν μαθητῶν.—Ὀκτὼ λοιπὸν ἔτη τί διδάσκεται ἡ νεολαία καὶ τί μανθάνει; ἴσως θὰ ἐρωτήσητε. Μηδαμινὰ πράγματα, ἢ μᾶλλον τίποτε, ἀποκρινόμεθα, καὶ τὸ μέγιστον τοῦτο κακὸν ἐκπηγάζει ἐκ τῆς κακίστης διδασκαλικῆς μεθόδου.

Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἔπρεπε φυσικῷ τῷ λόγῳ νὰ γινώμεθα κάτοχοι τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας ὅσον οὐδεὶς τῶν ἄλλων Εὐρωπαίων καὶ φιλοτιμίας ἕνεκεν, διότι εἴμεθα τῶν φωστήρων ἐκείνων τῆς οἰκουμένης ἀπόγονοι, καὶ διὰ τὴν συγγένειαν τῆς γλώσσης μας ἐξομαλυνούσης οὐ μικρὰς δυσκολίας. Ἀλλ' ὅμως συμβαίνει τὸ ἐναντίον, καὶ τῶν μὲν ἄλλων ἐθνῶν ὑψοῦται καὶ μεγαλύνεται τὸ φρόνημα διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ἡμεῖς δὲ οἱ ἐκείνων ἀπόγονοι διατελοῦμεν εἰς παντελῆ ἄγνοιαν τῶν πολυτίμων τούτων συγγραμμάτων. Διατί; Μήπως δὲν διδάσκονται Ἕλληνες συγγραφεῖς εἰς τὰ σχολεῖα καὶ εἰς τὰ γυμνάσια! Διδάσκονται, ἀλλὰ διὰ τοιούτου τρόπου, ὥστε ὁ μαθητὴς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς αἰσθάνεται ἀντιπάθειαν, ἀποστροφὴν καὶ ἀηδίαν πρὸς αὐτούς, διότι τὸν Δημοσθένην, τὸν Πλάτωνα, τὸν Ὅμηρον, τὸν Πλούταρχον τοὺς δίδωσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν μαθητῶν ἁπλῶς καὶ μόνον πρὸς ἐφαρμογὴν γραμματικῶν κανόνων· δηλαδὴ ἐπὶ τῶν ἀπτωμάτων τῶν θαυμάτων αὐτῶν ἀνδρῶν σπουδάζεται ἡ συντακτικὴ καὶ γραμματικὴ ἀνατομία! Ὁ Πλάτων εἶναι δύσκολος εἰς τὴν σύνταξιν, ὁ Ὅμηρος εἰς τὴν γραμματικήν, ὁ Πλούταρχος εἶναι τοῦ παρακμάζοντος Ἑλληνισμοῦ συγγραφεὺς καὶ ὁ Δημοσθένης παρέχει εἰς τοὺς λόγους του τελείας περιόδους θαυμασίας, ὅπου τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ κατηγορούμενον εὑρίσκεται ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, καθὼς καὶ ἡ ἐκ πλαγίου καὶ ἐκ τετάρτου. Τοιαῦται εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ περὶ Ἑλλήνων συγγραφέων εἰδήσεις καὶ κρίσεις τῶν διδασκάλων, τὰς ὁποίας ἀκροάζονται *ὑπνώττοντες* οἱ ταλαίπωροι μαθηταί. Ἀλλὰ καὶ ἂν τύχῃ καλὸς τῷ ὄντι διδάσκαλος καὶ μαθητὴς ἀκατάσχετον ἔχων δίψαν μαθήσεως ποῦ ὁ ἀναγκαῖος καιρὸς πρὸς μελέτην! Τὸν καιρόν του ὁ μαθητὴς δαπανᾷ εἰς νεκροψίας, εἰς ἐκμάθησιν δηλαδὴ τῆς Λατινικῆς, τὴν ὁποίαν ἀφοῦ διδαχθῇ ἐπὶ πέντε ὅλα ἔτη ἐναποταμιεύει, ὡς ἄχρηστον καὶ πεπαλαιωμένον ἔνδυμα, εἴς τινα γωνίαν τῆς βιβλιοθήκης του· ἐκτὸς ἐὰν προώρισται νὰ γράψῃ δι' αὐτῆς ἰατρικὰς συνταγὰς ἢ νὰ διαδεχθῇ μίαν ἡμέραν τοὺς σοφοὺς διδασκάλους του. Δαπανᾷ πρὸς τούτοις τὸν χρόνον εἰς κατανόησιν πολυπλόκων μαθηματικῶν προβλημάτων καὶ εἰς ἀποστήθισιν ὑψηλῶν ἀλγεβρικῶν καὶ τριγωνομετρικῶν θεωριῶν, πράγματα τὰ ὁποῖα ἅμα λάβῃ τὸ γυμνασιακὸν ἀπολυτήριον λησμονεῖ, καθότι οὐδέποτε πλέον ποιεῖ αὐτῶν χρῆσιν ἐν τῷ βίῳ, οὐδὲ εἰς τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγάς, οὐδὲ εἰς τὰς ἰατρικὰς διαγνώσεις, οὐδὲ εἰς τὰς νομικὰς συζητήσεις καὶ εἴ τι ἄλλο.

Πρὸς τί τώρα, ἐρωτῶμεν, ἡ μεγάλη αὕτη σπουδὴ εἰς τὰ θεωρητικὰ μαθηματικά; ποῖον τὸ ἐξ αὐτῆς ὄφελος; —Δι' αὐτῶν ἀκονᾶται ὁ νοῦς τοῦ μαθητοῦ, μᾶς ἀποκρίνονται οἱ ὀπισθοδρομικοὶ θιασῶται. Ναί, ἀλλ' ὅσῳ τὸ μέτριον ἀκόνημα ὠφελεῖ, τόσῳ τὸ ὑπέρμετρον βλάπτει, καὶ ἡ μάχαιρα συνεχῶς ἐπὶ τῆς ἀκόνης προστριβομένη ἀνεπιτηδεία εἰς χρῆσιν καθίσταται. Ἡ χάριν τῶν ὀλίγων ἐκείνων, οἵτινες θέλουσιν ἐπιδοθῇ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀστρονομίας ἢ τῆς μηχανικῆς, εἶναι δίκαιον πάντες οἱ ἄλλοι νὰ κατατρίβωσι τὸν καιρὸν ἐπὶ ματαίῳ; Ἐὰν ἦτο ἴδιον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πᾶν τὸ εἰς τὰς αἰσθήσεις προσπίπτον ἐν ἀκαρεῖ ν' ἀντιλαμβάνηται καὶ νὰ διαφυλάττῃ ἐν τῇ μνήμῃ, ὄχι μόνον τὰ νῦν διδασκόμενα, ἀλλὰ καὶ ἔτι πλείονα καὶ ὑψηλότερα καλὸν ἦτο νὰ ἐκμανθάνωσιν οἱ νέοι, διότι δὲν εἶναι κακὸν πρᾶγμα ἡ πανδαημοσύνη· δυστυχῶς ὅμως ἡ ἀνθρώπινος φύσις εἶναι ἀσθενὴς καὶ οἱ ἔξοχοι νόες σπανιώτατοι· διὰ τοῦτο τὸν πολύτιμον χρόνον πρέπει νὰ δαπανῶμεν εἰς τὰ ἀναγκαιότερα καὶ ὠφελιμώτερα, τοιαῦτα δὲ εἶναι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα κατὰ πρῶτον καὶ κατὰ δεύτερον ἡ ἱστορία, ἥτις εἶναι ὁ ἄριστος διδάσκαλος τοῦ πρακτικοῦ βίου, ἡ γεωγραφία καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς χημείας καὶ τῆς φυσικῆς ἐφηρμοσμέναι εἰς τὰς τέχνας.

Ταῦτα ὑποδεικνύοντες ὡς ἀναγαιότερα, δὲν λέγομεν νὰ παραμεληθῶσι τὰ ἄλλα, τοὐναντίον καὶ ἡ ψυχολογία καὶ ἡ λογικὴ ἐν ἐπιτομῇ πρέπει νὰ διδάσκωνται, ὡσαύτως καὶ ἡ Λατινικὴ εἰς τὰς δύο μόνον ἀνωτέρας τάξεις τῶν Γυμνασίων, ἡ πρακτικὴ ἀριθμητικὴ μεθ' ὅσης εἰ δυνατὸν ὀλιγωτέρας θεωρίας, τὰ πρῶτα βιβλία τῆς γεωμετρίας καὶ ἡ ἄλγεβρα μέχρι τῶν δευτεροβαθμίων ἐξισώσεων. Καὶ τῆς μὲν πρακτικῆς ἀριθμητικῆς ἡ διδασκαλία νὰ περατοῦται ἐν τῷ σχολείῳ μετὰ προκαταρκτικῶν τινων γνώσεων τῆς γεωμετρίας, ἐντὸς δὲ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους νὰ διδάσκηται ἐν τοῖς γυμνασίοις ἡ θεωρητικὴ μετὰ τῆς εὐρυτέρας πρακτικῆς ἀριθμητικῆς, ἡ γεωμετρία καὶ ἡ ἄλγεβρα, κατὰ δὲ τὰ ἕτερα δύο καὶ ἥμισυ ἔτη, ἡ χημεία, φυσική, γαιολογία καὶ ὀρυκτολογία. Ἐπαναλέγομεν δέ, ὅτι πρέπει νὰ γίγνηται μεγάλη καὶ συχνὴ ἀνάγνωσις Ἑλλήνων συγγραφέων μετὰ πρακτικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀναλύσεως, ἔκθεσις ἰδεῶν γραπτὴ καὶ θεματογραφία, εἰς τὴν ἔκθεσιν δὲ τῶν ἰδεῶν καὶ εἰς τὴν θεματογραφίαν νὰ ἐφαρμόζωνται οἱ κυριώτεροι γραμματικοὶ καὶ συντακτικοὶ κανόνες ὡς οἷόν τε συντομώτερον καὶ πρακτικώτερον. Συνελόντι εἰπεῖν, ἐπειδὴ ἡ γυμνασιακὴ ἐκπαίδευσις σκοπὸν ἔχει ἰδίως τὴν μόρφωσιν χρηστῶν καὶ χρησίμων ἑαυτοῖς τε καὶ τῇ πατρίδι πολιτῶν, πρέπει διὰ τοῦτο νὰ ἦναι ἐγκύκλιος καὶ ὄχι εἰδική. Ἀπατῶνται δὲ ἀπάτην μεγάλην οἱ νομίζοντες ὅτι τὰ γυμνάσια εἰσὶ *παλαῖστραι, ἐν αἷς γυμνάζονται διὰ τοὺς μεγάλους τοῦ πανεπιστημίου ἀγῶνας*· καὶ δὲν ἀρνούμεθα μὲν ὅτι δι' αὐτῆς τῆς γεφύρας δέον νὰ διαπορεύωνται οἱ ἐπιστήμας ὀρεγόμενοι εἰς τὸ πανεπιστήμιον, ἀλλὰ δὲν παραδεχόμεθα ὅτι τὰ γυμνάσια ἐπλάσθησαν μόνον πρὸς τὸν περιωρισμένον αὐτὸν σκοπόν, ἀπεναντίας φρονοῦμεν ὅτι τὰ γυμνάσια εἶναι παλαῖστραι ἀλλὰ παλαῖστραι ἐν αἷς οἱ νέοι γυμνάζονται ἐπὶ τοὺς μεγάλους τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἀγῶνας.

Ἐπειδὴ ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ οἱ ἐπιστήμονες εἶναι ὀλίγοι, δὲν ἕπεται ἐκ τούτου ὅτι οἱ μὴ ἐπιστήμονες πρέπει νὰ μένωσιν ἀπαίδευτοι· τοιαύτη ὑπόθεσις εἶναι βλασφημία, καὶ ὅμως ἤθελεν εἶσθαι πρᾶγμα, ἐὰν παραδεχόμεθα ὅτι τὰ γυμνάσια παρασκευάζουσι μόνον φοιτητὰς τοῦ πανεπιστημίου, διότι τότε ποῦ θὰ ἐκπαιδευθῶσιν οἱ ἐλευθερωτέρας ἀγωγῆς τυγχάνοντες παῖδες; εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα; ἄλλα τὰ ἐκεῖ διδασκόμενα μαθήματα δὲν ἀρκοῦσι πρὸς τοιαύτην ἀνατροφήν· εἰς τὰ Γυμνάσια; ὄχι βεβαίως, διότι ἐκεῖ θὰ προγυμνάζωνται οἱ φοιτηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου εἰς μαθήματα τὰ ὁποῖα εἰς αὐτοὺς μὲν θέλουσι καταστήσει ὁμαλωτέραν τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἐκμάθησιν τῆς ἐπιστήμης, εἰς δὲ τοὺς ἄλλους ὄχι μόνον οὐδεμίαν ὠφέλειαν θέλουσι φέρει, ἀλλὰ καὶ σύγχυσιν ἰδεῶν καὶ πρὸς τὴν μάθησιν ἀπέχθειαν καὶ ἑπομένως ἀμάθειαν. Ἐνῷ τοὐναντίον ἂν τὰ γυμνάσια θεωρηθῶσιν ὡς ἀνθῶνες, ἐν οἷς οἱ παῖδες ὡς ἄλλαι μέλισσαι ἀπομυζῶσι τὸ μέλι τῶν ἀνθέων, ἂν, ἐν ἄλλαις λέξεσι, διδάσκωνται ἐν αὐτοῖς ἐγκύκλια μαθήματα χρήσιμα παντὶ πεπολιτισμένῳ ἀνθρώπῳ καὶ ἀναγκαιότατα εἰς τὸν καθημερινὸν βίον, ὁποῖα εἶναι ἡ πάτριος Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἱστορία, γεωγραφία, φυσικὴ πειραματικὴ, γαιολογία, ὀρυκτολογία, ὀλίγα μαθηματικά, λατινικὰ καὶ γαλλικά, κτλ. θέλουσιν ἐπιτύχει δύο συνάμα σκοποί, καὶ οἱ πρὸς τὰς ἐπιστήμας δηλαδὴ τρεπόμενοι θέλουσι προσέλθει εἰς τὸ πανεπιστήμιον ἠλειμμένοι πρὸς τὸν ἀγῶνα, καὶ οἱ εἰς ἄλλα ἀποδυόμενοι στάδια θέλουσιν εἶσθαι ἀρκούντως μεμορφωμένοι. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ κανονισμοῦ τῶν μαθημάτων, ἔλθωμεν δ' ἤδη καὶ εἰς τὰ περὶ διδασκάλων.

Ἡ διδασκαλία ἐν Ἑλλάδι κατήντησε ταπεινότατον ἐπάγγελμα. Ἡ λέξις *διδάσκαλος* μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ *σχολαστικός, στενοκέφαλος*, ψοφοδεής, ταπεινός. Καὶ ἠξεύρετε διατί; διότι ὁ μαθητὴς ἐπὶ ὅλα ἔτη καθήμενος ἐπὶ τῶν θρανίων τῶν σχολείων καὶ γυμνασίων καὶ ἀναγκαζόμενος ν' ἀκούῃ λέξεις κενὰς, θεωρίας ἀνεφαρμόστους, καὶ κανόνας ἐπὶ κανόνων καὶ καταδικα-

ζόμενος ν' ἀποστηθίζῃ ὅλας ταύτας τὰς φλυαρίας, συλλαμβάνει ἀπέχθειαν κατὰ τῶν διδασκάλων του, καὶ ἡ ἀπέχθεια αὕτη μεταδίδεται ἀπὸ γενεὰς εἰς γενεὰν ἐνισχυομένη προϊούσης τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ τότε μὲν παιδὸς τώρα δὲ ἀνδρὸς συναισθανομένου τὴν ἀμάθειάν του καὶ γινώσκοντος ὅτι αὕτη προῆλθεν ἐκ τῆς κακῆς διδασκαλίας τῶν διδασκάλων του. Φαντάσθητε τῳόντι τὸ ἄλγος τῆς ψυχῆς τοῦ φιλοτίμου ἐκείνου νέου, ὅστις ἐνηλικιωθεὶς καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν κοινωνίαν, εὑρίσκεται περιστοιχισμένος ὑπὸ πραγμάτων ἐντελῶς μὲν εἰς αὐτὸν πρωτοφανῶν καὶ ἀγνώστων, λίαν δὲ κοινῶν καὶ τετριμμένων παρ' ἄλλοις. Γίνεται λόγος περὶ Ἑλληνικῆς φιλολογίας; αὐτὸς μένει ὡς ἰχθὺς ἄφωνος, διότι τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς τοὺς εἶδεν ἕως τότε ὑπὸ τὰς διόπτρας τῆς γραμματικῆς καὶ τοῦ συντακτικοῦ· ἀναγκάζεται νὰ γράψῃ δύο λέξεις; καθίσταται καταγέλαστος διὰ τὸ ἀνόητον τῶν ἰδεῶν, τὸ ἄλογον τῶν συλλογισμῶν, καὶ τὸ βάρβαρον καὶ σόλοικον τῆς φράσεως. Ἀφίνω δὲ ὅτι οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην γνῶσιν ἔχει περὶ ἱστορίας, ἢ φυσικῆς, ἢ χημείας καὶ ἄλλων γνώσεων ἀπαραιτήτων εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον! Τότε δὴ τότε καταναθεματίζει τῶν διδασκάλων του, βλέπων ἐν ἀπελπισίᾳ ὅτι ἀπώλεσε τοὺς ὡραιοτέρους τῆς νεανικῆς ἡλικίας χρόνους εἰς ἀκράσιν φλυαριῶν ἐξ ὧν οὐδέποτε καρπὸν ἔδρεψε, καὶ ὅτι ἂν θέλῃ νὰ μὴ γίνῃ καταγέλαστος, πρέπει νὰ κάμῃ τὸν σταυρόν του καὶ ν' ἀρχίσῃ πάλιν ἀπὸ τὸ ἄλφα καὶ βῆτα!

Φοφοδὴς δὲ καὶ ταπεινὸς κατήντησεν ὁ διδάσκαλος, διότι συναισθάνεται καὶ ὁ ἴδιος ὅτι δὲν ἐκπληροῖ τὸ καθῆκόν του, συναισθάνεται ὅτι εἶναι δένδρον ξηρὸν οὐδένα καρπὸν φέρον, καὶ ἑπομένως ἵνα μὴ βληθῇ εἰς τὴν πυρὰν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ ἀναγκάζεται νὰ ἕρπῃ, νὰ ἱκετεύῃ καὶ νὰ κολακεύῃ τὸν προστυχόντα. Διατί δὲ δὲν ἐκπληροῖ τὸ καθῆκόν του; Δὲν τὸ ἐκπληροῖ ἢ ἕνεκεν ἀμαθείας ἢ ἕνεκεν ῥαθυμίας καὶ ἀδιαφορίας, διότι ἄλλοι μὲν τῶν διδασκάλων προάγονται εἰς διδασκαλικὰς ἢ καὶ καθηγητικὰς θέσεις ἀναξίως καὶ διὰ τῶν ἐπιμόνων ἐνεργειῶν φίλου τινὸς βουλευτοῦ ἢ πληρεξουσίου ἢ τοῦ ὑπουργοῦ αὐτοῦ χαριζομένου, ἄλλοι δὲ ἀναλαμβάνουσιν ἀσυστόλως νὰ διδάξωσι μαθήματα τὰ ὁποῖα οὐδέποτε ἄλλοτ' ἐμελέτησαν, προτιμῶντες νὰ βλάψωσι τόσους νέους, παρὰ ν' ἀρνηθῶσι τὸ ἐξ οὐρανοῦ πεσὸν μάννα μηνιαίας μισθοδοσίας.

Δὲν δυνάμεθα ὅμως καὶ ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι ὑπάρχουσι καί τινες διδάσκαλοι καὶ καθηγηταὶ διδάσκοντες εὐσυνειδήτως καὶ ἐπαξίως, ἀλλὰ καὶ τούτων οἱ καρποὶ εἶναι ἀσήμαντοι, διότι, ὡς ἐξ ἀρχῆς εἴπομεν, δὲν ἀρκεῖ καλὸς διδάσκαλος, ἀπαιτεῖται καὶ καλὸς διοργανισμὸς διὰ νὰ εὐοδωθῇ ἡ ἐκπαίδευσις.

Τὸ καθ' ἡμᾶς ἡ θεραπεία καὶ τοῦ κακοῦ τούτου δὲν εἶναι ἀκατόρθωτος· νομίζομεν δὲ ὅτι πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται νὰ τεθῶσιν ὅροι καὶ φραγμοὶ μεγάλοι εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα. Πρέπει ν' ἀνασυστηθῇ τὸ Διδασκαλεῖον, ἀλλὰ νὰ διορισθῶσιν εἰς αὐτὸ διδάσκαλοι ἄνδρες δόκιμοι, παρέχοντες ἐχέγγυα ὅτι θέλουσι παρασκευάσει δημοδιδασκάλους πεπαιδευμένους καὶ ὄχι ἀγραμμάτους, νὰ συστηθῇ δὲ ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ἢ ὅπου ἀλλαχοῦ μεταβῇ τὸ Διδασκαλεῖον ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον πρότυπον ἐν ᾧ οἱ μέλλοντες δημοδιδάσκαλοι ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν διδασκάλων των νὰ γυμνάζωνται ἐμπράκτως εἰς τὸ ἔργον εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἀποδυθῶσι καὶ νὰ ὁρισθῶσι βραβεῖα εἰς τοὺς οὕτω εὐδοκιμοῦντας.

Πρέπει νὰ συστηθῇ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ φροντιστήριον, ἐν ᾧ νὰ διδάσκηται ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας, νὰ μὴ διορίζηται δὲ διδάσκαλος εἰς τὸ Σχολεῖον ἐὰν μὴ ἔχῃ ἀπολυτήριον Γυμνασίου, καὶ ἐὰν μὴ ἔδωκεν εὐδοκίμως ἐξετάσεις εἰς τὰ γενικὰ μαθήματα τοῦ Πανεπιστημίου, δηλαδὴ τὴν ἱστορίαν, τὴν πειραματικὴν φυσικὴν, τὴν χημείαν καὶ τὴν φυσικὴν ἱστορίαν. Καθηγηταὶ δὲ εἰς τὰ γυμνάσια νὰ διορίζωνται μόνον οἱ τυχόντες διδακτορικοῦ πτυχίου τῆς φιλολογικῆς Σχολῆς καὶ νικήσαντες εἰς διαγωνισμὸν μετ' ἄλλων μνηστήρων τῆς αὐτῆς θέσεως. Ἀλλ' ἂν δὲν ὑπάρχωσι μήτε δύο μνηστῆρες τῆς αὐτῆς θέσεως, ἴσως τις εἴπῃ, πῶς θὰ γίνῃ συναγωνισμός; Κενωθείσης θέσεως, ἀποκρινόμεθα, ὁ ὑπουργὸς πρέπει ν' ἀναγγέλλῃ διὰ τοῦ τύπου ὅτι ὑποβάλλεται εἰς συναγωνισμὸν ἡ δεῖνα διδασκαλικὴ θέσις καὶ ὅτι προσκαλοῦνται νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐντὸς ὡρισμένου χρόνου οἱ ἔχοντες τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα μνηστῆρες. Δὲν ἀμφιβάλλομεν δὲ ὅτι τότε θὰ παρουσιασθῶσιν ὄχι μόνον δύο ἀλλὰ καὶ πλείονες.

Ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἄλλου πρέπει νὰ ἐλαττωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν γυμνασίων, νὰ τεθῶσι δίδακτρα κατὰ τριμηνίαν προπληρωτέα, εἰς μὲν τὰ γυμνάσια δεκάδραχμα εἰς δὲ τὸ πανεπιστήμιον εἰκοσάδραχμα, νὰ προσαυξηθῶσι διὰ τῶν νέων τούτων πόρων

οἱ μισθοὶ τῶν διδασκάλων καὶ καθηγητῶν, καὶ οἱ φοιτηταὶ τοῦ πανεπιστημίου νὰ ὑποβάλλωνται ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν σχολῶν εἰς ἐνιαυσίους ἐξετάσεις.

Ἡ αὔξησις τοῦ μισθοῦ τῶν διδασκάλων εἶναι ἀναγκαιοτάτη, διότι τὸ ἀνεπαρκὲς αὐτοῦ πολλάκις ἀναγκάζει τοὺς πλείστους τούτων νὰ παραμελῶσι τὸ κύριον ἔργον καὶ νὰ τρέπωνται εἰς ἰδιαιτέρας παραδόσεις πρὸς πορισμὸν τῶν ἐπιτηδείων, καὶ διότι ἡ βεβαιότης ἀνεξαρτήτου καὶ ἀνέτου βίου θέλει ἀνυψώσει τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα καὶ ἐπίζηλον αὐτὸ καταστήσει. Ἡ δὲ ἐπαύξησις αὕτη οὐδόλως θέλει ἐπιβαρύνει τὸ ταμεῖον, ἐλαττουμένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Γυμνασίων καὶ ἐπιβαλλομένων μικρῶν διδάκτρων, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω. Ἴσως εἴς τινας δὲν ἀρέσει ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γυμνασίων· ἀλλὰ δὲν εἶναι προτιμότερον νὰ ὑπάρχωσιν ὀλιγώτερα, πλὴν καλῶς διοργανισμένα γυμνάσια, παρὰ πολλὰ καὶ ἀτελῆ κακὸν ἀντὶ καλοῦ προξενοῦντα; Προτείνομεν δὲ νὰ προστεθῇ μία ἔτι ἀνωτέρα τάξις εἰς τὰ σχολεῖα, ἐκεῖ ὅπου διαλυθῇ γυμνάσιον, πρὸς διδασκαλίαν μαθημάτων ἐπωφελῶν εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν γεωργίαν, συδηλαδὴ νοπτικῶν γνώσεων τῆς φυσικῆς καὶ τῆς φυσικῆς ἱστορίας.

Διὰ νὰ βαδίζῃ δὲ τακτικῶς ἡ διδασκαλικὴ μηχανὴ ἀπαιτεῖται συνεχὴς καὶ αὐστηρὰ ἐποπτεία, ἑπομένως ἀνάγκη νὰ διορισθῶσι τρεῖς ἐπόπται ἄνδρες δραστήριοι, καὶ ἐννοοῦντες τὸ μέγεθος τοῦ καθήκοντός των, οἵτινες νὰ μὴ κάθηνται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν ὑπουργείων, ἀλλ' ἐναλλὰξ, ὁ μὲν νὰ ἐπισκέπτηται καὶ ἐπιτηρῇ ἀδιαλείπτως ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐκπαιδευτήρια μικρά τε καὶ μεγάλα, οἱ δ' ἕτεροι δύο τὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Κράτους. Κατὰ μῆνα δὲ νὰ συντάσσηται ὑπ' αὐτῶν ἔκθεσις τῆς καταστάσεως τῆς παιδείας, καὶ ἡ ἔκθεσις αὕτη νὰ ὑποβάλληται εἰς τὸν ἁρμόδιον ὑπουργόν. Ἀνάγκη δὲ πρὸς τούτοις νὰ διορισθῇ μικτὴ ἐπιτροπὴ ἐκ καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου καὶ τῶν γυμνασίων πρὸς ἐξέλεγξιν τῶν ἐν χρήσει διδακτικῶν βιβλίων καὶ συγγραφὴν ἄλλων μὴ ὑπαρχόντων ἢ καὶ εὐμεθοδικωτέρων.

Ταῦτα ἐν συντόμῳ ἐνομίσαμεν καλὸν νὰ ὑποβάλλωμεν εἰς τὴν σκέψιν τῶν λογίων καὶ τῶν διεπόντων τὰς τύχας τοῦ ἔθνους ἡμῶν· ἄλλοτε δ' ἂν παρουσιασθῇ ἀνάγκη θέλομεν εἴπει πλείονα πρὸς εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν τῶν μεταρρυθμίσεων, τὰς ὁποίας σήμερον τολμῶμεν νὰ προτείνωμεν. Περὶ δὲ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν κορασίων οὐδόλως ἐνταῦθα ἐποιήσαμεν λόγον, ἐπιφυλαττόμενοι νὰ πραγματευθῶμεν τὸ θέμα τοῦτο ἔν τινι προσεχεῖ φυλλαδίῳ τῆς Χρυσαλλίδος, ἔνθα καί τινας κρίσεις θέλομεν ἐκθέσει ἐπὶ τοῦ περὶ κατωτέρου κλήρου καὶ περὶ ἐκπαιδεύσεως ὑπομνήματος τοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ καθηγητοῦ Κ. Σαριπόλου, ἐν ᾧ μετὰ λύπης πάντες εἶδον πολλὰς μὲν λοιδορίας καὶ συκοφαντίας κατὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι παρθεναγωγείων καὶ ἰδίως τοῦ Ἀρσακείου, πολλὰς δὲ παραδόξους, ἀντιφατικὰς καὶ μεσαιωνικὰς ἰδέας μετὰ ζήλου ὑποστηριζομένας, μία τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ἡ ἐν τῷ μέλλοντι διὰ τοῦ κλήρου εὐαγγελιζομένη διάδοσις τῶν φώτων. Τὰ ἄλλα ἔθνη πολλὰ ὑπέφερον καὶ αἰῶνας ἐμόχθησαν ἑωσοῦ ἀπέσεισαν τὸν δεσποτικὸν, ἰησουϊτικὸν καὶ ἀπρόκοπον τοῦ ἱερατείου ζυγὸν καὶ ἡμεῖς τώρα παροτρυνόμεθα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου νὰ κύψωμεν τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸ σεβαστὸν μὲν ἐν τῇ ἀσθενείᾳ του, ἐπίφοβον δὲ ἐν τῇ ἰσχύει του ῥάσον!..

Θ.

ΔΥΟ ΕΛΛΗΝΕΣ

Εἰς τὰ λουτρὰ τοῦ Βάδεμ τῆς Βιέννης. (α)

Εἰς τὰς τέσσαρας ὥρας εὑρισκόμεθα πρὸ τοῦ **Jäuger-Haus** μεθ' ἑνὸς χειρούργου, καὶ δὲν ἐβραδύναμεν νὰ διακρίνωμεν τὸν βαρῶνα τοῦ Πλανπουπῶφ μετὰ τοῦ μάρτυρός του πρὸς ἡμᾶς διευθυνομένους. Ἐχαιρετήθημεν ὅλοι, τῶν δύο δὲ ἀντιπάλων ἀποχωρησάντων, ὁ μάρτυς τοῦ βαρώνου ἤνοιξε θήκην ἐξ' ἧς ἀνέσυρε δύο ζεύγη νέων καὶ ὡραίων ἀγγλικῶν τῆς Βιρμιγγάμης πιστολίων, ἅτινα ἠρχίσαμεν πάραυτα νὰ ἑτοιμάζωμεν.

Ὁ τόπος ἐξελέχθη, τετρακόσια βήματα μακρὰν τοῦ οἰκίσκου τοῦ δασοφύλακος, ἐν μέρει ξηρῷ σκιαζομένῳ ὑπὸ ἐλατῶν δασυφύλλων. Εἰς πρόσκλησίν μας οἱ δύο ἀντίπαλοι ἐτάχθησαν μακρὰν ἀλλήλων εἴκοσι βήματα, ὑπὸ τῶν δύο μαρτύρων μετρηθέντα. Ὁ βαρῶνος εἶχε τὴν ὄψιν ἀγρίαν· βεβαίως ὀργὴ ἐσωτερικῶς τὸν κατεβίβρωσκεν. Ὁ Λαμπροκλῆς ὠχρὸς καὶ αὐτὸς κατά τι, ἀλλ' ἡ ὠχρότης ἐστόλιζε τὸ πρόσωπόν του κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν· ἦτο ἀτάραχος.

Ὁ βαρῶνος ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ μάρτυρός του ἓν πιστόλιον, ὑπῆγον δὲ καὶ ἐγὼ νὰ δόσω ἓν ἕτερον εἰς τὸν Λαμπροκλέα, ὅστις λαμ-

(α) Συνέχεια ἀπὸ φυλλαδ. 59 καὶ τέλος.

βάνων αὐτὸ μοὶ ἔσφιγξε τὴν χεῖρα καὶ μοὶ ἐψιθύρισεν.

— Ἐν συμφορᾷ, εἰς τὸ δωμάτιόν μου θέλεις εὕρει μίαν πρὸς σε ἐπιστολήν, ἣν, πιστεύω ν' ἀκολουθήσῃς.

Συνεννοηθέντες ἐδώκαμεν οἱ δύο μάρτυρες ταὐτοχρόνως τὸ σημεῖον, ταὐτοχρόνως δὲ ἀντήχησαν δύο πυροβολισμοί, καὶ, τοῦ καπνοῦ σκεδασθέντος, εἴδομεν ἀμφοτέρους ὀρθίους τοὺς ἀντιπάλους. Ὁ Λαμπροκλῆς ὅμως ἦτο πλειότερον ὠχρός, πρὸς δὲ δὲν ἐκράτει ἀνὰ χεῖρας τὸ πιστόλιον, ὅπερ ἔκειτο χαμαί· ὁ βραχίων του ἦτο τετραυματισμένος.

— Ἐπληγώθητε, κύριε, ἀνέκραξεν ὁ μάρτυς τοῦ Ῥώσσου, ὅστις κατεκτύπα τὴν γῆν διὰ τοῦ ποδός του.

— Τοῦτο δὲν βλάπτει, ἀπήντησεν ἀμέσως ὁ Ἕλλην· ἐμπρὸς τὸ ἄλλο πιστόλιον νὰ τελειόνωμεν.

Ἐπλησίασα τὸν Λαμπροκλέα προσφέρων αὐτῷ τὸ δεύτερον πιστόλιον . . τὸ αἷμα ἐρρέεν οὐχὶ ὀλίγον ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων του.

— Δὲν εἶναι τίποτε! μοὶ ἐψιθύρισεν ὁ φίλος λαμβάνων διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὸ πιστόλιον.

Ἐκροτήσαμεν ἐκ νέου τὰς χεῖρας, καὶ δύο σύγχρονοι πυροβολισμοὶ ἠκούσθησαν. Τὴν φορὰν ταύτην ὁ ῥῶσσος βαρῶνος ἐγονάτισε προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς σφαίρας τοῦ Λαμπροκλέους κατὰ τὴν δεξιὰν πλευράν, ἐνῷ οὗτος ἐπὶ ποδῶν εὑρίσκετο. Ἐδράμομεν πάντες πρὸς τὸν τραυματίαν βλασφημοῦντα καὶ Θεὸν καὶ ἀνθρώπους. Εἰς τὰς ἐρωτήσεις μας ὁ χειροῦργος, ἐξετάσας καλῶς τὴν πληγήν, ἀπήντησεν, ὅτι δὲν εἶναι τόσον ἐπικίνδυνος.

Ἔλαβον ταχέως τὸν Λαμπροκλέα καὶ σύρων αὐτὸν βιαίως ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, τὸν ὡδήγησα εἰς τὴν περιμένουσαν ἡμᾶς ἅμαξαν, ἐν ᾗ ἀναβάντες.

—Schnell, schnell ἀνεκράξαμεν πρὸς τὸν ἁμαξηλάτην. Τὸ ὄχημα ἵπτατο. Τὸ τραῦμα τοῦ Λαμπροκλέους ἦτο λεπτή τις ἀμυχὴ καὶ τὸ αἷμα ἤρχιζε νὰ σταματᾷ.

— Ἡ ἀστυνομία, εἶπον πρὸς τὸν φίλον, θὰ μάθῃ μετά τινας ὥρας τὰ συμβάντα πρὶν πέσῃ ἐπὶ τῶν ἰχνῶν μας, καὶ ἀφοῦ ἐνταῦθα δὲν ἔχομεν πλέον τί νὰ κάμωμεν, ἀνάγκη νὰ τὸ στρίψωμεν. Ὁ σιδηρόδρομος εἰς τὰς ἓξ ἀναχωρεῖ διὰ Βιέννην. Ὑπάγωμεν νὰ ἑτοιμάσωμεν τοὺς λογαριασμούς μας καὶ τοὺς μαρσίππους μας καὶ μηδὲ λεπτὸν μείνωμεν. Ἀπομακρυνθῶμεν καὶ ἀστυνομίας καὶ ἀγρίου ἐμμανοῦς ἀνθρώπου, ἐπιθυμοῦντος νὰ παραστήσῃ ἡμῖν τὸ πρόσωπον ἀπατηθέντος συζύγου. Τὸ ἀπὸ Βιέννης εἰς Ἐρμαννούπολιν διάστημα ταχέως περᾶται· περιμένουσιν ἡμᾶς αἱ περιστεραί μας, εἰς ἃς τὸν λόγον μας ἐδώκαμεν, αὔριον πλησίον των νὰ εὑρεθῶμεν. Τί δὲν κάμνει ὁ Ἔρως! Ὦ Τανταλίδη! ὦ Χρηστόπουλε!

Θ'.

Οὐχὶ μακρὰν τῆς Ἐρμαννουπόλεως, πρωτευούσης τῆς Τρανσιλβανίας, ἐπὶ λόφου κεκοσμημένου ὑπὸ δασῶν παντοειδῶν καὶ ποικίλων δένδρων, ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν ὁποίων διαιτῶνται καὶ κελαδοῦσι μυρία ὅσα πτηνά, ἐγείρει ὑπερήφανον τὴν κεφαλὴν ὁ γοτθικοῦ ῥυθμοῦ πύργος τοῦ Λανδεσφέλδ, κατοικία τοῦ θελκτικωτέρου πλάσματος, τῆς ὡραιοτέρας γυνῆς, τῆς χαριεστέρας γοήσσης. Πέριξ τοῦ λόφου, πεδιάδες ἀπέραντοι, ὅλαι κατάφυτοι, τὸ χρῶμα τῆς γλυκείας ἐλπίδος παντὶ θεατῇ δεικνύουσαι, ῥυάκια μικρὰ ἀρδεύοντα γενναίως εὐφόρους ἀγρούς, ἀνταμείβοντας τοὺς κόπους τῶν καλλιεργούντων τὴν γῆν αὐτῶν, καὶ δροσίζοντα τοὺς πέριξ δενδρῶνας, ἐπαύλεις ποῦ καί ποῦ τὰς φυτείας των ἐξαπλοῦσαι, καὶ τὸν πλοῦτον τὸν ἐκ λευκῶν ἀπειραρίθμων προβάτων καὶ εὐτραφῶν παμπληθῶν βοῶν ἐπιδεικνύουσαι. Ἀπὸ παντὸς τῶν παραθύρων τοῦ πύργου τὸ ζωγραφικώτερον, τὸ ἐπαγωγότερον πανόραμα.

Τὴν ἐπιοῦσαν τῶν διηγηθέντων συμβάντων ἤμεθα εἰς τὸν πύργον τοῦ Λανδεσφέλδ, φιλοξενούμενοι ὑπὸ τῆς ξανθῆς ἐρωμένης. Ὁποία χάρις καὶ μεγαλοπρέπεια εἰς τὸ βάδισμά της! πῶς σ' ὑποχρέου διὰ τῆς μικροτέρας λέξεως, διὰ τοῦ ἀφατνεστέρου πνεύματος!

Ἦτον ὡραία ἡ βαρωνίς μου καὶ ἐγὼ ἠγάπων αὐτὴν ἐμμανῶς! Λοιπὸν εὑρισκόμην ἐκ νέου μετ' αὐτῆς, τῇ ἔσφιγγον καὶ πάλιν τὴν ἔκλευκόν της χεῖρα, Θεέ μου! καὶ πάλιν τῇ ὡμίλουν, καὶ μ' ἤκουε καὶ ἐμειδία καὶ προσένευεν εἰς τὸν ἔρωτά μου καὶ ἔμελλε τοὺς πόθους μου νὰ ἐκπληρώσῃ πάντας! . . . Ὦ! τὴν εὐτυχίαν, οὕτως εἰπεῖν, ἐκράτουν, ἔψαυον, ἐγνώριζον, καὶ ἐδόξαζον τοὺς ἰατροὺς ἁπάσης τῆς ὑφηλίου καὶ εὐλόγουν τὸν ἰδικόν μου ἐξοχώτατον Κοψομενίδην, ὅτι εἰς τὸν Βάδεμ μ' ἔστειλε πρὸς θεραπείαν τοῦ πνεύμονός μου, καὶ ἐθεώρουν τὴν γῆν ἅπασαν κῆπον παραδείσου δι' ἐμὲ καὶ τὴν βαρωνίδα, τὸν Λαμπροκλέα καὶ τὴν θεάν του, καὶ τὸν ἄλλον κόσμον

θνητοὺς, θεράποντας ἡμῶν τῶν θεῶν τῶν ἐρώτων . . . Μὴ γελᾶτε· εἶναι εἶδος παραφροσύνης, ὅταν τις ἀγαπᾷ, καὶ μάλιστα ὅταν ἀγαπᾷ ζωηρά, φλογερά, ἐμμανῶς, ὡς κάτοικος ὑπὸ τῶν ἀκτίνων μεσημβρινοῦ ἡλίου καθεκάστην προσβαλλόμενος. Ἀλλὰ πόσον εὐάρεστος εἶναι ἡ παραφροσύνη αὕτη, καὶ εἰς πόσους οἱ σύελοι δὲν ῥέουσι τοῦ μικροῦ στόματός των, ὡς κόμμι ἐκ δενδρυλλίου, διὰ τὴν μικροσκοπικὴν ταύτην τῆς καρδίας μανίαν!

Αἱ ἡμέραι διεδέχοντο τὰς ἡμέρας ἐν τῷ πύργῳ, καὶ αἱ διασκεδάσεις διεδέχοντο τὰς διασκεδάσεις, οἱ γέλωτες, τὰ μειδιάματα, αἱ ἐρωτικαὶ συνομιλίαι τοὺς ἐρωτύλους ψιθυρισμοὺς, τὰ φιλήματα τὰς τῶν χειρῶν περιπτύξεις, καὶ ὁ Αὔγουστος ἔκρουεν αὐτὸς τὸν νεκρώσιμον κώδωνά του. Αἱ δύο βαρωνίδες ἐγέλων καὶ ἠγάπων τοὺς δύο Ἕλληνας, καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων λαμπηδῶν τις χαρᾶς, τέρψεως, εὐχαριστήσεως, εὐτυχίας, ἐφαίνετο διακεχυμένη. Αἱ καρδίαι ὅλων ἔπαλλον αἱ μὲν διὰ τὰς δέ, καὶ ἡ διακοπὴ τῶν παλμῶν των θὰ ἐπέφερε κακὰ ἀνεπιδιόρθωτα. Τοῦτο πάντες ἐνοήσαμεν καὶ εἴπομεν θαῤῥαλέοι, ὅτι μία ἀπόφασις πρέπει νὰ ληφθῇ. Ἦτο 29 Αὐγούστου, λοιπὸν τὴν 31 ἔπρεπεν ἕκαστος νὰ ὁμιλήσῃ.

Ἡ τριακοστὴ πρώτη Αὐγούστου ἔλαμψεν ὡραιοτάτη ἡμέρα, καὶ μετὰ τὸ πρόγευμα εὑρέθημεν καὶ οἱ τέσσαρες ἐντὸς μικρᾶς αἰθούσης, σινικῶς διεσκευασμένης. Ἔλαβον πρῶτος ἐγὼ τὸν λόγον.

— Ἀγαπηταί μοι βαρωνίδες, εἶπον συγκεκινημένος, σήμερον πρέπει νὰ λάβῃ χώραν μεταξὺ ἡμῶν σπουδαία ἐξήγησις, καὶ ταύτης ἄρχομαι.

Ταῦτα εἰπὼν ἔκλινα γόνυ ἐνώπιον τῆς βαρωνίδος μου καὶ ἐκ μυχίων τῇ προσέλεξα ταῦτα.

— Βαρωνὶς Ἐλένη τοῦ Λανδεσφὲλδ, ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ οἴκου σου εὑρίσκομαι καὶ σοὶ εὐγνωμονῶ διὰ τὴν τοσαύτην πρός με φιλίαν σου. Ἐνώπιον τοῦ φίλου μου Λαμπροκλέους, ὃν, γνωρίζεις, πόσον ἀγαπῶ, καὶ τῆς βαρωνίδος τοῦ Κραβινώφ, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἀγαπᾷς, ἐνώπιον Θεοῦ Παντεπόπτου καὶ ὅλου τοῦ κόσμου, σοὶ ὁμνύω, ὅτι μοὶ εἶσαι τὸ πολυτιμότερον τῆς οἰκουμένης, ὅτι σὲ ἀγαπῶ, ὡς σπανίως ἀγαπῶσιν οἱ ἄνθρωποι. Ἐὰν τὴν φιλίαν σου δὲν θελήσῃς νὰ μοὶ ἀφαιρέσῃς, ἐὰν τὴν χεῖρά σου μοὶ ἀφήσῃς νὰ κρατῶ, ἑνόσῳ ἀμφότεροι ζῶμεν, τίς εὐτυχέστερός μου θνητός;

Ἡ βαρωνὶς ἔκλινε τὴν κεφαλὴν, μετὰ μικρὸν δέ·

— Ἀγαπητέ μοι Ἀνθόκλεις, ἀπήντησε συγκεκινημένη, ἐγνώρισα τὸν χαρακτῆρά σου καὶ σὲ ἠγάπησα. Ἐκτὸς γηραιᾶς θείας καὶ θείου προβεβηκότος εἶμαι μόνη ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· πιστεύω ἐν πεποιθήσει ὅτι μετὰ σοῦ εὐδαίμων θὰ ζήσω· ὅθεν εὐχαρίστως σοὶ δίδω τὴν χεῖρα.

Ὥρμησα ἐπὶ τῆς χειρὸς καὶ τὴν ἠσπάσθην, ὡς παράφρων.

Ὁ Λαμπροκλῆς κλίνας καὶ οὗτος τὸ γόνυ· πρὸ τῆς βαρωνίδος τοῦ Κραβινὼφ, τῇ εἶπε,

— Βαρωνὶς φιλτάτη, ἐνώπιον φίλου καλοῦ, ἐνώπιον τῆς οἰκοδεσποίνης, ἥτις φίλη σου καλὴ ὑπάρχει, σοὶ ὁρκίζομαι ἔρωτα αἰώνιον! Σὲ ἀγαπῶ, Αἰκατερίνη. Ἂν καὶ γνωρίζεις πρὸ πολλοῦ τὰ πρὸς σὲ αἰσθήματά μου, ἀναγκαῖον πλὴν ἐνόμισα σήμερον νὰ ἐπαναλάβω τὴν ἐξομολόγησίν μου. Ἐὰν οὐδεὶς δεσμὸς ἀλλαχοῦ σὲ συνδέῃ, δός μοι τὴν χεῖρά σου καὶ ζῶμεν ὁμοῦ ἀγαπώμενοι!

Ἡ Ῥωσσὶς τῷ ἔτεινε τὴν χεῖρα δακρύουσα καὶ ἀνταπήντησε.

— Λαμπροκλῆ μου, σὲ ἠγάπησα καὶ σὲ ἀγωπῶ. Εἶμαι καθ' ὅλου ἐλευθέρα, καθότι πρὸ ἡμερῶν ἔλαβον ἐκ Πετρουπόλεως τὸ ὁριστικὸν διαζύγιόν μου. Ἡ καρδία μου, ἡ χεῖρ μου εἶναι ἐδικά σου!

— Λοιπὸν πότε; ἀνεφώνησα ὅλος περιχαρής.

— Τὴν Κυριακὴν, μοὶ ἀπήντησεν ἡ βαρωνίς μου γλυκὺ μειδιάσασα καὶ κλείσασα μικρὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἔπειτα εἰς Ἀγγλίαν καὶ τὸν χειμῶνα εἰς τὴν παμφιλτάτην μου Ἑλλάδα!

Βλέπετε; ἀγαπᾷ τις καὶ τὸ περιέχον, ὅταν ἀγαπᾷ τὸ περιεχόμενον. Ὅταν εἰκόνα τινα εὕρω ὡραίαν, καὶ τὸ πλαίσιον αὐτῆς, ὁποῖον καὶ ἂν ᾖ, δὲν θέλει μὲ δυσαρεστήσει.

Γ'.

Τὸ παρεκκλήσιον τοῦ πύργου ἦτο κατεστολισμένον ὑπὸ εὐωδῶν ἀνθέων· τὸ πλῆθος συνωθεῖτο ἐντὸς, ὡς συμβαίνει εἰς ἡμέρας γάμων καί . . . θανάτων· οἱ πέριξ τοῦ πύργου πάντοθεν ἤρχοντο ἵνα ἴδωσι σπάνιον θέαμα, δύο γάμους ἐν μιᾷ τελουμένους, δύο ὡραίας γυναῖκας, πλήρεις νεότητος, τὴν χεῖρα διδούσας εἰς δύο ξένους, πρὸς οὓς ἅπαντες ἠσθάνοντο συμπάθειαν. Καὶ ἡ φύσις ἠθέλησε, συμπαθοῦσα μεθ' ἡμῶν νὰ ἑορτάσῃ καὶ ἐδώρησεν ἡμῖν τὴν γλυκυτέραν ἡμέραν τοῦ θέρους, ἥλιον ἀκτινοβολοῦντα ἐν ὅλῃ τῇ λαμπρότητί του, αὖραν λεπτὴν, δροσοβόλον, μυρόεσσαν, πτηνῶν τερπνὰ κελαδήματα, οὐρανὸν κυανοῦν Ἑλλάδος φιλτάτης.

Πόσον ἐσκίρτα ἡ καρδία μου ὁδηγοῦντος τὴν βαρωνίδα εἰς τὸ παρεκκλήσιον, κρατοῦντος δὲ τὴν μικράν της χεῖρα, καὶ πόσον συνεκινήθην ὅτε, διασχίζων τὰ πλήθη κ' ὑπὸ τοῦ Λαμπροκλέους καὶ τῆς μνηστῆς του ἀκολουθούμενος, ἔφθασα πρὸ τοῦ ἱεροῦ βωμοῦ, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἐμέλλομεν διὰ παντὸς νὰ συνδεθῶμεν!

Πάντες οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐθεώρουν ἡμᾶς μετὰ περιεργείας ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν καὶ ἀπὸ ποδῶν μέχρι κεφαλῆς, καὶ οἱ θαυμασμοὶ δὲν ἔλειπον, καὶ δὲν ἔπαυον οἱ ψιθυρισμοὶ, καὶ εἰς πολλῶν ὀφθαλμοὺς δάκρυα διεκρίνομεν, καὶ οὐχὶ ὀλίγας χωρικὰς εἴδομεν προσευχομένας ἐνθέρμως ὑπὲρ τῶν μελλονύμφων. Ἀγαθοὶ ἄνθρωποι, εἴθε ὁ Θεὸς ἀνταποδώσῃ ὑμῖν τὰ ὅσα δι' ἡμᾶς πρὸς αὐτὸν ηὐχήθητε!

Ὁ ἱερεὺς, σεβάσμιος γέρων ἑβδομηκοντούτης, μὲ πολιὰν ἔκλευκον γενειάδα, ἤρχισε τὴν τελετὴν, τὰ χρέη τοῦ ψαλμῳδοῦ ἐνταυτῷ ἐκπληρῶν. Ἀναγνώσας εὐχὰς πολλὰς, ἃς πάντες ἐν κατανύξει ἠκούσαμεν, ἔλαβε τὰ δακτυλίδια καὶ ἀντήλλαξεν αὐτὰ, ὡς τὸ σύνηθες· ἔλαβε δὲ κατόπιν τὰ στέφανα καὶ ἔμελλεν ἐπὶ τῶν κεφαλῶν ἡμῶν αὐτὰ νὰ θέσῃ, ὅτε . . . ὅτε . . .

— Ὅτε . . . τελειώσατε, κύριε· τί συνέβη; ἀνέκραξεν ἡ Κυρία Α. . .

— Μὴ ὁ τροῦλλος τοῦ παρεκκλησίου ἐρράγισθη καὶ σᾶς ἐνέβαλεν εἰς φόβον; ἐρώνησεν ἡ χαρίεσσα δεσποινὶς Τ . . .

— Μὴ ἡ Ἀστυνομία προέρθασεν ἐμποδίζουσα; ἠρώτησεν ἄλλη δεσποινίς.

— Πολὺ φοβοῦμαι, ὅτι ὁ ἱερεὺς τὴν ἔπαθεν ὡς ὁ Ζαχαρίας, ἐβωβάθη, εἶπεν ἄλλη Κυρία.

— Τὸ κατ' ἐμὲ φρονῶ, ὅτι θὰ ἐλειποθύμησεν ἐκ συγκινήσεως μία τις τῶν ἡρωΐδων ἢ ἡ βαρωνὶς τοῦ ὡραίου Λαμπροκλέους ἢ ἡ ἰδική σας θεὰ, προσέθηκεν ἡ ἀξιέραστος Κυρία Μ . .

— Ἀλλ' ἀφῆτε, κυρίαι, τὸν κύριον νὰ ἐξακολουθήσῃ, τί πέλαγος ὑποθέσεων! προσεῖπε σοβαρῶς ἡ ἀξιολάτρευτος πεντηκοντοῦτις Κυρία Π. . .

— Ἐξακολουθεῖτε, ἐξακολουθεῖτε, κύριε Ἀνθυλλίδη, ἠκούσθησαν πολλαὶ συγχρόνως φωναί.

— Λοιπὸν, κυρίαι, ὁ ἱερεὺς ἔμελλε τὰ στέφανα νὰ ἐπιβάλῃ ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν τεσσάρων νέων, ὅτε . . . ὅτε . . . τὸ ὡρολόγιον ἐσήμανεν ἑνδεκάτην τῆς πρωΐας, καί . . .

— Καί . . . ἀνεφώνησαν πάντες οἱ ἀκροαταί μου, τὰ βλέμματά των ἐπὶ τῶν χειλέων μου ἔχοντες προσηλωμένα.

— Τὸ ὡρολόγιον ἐσήμανε τὴν ἑνδεκάτην ὥραν κ' ἐγὼ ἐξύπνισα.

— Πᾶ! πᾶ! . . . ἠκούσθη μία φωνὴ δυσπιστίας.

— Ὁποίαν σχέσιν ἔχει ἡ ἔγερσις περὶ τῆς ὁποίας τώρα εἴπετε πρὸς τὸν γάμον, ὃν ἐδιηγεῖσθε; ἠρώτησεν ἀποροῦσα ἡ δεσποινὶς Α. . .

— Πῶς ἐξυπνίσατε, κύριε, ἐφώνησεν ἡ Κυρία Σ. . . ἀφοῦ ἐν τῷ παρεκκλησίῳ εὑρίσκεσθε;

— Βεβαίως δὲν θὰ ἐκοιμᾶσθε, ἐνῷ εἴσθε γαμβρὸς, προσέθηκεν ἡ εὐφυὴς δεσποινὶς Ρ . . .

— Ἐξύπνισα, κυρίαι, καὶ τρίψας τοὺς ὀφθαλμούς μου, ἐνόησα ὅτι διέκοψα ἓν ὡραῖον ὄνειρον, καὶ διέκοψα αὐτὸ εἰς τὸ ὡραιότερον μέρος. Κατηραμένον ὡρολόγιον!

— Λοιπὸν τὰ τόσα λόγια τῆς βαρωνίδος σας, ἡ ὡραιότης αὐτῆς, ὁ πύργος τοῦ Λανδεσφέλδ;

— Ὄνειρον, κυρία.

— Λοιπὸν δὲν εἶσθε εἰς Βάδεμ, εἰς Ἐρμαννούπολιν;

— Λοιπὸν ἡ βαρωνὶς τοῦ Κραβινῶφ, ἡ βαρωνίς σας, κύριε; ἀντέκρουσεν ἡ Κυρία Γ. . .

— Ὄνειρον, κυρίαι.

— Καὶ ἡ ἀσθένεια τοῦ πνεύμονός σας, καὶ αἱ ἐρωτικαὶ ἐπιστολαὶ, καὶ ἡ μονομαχία; εἶπεν ἡ δεσποινὶς Γ. . .

— Καὶ ὁ ἀπηλπισμένος σύζυγος, καὶ ὁ ἀθῶος ξενοδόχος, καὶ ὁ φίλος Λαμπροκλῆς, καὶ ὁ ἔρως του, καὶ ἡ ἐκ Πετρουπόλεως ἐπιστολή; ἠρώτησαν πολλαὶ δεσποινίδες ὁμοῦ θαυμάζουσαι.

— Ὅλα ὄνειρον, ὅλα τοῦ ὕπνου ἀπάτη. Μοὶ ἐζητήσατε ἱστορίαν τινὰ· σᾶς τὴν ἐδιηγήθην· βλάπτει ἂν συνέβη ἐν ὀνείρῳ, ἢ ἐν τῇ πραγματικότητι;

— Ἀλλὰ μᾶς ἐνεβάλατε εἰς μεγάλην περιέργειαν, ἀπήντησεν ἡ Κυρία Α. . . καὶ πάντες ἐπεριμένομεν ἀνυπομόνως τὴν λύσιν.

— Πῶς; καὶ ὁ ἐπίλογός μου δὲν εἶναι μία ἐπιτυχὴς λύσις; ἰδοὺ ἐγὼ ἐνώπιόν σας, ὁ εἷς τῶν ἡρώων, ὁ τῆς βαρωνίδος τοῦ Λανδεσφὲλδ περίδοξος σύζυγος· ἂν δὲν εὑρίσκηται ἐγγύς μου, ὀργίσθητε, καταράσθητε τὸ ἀχρεῖον ὡρολόγιόν μου. Ὡς δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἡ βαρωνὶς, οὕτω καὶ τώρα σᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν ἰδῆτε. Ὁ Λαμπροκλῆς ὑπῆρξεν ἐν τῶν τοῦ ὀνείρου φασμάτων, ὡς καὶ ἡ πιστὴ αὐτοῦ ἐρωμένη καὶ ὁ ἐμμανὴς ταύτης σύζυγος. Εἰς Βάδεμ ἀκόμη δὲν ὑπῆγα· τὸν καιρὸν τῆς ἐντεῦθεν ἀπουσίας μου κατέτριψα εἰς Βουκουρέστιον τὴν Shaussée ἐποχούμενος περιεργαζόμενος ἢ τοῦ Cismidin καταμετρῶν τὰς δενδροστιχίας, καὶ οὐχὶ καλῶς ἐπληροφόρησεν ὑμᾶς, ὅστις εἶπεν, ὅτι τὴν Εὐρώπην περιηγήθην, ὅπερ σποπεύω — πόσα δὲν σκοπεύει τις; — κατὰ τὸν ἐρχόμενον Μάϊον νὰ κάμω. Ὅσα περὶ Βάδεμ σᾶς εἶπον, μοὶ τὰ διηγήθη ὁ φίλος Περικλῆς Ρ . . . , ἐκεῖθεν πρὸ δύο μηνῶν ἐπιστρέψας, εἰς Βουκουρέστιον εἰς τὸν χορὸν τῆς Κυρίας Μανδολατέσκου, ὅπου ἀμρότεροι εἴμεθα προσκεκλημένοι. Φαίνεται ἡ περιγραφὴ τοῦ τόπου ἐκείνου, ἡ περιγραφὴ τῆς ζωῆς τῶν κατὰ τὸ θέρος καταπλημμυρούντων ἐκεῖ ξένων, τὰ παντοῖα ἀνέκδοτα — τῷ εἶχον συμβῆ τινα, — ἡ φυσικὴ ζωηρότης καὶ εὐγλωττία τοῦ λέγοντος, ὁ στροβιλίζων χορὸς, αἱ ψαύσεις χειρῶν φιλτάτων — μὴ μειδιᾶτε, δεσποινίδες — μοῦ κατεκήλησαν ἐπὶ τοσοῦτον εὐαρέστως τὰς αἰσθήσεις, ὥστε ἐντυπώσεις πολλαὶ μοὶ ἔμειναν καὶ καθ' ὕπνον, αἵτινες βοηθούμεναι ὑπὸ τῶν ἐντυπώσεων ηὐχαριστημένου στομάχου καὶ ὁμοῦ συμμαχήσασαι, μοὶ ἔστειλαν τὸ ἐνύπνιον, ὅπερ σᾶς ἐδιηγήθην. Ὦ! κατηραμένον ὡρολόγιον, δὲν μ' ἀφῆκες καὶ τὴν ἀμβροσίαν νὰ γευθῷ! Ὦ! τὴν ὡραίαν βαρωνίδα μου πόσον τὴν ἠγάπησα, καὶ πῶς ἤκουον τοὺς γλυκεροὺς της λόγους καὶ πῶς ἠκροαζόμην τῶν εὐλογιῶν τοῦ ἱερέως! Δυστυχῆ Λαμπρόκλεις! κοιμοῦ ἐν γαλήνῃ καὶ πάντοτε ἐν ὀνείρῳ ἔχε τὴν βαρωνίδα σου, τὴν Αἰκατερίνην τοῦ Κραβινῶφ! . .

— Μᾶς τὴν ἐπαίξατε καλὰ, εἶπεν ἡ δεσποινὶς Α. . . Σᾶς εὐχαριστοῦμεν πολὺ ἐν τούτοις, ἐγελάσαμεν τόσον πολὺ· ἀρκετὰ νόστιμα μᾶς τὴν καταφέρατε.

— Ἐννοεῖται, ὅτι διηγούμενος μετέπλασα τ' ὄνειρόν μου, ὀλίγον προσθεὶς ἢ ἀφαιρέσας, ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ ὁ ζακχαροπλάστης κάμνει εἰς τὴν ἀνὰ χεῖράς του ζάκχαριν, τὴν ὁποίαν θέλει νὰ μετασχηματίσῃ εἴτε εἰς εὐόρεκτον *λουκούμιον*, εἴτε εἰς γαργαρίζον τράγημα, καὶ πάντα ταῦτα ὅπως εὐχαριστήσω ὑμᾶς. Ἐπέτυχα, ἀπέτυχα, ἐπιθυμῶ νὰ τὸ ἀκούσω.

— Αἱ ὧραι παρῆλθον τόσον εὐχάριστα, εἶπεν ἡ κυρία Γ. . .

— Σᾶς εὐγνωμονοῦμεν τὰ μέγιστα, κύριε Ἀνθυλλίδη, προσέθηκεν ἡ ἀξιέραστος κυρία Π . . . ἡ πεντηκοντοῦτις· ἀπὸ καρδίας σᾶς εὔχομαι, τὸ κατ' ἐμὲ, μίαν χαρίεσσαν, ὡραίαν, ξανθὴν βαρωνίδα, οὐχὶ ἐν ὀνείρῳ, ἀλλὰ πραγματικὴν, ζῶσαν, ψαύσιμον.

— Καὶ ἡμεῖς αἱ δεσποινίδες, ἐπεῖπεν ἡ γλυκεῖα δεσποινὶς Α . . . καταδικάζομεν ὑμᾶς καὶ ἄλλην ἱστορίαν νὰ μᾶς εἰπῆτε, τὴν ὁποίαν ὅμως, οὐχὶ καθ' ὕπνον συμβαίνουσαν, νὰ μὴ διακόπτωσιν ὡρολόγια καὶ ἕνδεκα ὧραι.

ΚΛΕΑΝΘΗΣ Ι. ΠΑΠΠΑΖΟΓΛΟΥ.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΥ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1821.

Ὑπὸ

ΠΑΥΛΟΥ ΛΑΜΠΡΟΥ.

Καθ' ἣν ἐποχὴν ἐγίγνετο ἐν Εὐρώπῃ ἡ θεία ἀνακάλυψις τῆς τυπογραφίας, πλεῖστον μέρος τῆς Ἑλλάδος ὑπέκειτο εἰς φράγκους δυνάστας, τὸ δὲ Βυζαντινὸν κράτος περιωρίζετο σχεδὸν εἰς μόνην τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔπνεε τὰ λοίσθια. Κυριευθείσης δὲ καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐστήθη ἐπὶ τῶν θόλων τῆς ἁγίας Σοφίας ἡ ἡμισέληνος καὶ ἐδεσμεύθη διὰ βαρέων ἁλύσεων ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος καταδικασθὲν εἰς οἰκτρὰν δουλείαν. Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν ἐποδύνῳ καταστάσει διατελοῦντες οἱ πατέρες ἡμῶν, δὲν ἠδύναντο ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς ἐφευρέσεως τοῦ τύπου· διὸ αἱ πρῶται ἑλληνικαὶ τυπογραφίαι συνεστήθησαν ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου εἶχον καταφύγει πλεῖστοι λόγιοι Ἕλληνες, καὶ ἐκ τῶν Ἰταλικῶν πόλεων τὰ Μεδιόλανα ἔδωκαν εἰς φῶς τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν βιβλίον, τὴν τοῦ Λασκάρεως γραμματικὴν, τυπωθεῖσαν τῷ 1476. Ἀκολούθως συνεστήθησαν τυπογραφεῖα ἑλληνικὰ ἐν Ἐνετίᾳ, ἐν Φλωρεντίᾳ, ἐν Ῥώμῃ καὶ ἀλλαχοῦ, ἔνθα ἐξεδίδοντο, εἴτε ὑπὸ Ἑλλήνων, εἴτε ὑπὸ ξένων, τὰ βιβλία τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας ἡμῶν φιλολογίας.

Ὁ πρῶτος ὅστις συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ εἰσαγάγῃ ἐν Ἑλλάδι τὴν τυπογραφίαν ὑπῆρξεν ὁ Πατριάρχης Κύριλλος ὁ Λούκαρις, καὶ ἀπέστειλεν ἐπὶ τούτῳ εἰς Ἀγγλίαν τὸν ἐκ Κεφαλληνίας ἱερομόναχον Νικόδημον Μεταξᾶν, ὅπως ἐκμάθῃ τὴν τυπογραφικὴν τέχνην. Καθ' ἃ διηγεῖται ὁ Θωμᾶς Σμίθιος (α) κατέπλευσεν ὁ Μεταξᾶς εἰς Κωνσταντι-

(α) Thomae Smithi, Collectanea de Gyrillo Lucario, Patriarcha Constantinopolitano. Londini 1707 σελ. 35—42 καὶ σελ. 100—107, καὶ Lettres Anecdotes de Cyrille Lucar Patriarche de Constantinople et sa confession de foi. Amsterdam chez l'Honoré et Chatelain MDCCXVIII σελ. 217-225.

νούπολιν ἐπὶ βρετανικοῦ ἐμπορικοῦ πλοίου, κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ ἔτους 1627, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τά τε πιεστήρια καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ διάφορα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, ἀγορασθέντα ἐν Λονδίνῳ ἰδίᾳ δαπάνῃ. Ἅμα φθὰς μετέβη παρὰ τῷ Πατριάρχῃ Κυρίλλῳ, ἐκεῖθεν δὲ μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κορινθίας παρὰ τῷ Ἄγγλῳ πρεσβευτῇ, ὃν παρεκάλεσεν ἵνα διὰ τῆς ἐπιῤῥοῆς του ἐξομαλύνῃ πᾶν ἐκ μέρους τῶν τουρκικῶν τελωνείων κατὰ τῆς ἀποβιβάσεως πρόσκομμα. Ὁ πρέσβυς ἔσπευσε νὰ ἐνεργήσῃ ἐπὶ τούτῳ τὰ εἰκότα ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Κυρίλλου καὶ μετὰ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Γερασίμου (α), καὶ μεταβὰς παρὰ τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ, ἔλαβεν ἰδιόχειρον ἄδειαν, ὅπως τὸ τυπογραφεῖον καὶ τὰ βιβλία εἰσαχθῶσιν εἰς τὴν πόλιν. Ὁ Πατριάρχης τὸν παρεκάλεσε νὰ ἐργάζηται τὸ τυπογραφεῖον ἐν τῇ πρεσβείᾳ· ἀλλ' ὁ πρέσβυς συνεβούλευσε νὰ μετοφέρῃ εἰς ἄλλην οἰκίαν προστατευόμενον ὑπ' αὐτοῦ, ἵνα οὕτω δύναται ὁ Μεταξᾶς νὰ ἐνεργῇ ἀνετώτερον μὴ ἐκτιθέμενος ἀμέσως εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Γάλλου πρέσβεως, ἑνὸς τῶν θερμοτέρων τοῦ Ἰησουϊτισμοῦ ὑπερασπιστῶν. Ὅθεν συστήσας ὁ Μεταξᾶς τὸ τυπογραφεῖον εἰς οἰκίαν τινὰ πλησίον τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας, ἤρξατο ἀμέσως τῆς ἐργασίας του καὶ, κατὰ τὸν μῆνα Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, εἶδε τὸ φῶς τὸ πρῶτον προϊὸν τῶν πιεστηρίων του ὑπερ, εἶναι τὸ ἀκόλουθον σύγγραμμα.

«Τοῦ μακαριωτάτου καὶ σοφωτάτου πατρὸς »ἡμῶν Πάπα καὶ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, τὰ »νῦν δὲ οἰκουμενικοῦ Κωνσταντινουπόλεως Κυ»ρίλλου, σύντομος πραγματεία κατὰ Ἰουδαίων ἐν »ἁπλῇ διαλέκτῳ πρὸς Γεώργιον τὸν Πάργαν (β). »Ἐτυπώθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, δαπάνῃ τε καὶ »ἐπιμελείᾳ τοῦ πανοσιωτάτου καὶ λογιωτάτου ἐν »Ἱερομονάχοις Κυρίου Νικοδήμου τοῦ Μεταξᾶ. Ἐν »ἔτει ᾳχζ'.» Εἰς μικρὸν 4ον.

Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ἐν τῇ προμετωπίδι ἀναφερομένου συγγράμματος τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, ὑπάρχουσιν ἐν τῷ αὐτῷ τεύχεϊ, καὶ ἐξ ὁμιλίαι Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου ἐπισκόπου Κυθήρων εἰς τὰς ἑξ Κυριακὰς τῶν νηστειῶν καὶ ἑτέρα ἑβδόμη εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην Παρασκευήν· ἕκαστον δὲ πόνημα φέρει ἰδιαιτέραν σελίδωσιν, καὶ τὸ μὲν τοῦ Κυρίλλου σύγκειται ἐκ σελίδων 101, τὸ δὲ τοῦ Μαργουνίου ἐκ σελίδων 122. Ὁ Μεταξᾶς προσφωνεῖ ὡς *πρόοιμον* (sic) *καρπὸν τῆς τυπογραφίας τὴν ἱερὰν ταύτην βίβλον* τῷ ἄρχοντι Κυρίῳ Σκαρλάτῳ τῷ Βλασίῳ, ἀνδρὶ ἐπιφανεστάτῳ, διὰ τὰς πολλὰς αὐτοῦ πρὸς τὸ ἔθνος εὐεργεσίας. (α)

Μετὰ ταῦτα ἐξεδόθη καὶ ἕτερον βιβλίον, εἰς ὃ δὲν σημειοῦται οὔτε ὁ τόπος, οὔτε τὸ ἔτος τῆς τυπώσεως. Πληροφορούμεθα ὅτι τοῦτο ἐτυπώθη ἐν τῷ τυπογραφείῳ Κωνσταντινουπόλεως, ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου (β). Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίον εἶναι τεῦχος μικροῦ σχήματος 4ον, περιέχονται δὲ ἐν αὐτῷ τὰ ἑπόμενα πέντε πονημάτια, ὧν ἕκαστον φέρει ἰδιαιτέραν σελίδωσιν.

Α'. Τοῦ μακαριωτάτου πατρὸς ἡμῶν Μελετίου, ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, Λιβύης, Πεντα-πόλεως, Αἰθιωπίας (sic) καὶ πάσης γῆς Αἰγύπτου περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα, ὡς ἐν εἴδει ἐπιστολῶν. Σελ. 34.

Β'. Κυρίου Γεωργίου Κορεσσίου τοῦ Κίου (sic) διάλεξις μετά τινος τῶν Φράρων. Σελ. 9.

Γ'. Νείλου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης βιβλία δύο. Τὸ πρῶτον περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς δυστάσεως (sic), τὸ δεύτερον περὶ τῆς Ἀρχῆς τοῦ Πάπα.

Δ'. Τοῦ σοφωτάτου Βαρλαὰμ λόγος περὶ τῆς τοῦ Πάπα Ἀρχῆς. Περὶ τοῦ Καθαρτηρίου πυρὸς βιβλίον ἓν. Τοῦτο καὶ τὸ προηγούμενον ἔχουσι μίαν ἀρίθμησιν καὶ σύγκεινται ἐκ σελίδων 40.

Ε'. Γαβριὴλ τοῦ Σεβήρου τοῦ ἐκ Μονομβασίας (sic) ταπεινοῦ μητροπολίτου Φιλαδελφείας, ἔκθεσις κατὰ τῶν ἀμαθῶς λεγόντων καὶ παρανόμως διδασκόντων, ὅτι ἡμεῖς οἱ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας γνήσιοι καὶ ὀρθόδοξοι παῖδες ἐσμὲν σχημάτικοι (sic) παρὰ τῆς ἁγίας καὶ καθόλου Ἐκκλησίας.

Ὁ Γαβριὴλ Σεβῆρος διαιρεῖ τὸ πόνημα αὐτοῦ εἰς πέντε μέρη, ἐν οἷς πραγματεύεται περὶ τῶν πέντε γενικῶν διαφορῶν τῶν διαιρουσῶν τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Α' διαφορά, περὶ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως, Β' ἡ περὶ τῆς Ἀρχῆς τοῦ Πάπα, Γ' ἡ περὶ τῆς ὕλης τῆς θείας λειτουργίας, Δ' ἡ περὶ τοῦ Καθαρτηρίου πυρός, καὶ Ε' ἡ περὶ τῆς μακαριότητος τῶν ἁγίων. Καὶ τὸ μὲν περὶ τῆς Α' διαφορᾶς ἔχει ἰδιαιτέραν ἀρίθμησιν καὶ σύγκειται ἐκ σελ. 52· τὰ δὲ περὶ τῶν τεσσάρων ἑτέρων διαφορῶν ἔχουσιν ἄλλην ἀρίθμησιν, καὶ ἀπαρτίζουσιν ὅλα ὁμοῦ σελ. 56 (α)

Οἱ Ἰησουῖται, οἱ ἄσπονδοι ἐκεῖνοι ἐχθροὶ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡνωμένοι μετὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας, προσεπάθησαν ἀπ' ἀρχῆς νὰ ματαιώσωσι τὸν ἐθνωφελῆ σκοπὸν τοῦ Μεταξᾶ, καὶ ἐν πρώτοις ἔγραψαν καὶ προέτρεψαν τὸ μοναστήριον, εἰς ὃ οὗτος ἀνῆκε, νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ, ὡς ἐργαζόμενον ὑπὲρ τῆς ἀγγλικῆς θρησκείας. Ἔπειτα δὲ κατηγόρησαν αὐτὸν ὡς Λουθηρανόν, αἱρετικὸν καὶ ὄργανον τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἧς καὶ τὰ σύμβολα ἔφερεν ἐπὶ τοῦ προμετωπίου τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκτυπωθὲν βιβλίον. Κατεβόων δὲ καὶ κατὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας, κατηγοροῦντες αὐτὸν σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅτι ὑπηγόρευσε τὸ ὑπὸ Μελετίου Ἀλεξανδρείας τυπωθὲν κατὰ τοῦ Πάπα σύγγραμμα. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ῥᾳδιουργίας ταύτας ἀποτυχόντες, ἤρχισαν ἐπιτιθέμενοι κατὰ τοῦ Μεταξᾶ, ὃν περ καὶ ἐργαζόμενον καὶ καθ' ὁδὸν παρηνόχλουν, ὅτε τὴν νύκτα ἀπὸ τῆς οἰκίας τοῦ πρέσβεως ἐπανέστρεφεν εἰς τὸ κατάλυμά του. Ὥστε ἐν τέλει ὁ πρέσβυς τῷ ἐχορήγησεν ἓν δωμάτιον ἐν τῇ ἑαυτοῦ οἰκίᾳ, ὅπου ἤρχετο τὴν ἑσπέραν ἐκ τοῦ τυπογραφείου συνοδευόμενος ὑπὸ φυλάκων.

Οἱ Ἰησουῖται ἐν τούτοις βλέποντες τὴν ταχύτητα, μεθ' ἧς εἰργάζετο ὁ Μεταξᾶς, καὶ ἐννοήσαντες κατὰ βάθος τὸν κίνδυνον, ὃν διέτρεχον τὰ συμφέροντα τοῦ παπισμοῦ ἐκ τῆς διαδόσεως συγγραμμάτων ὀρθοδόξων, ἐκτυπουμένων ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει, δὲν ἠδύναντο νὰ ἡσυχάσωσιν. Ἡ λύσσα αὐτῶν ὑπερέβη πᾶν ὅριον, καὶ πρὸς ἐπίτευξιν τῶν κακούργων σχεδίων των μετεχειρίσθησαν τὸ σύνηθες αὐτῶν ὅπλον, τὴν συκοφαντίαν. Μετέβησαν λοιπὸν παρὰ τῷ διοικητῇ τοῦ Γαλατᾶ, μέγα ἰσχύοντι παρὰ τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ, φέροντες τὸ κατὰ Ἰουδαίων σύγγραμμα τοῦ Λουκάρεως, εἰς ὃ ἐκφράζονται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καὶ γνῶμαι κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν, καὶ εἶπον κατ' αὐτοῦ ὅσα ἡ μαύρη ψυχή των ἠδύνατο νὰ ἐπινοήσῃ ψεύδη. Τὸν παρεκάλεσαν δὲ νὰ παραστήσῃ εἰς τὸν βεζύρην ὅτι ὁ Μεταξᾶς ἦτο πολεμικοῦ χαρακτῆρος καὶ ἔμπειρος περὶ τὰς μάχας, σταλεὶς πρὸς διοργάνωσιν ἐπαναστάσεως, καὶ ὑπὸ τὸ ἀπατηλὸν πρόσχημα τῆς τυπώσεως καὶ διαδόσεως βιβλίων πρὸς χρῆσιν τῶν παίδων θέλει κυκλοφορήσει ἀκολούθως καὶ ἄλλα κατὰ τοῦ Κοραΐου ἐξ Ἀγγλίας σταλλόμενα· ὅτι ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ὑποθάλπει τοὺς ἐπαναστατικοὺς καὶ ἀντιθρησκευτικοὺς σκοποὺς του· ὅτι ἐν τῷ τυπογραφείῳ ἐκείνῳ ἐτυποῦντο βιβλία ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου συνταττόμενα, δι' ὧν τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐπανάστασιν διήγειρε, καὶ ὅτι πολλὰ ἀντίτυπα αὐτῶν ἐστάλησαν εἰς τὴν Ῥωσσίαν προτρεπομένην εἰς τὸν κατὰ τοῦ σουλτάνου πόλεμον κτλ.

Αἱ κατηγορίαι αὗται ἤρκουν πρὸς σπουδαίαν ἐνοχοποίησιν. Ὁ μέγας βεζύρης, ταραχθεὶς εἰς τὸ παράδοξον ἐκεῖνο ἄκουσμα, διέταξεν ἀμέσως νὰ περιφρουρηθῇ ἡ οἰκία τοῦ Μεταξᾶ ὑφ' ἑνὸς λόχου γενιτσάρων.

Ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας, φανατικὸς τοῦ Ἰησουϊτισμοῦ προστάτης, πληροφορηθεὶς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς στηθείσης παγίδος, προσεκάλεσε παρ' αὐτῷ τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας, τὸν Πατριάρχην καὶ τὸν βάϊλον τῆς Ἐνετίας εἰς εὐωχίαν, ὅπως ἐμποδίσῃ πᾶσαν αὐτῶν παρέμβασιν πρὸς ματαίωσιν τῆς συνωμοσίας. Τῇ 6 Ἰανουαρίου 1628, ἡμέρᾳ τῶν Θεοφανείων, ἐνῷ οὗτοι ἀμερίμνως συνεποσίαζον, 150 γενίτσαροι ἐπολιόρκησαν τὸ οἴκημα τοῦ Μεταξᾶ, ἀπαγορευθείσης τῆς εἰσόδου εἰς τὸν Ἄγγλον πρέσβυν. Ὁ Μεταξᾶς καὶ ὁ γραμματεὺς τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας συλληφθέντες ἀπήχθησαν εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Γαλατᾶ, ἐν μέσῳ τοῦ πανικοῦ φόβου τῶν κατοίκων, ἀγνοούντων τὰ διαδραματιζόμενα. Ὁ ἑκατόνταρχος τῶν γενιτσάρων ἐδέσμευσε πάντας τοὺς ὑπηρέτας, συνέτριψε τὰ κιβώτια καὶ τὰς σκευοθήκας καὶ λαβὼν τὸ τυπογραφεῖον, τὸν χάρτην, τὰ βιβλία καὶ πάντα τὰ ἀργυρᾶ σκεύη καὶ χρήματα, μηδ' αὐτῶν τῶν παρασήμων τῆς πρεσβείας ἐξαιρουμένων, ἀπῆλθε συνοδευόμενος ὑφ' ἑνὸς Ἰησουΐτου διερμηνέως. Οἱ Ἰησουῖται, ὅπως περιπλέξωσι τὸ πρᾶγμα, διέδωκαν, ὅτι ἐκεῖ ἐτεκταίνετο συνωμοσία κατὰ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ὅτι διὰ τῶν τυπογραφείων ἐπλαστογραφοῦντο τὰ σουλτανικὰ διατάγματα καὶ ἐκόπτοντο κίβδηλα νομίσματα.

Τὴν ἐπιοῦσαν τὰ κατασχεθέντα βιβλία ἐξη-

(α) Ἐσφαλμένως ὁ Σμίθιος καὶ ἄλλοι γράφουσι τὸ ὄνομα τοῦ πατριάρχου Gelasio.

(β) Μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ὑπάρχει τὸ βασιλικὸν τῆς Ἀγγλίας ἐθνόσημον.

(α) Τοῦ σπανιωτάτου τούτου βιβλίου ὑπάρχει εὐτυχῶς ἓν ἀντίτυπον ἐν τῇ Δημοσίᾳ ἡμῶν βιβλιοθήκῃ, δωρηθὲν ὑπὸ τοῦ Κ. Σ. Ζαμπελίου.

(β) Ἱστορία περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, βιβλ. ΙΑ'. κεφ. 10 παραγρ. Ζ'. σελ. 1174.

(α) Ἐν τῇ Δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ σώζεται ἓν ἀντίτυπον τῆς πολυτίμου ταύτης βίβλου εἰς καλλίστην κατάστασιν. Ἀτυχῶς ὅμως ἔχει ἔλλειψίν τινα· διότι ἐν τῷ πονήματι τοῦ Γαβριὴλ Σεβήρου λείπει ἀπὸ τῆς σελ. 25 μέχρι τῆς 32, ἓν ὁλόκληρον φύλλον καὶ ἀντ' αὐτοῦ ὑπάρχουσι κατὰ λάθος αἱ σχετικαὶ σελίδες τοῦ συγγραμματίου τοῦ Βαρλαὰμ, περὶ τῆς Ἀρχῆς τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Καθαρτηρίου πυρός.

τάσθησαν ὑπὸ δύο Ἑλλήνων, μανιωδῶν ἀρνησιθρήσκων. Ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Πατριάρχου μετεφράσθη τὸ *ἐπιλήψιμον* χωρίον ἐνώπιον τοῦ μεγάλου βεζύρου καὶ τοῦ μουφτῆ Γιαγιᾶ ἐφέντη. Οὐδὲν εὑρέθη τὸ πλημμελὲς ἐν αὐτῷ. Ὁ βεζύρης ἐξέφρασε δισταγμούς τινας περὶ τοῦ Μεταξᾶ, τὸν ὁποῖον τῷ παρέστησαν ὡς ἄνδρα πολεμικῶν φρονημάτων καὶ συνεννοημένον μετὰ τῶν Ῥώσσων πρὸς ἐπανάστασιν· ἀλλ' οἱ ἐνδοιασμοὶ οὗτοι τοῦ βεζύρου πρὸς οὐδὲν ἐλογίσθησαν. Ὁ μουφτῆς λοιπὸν ἐξέδωκεν ἀπόφασιν, δι' ἧς ἀπεφαίνετο *ὅτι τὰ κατασχεθέντα βιβλία οὐδὲν περιεῖχον κατὰ τοῦ Κοραΐου, καὶ ἑπομένως δὲν εἶναι ἐπιλήψιμα· ὅτι ἀφοῦ ὁ σουλτάνος ἐχορήγησεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρας ἐξασκήσεως τῶν θρησκευτικῶν των δογμάτων, οὐδόλως οὗτοι ἁμαρτάνουσι καὶ διὰ τοῦ τύπου ἐκτιθέμενοι τὰς ἰδέας των.*

Συνεπείᾳ τῆς τοιαύτης τοῦ μουφτῆ ἐλευθερίου καὶ ἀνεξιθρήσκου ἀπαφάνσεως, ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς μεταβὰς τὴν τρίτην ἡμέραν παρὰ τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ διεμαρτυρήθη διὰ τὰ γενόμενα καὶ ἰδίως διὰ τὴν φυλάκισιν τοῦ Μεταξᾶ, μοναχοῦ φιλησύχου, ἐξ εὐγενῶν καταγομένου, καὶ ὑπηκόου τῆς Ἑνετίας. Ὁ βεζύρης, κατανοήσας τὸν δόλον τῶν Ἰησουϊτῶν, ἐπλήσθη ὀργῆς καὶ διέταξε παραχρῆμα τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ Μεταξᾶ καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν κατεσχημένων. Καὶ οὕτως ὁ μὲν Πατριάρχης καὶ ὁ Μεταξᾶς ἠθωώθησαν, οἱ δὲ Ἰησουῖται ἐτιμωρήθησαν διὰ βαρείας ποινῆς, ἐξορισθέντες ἀπὸ παντὸς τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ὡς ταραξίαι τῆς κοινῆς εἰρήνης.

Οὐχ ἧττον τὸ τυπογραφεῖον κατεστράφη. Ὁ δὲ Νικόδημος Μεταξᾶς προεχειρίσθη ἀκολούθως ἀρχιεπίσκοπος Ναυπλίου. Ἀλλὰ φλεγόμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ν' ἀναδείξῃ ἀνεξάρτητον τὴν ἐπισκοπὴν τῆς πατρίδος του Κεφαλληνίας, ὑποκειμένην εἰς τὸν Μητροπολίτην Κορίνθου, ἐνήργησε νὰ παραιτηθῇ ὁ ἐν αὐτῇ ἀρχιεπατεύων Παρθένιος Δοξαρᾶς, καὶ γενομένης ψηφηφορίας ἀνηγορεύθη αὐτὸς ἱεράρχης Κεφαλληνίας. Μετ' οὐ πολὺ ὁ Πατριάρχης Κύριλλος, τῇ ἐγκρίσει τῆς ἑνετικῆς συγκλήτου, προεβίβασε τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς νήσου ἐκείνης εἰς ἀρχιεπισκοπὴν ἀπ' εὐθείας ἐξαρτωμένην ἐκ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. (α) (ἀκολουθεῖ)

(α) Λούντζης. Περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἑπτανήσου ἐπὶ Ἑνετῶν, σιλ. 131.

ΚΡΙΣΙΣ

τοῦ βουτσιναί υ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ, γενομένη ἐν τῷ ἑλληνικῷ πανεπιστημίῳ, τῇ 9 Μαΐου 1865. (α)

Β'.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ο ΜΑΚΕΔΩΝ,

ΔΡΑΜΑ,

ἦνε ἡ ἐπιγραφή του· ἡ δὲ ὑπόθεσίς του γνωστὴ ἐκ τῆς ἱστορίας· ἦνε τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ Φιλίππου, ὅτε κηρυχθεὶς ἐν Ἰσθμῷ ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων εἰς πανελλήνιον πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν, τῶν παλαιῶν ἐχθρῶν, καὶ ἑτοιμάζων τὰ τῆς ἐκστρατείας ἐδολοφονήθη, ἐνῷ ἐπανηγύριζε τοὺς γάμους τῆς θυγατρός του.

ταύτην τὴν ὑπόθεσιν ὁ ποιητὴς, ἀκολουθῶν τὰς πηγὰς (ἰδίως τὸν Διόδωρον καὶ Πλούταρχον), διέπλασεν εἰς μέρη τέσσερα, ὧν τὸ πρῶτον περιέχει ἐννέα σκηνάς, τὸ δεύτερον τρεῖς, τὸ τρίτον πέντε καὶ τὸ τελευταῖον ἴσας.

Ἡ πρᾶξις τοῦ δράματος γίνεται ἐν Πέλλῃ τῆς Μακεδονίας, καὶ ἡ πρώτη τοῦ δράματος σκηνὴ ἀνοίγεται εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Φιλίππου, ὅπου ἐν τοῖς προπυλαίοις καθήμενοι δύο ἀξιωματικοὶ τῆς φάλαγγος, Κεραυνὸς καὶ Πείσανδρος, παίζουσι μὲ ἀστραγάλους, δι' ὧν μαντεύουσι καὶ τὴν τύχην τοῦ βασιλέως, ὃν χθὲς τὴν ἑσπέραν, δειπνοῦντα μετὰ τῶν φίλων, μορφὴ δαίμονος, μόνον αὐτῷ ὁρατὴ, εἶχε καταταράξῃ.

Φίλιππε τρέμε, τὸν ἐφώναξ', ἔρθασε
τῆς τιμωρίας σου ἡ ὥρα· ἡ φρικτὴ,
τὸ αἷμά σου θὰ τρέξῃ, ὅπως ἔτρεξε
τοσούτων ἄλλων, οὓς ἡ πανουργία σου
πρόωρα εἰς τὸν ἅδην ἐξαπέστειλε.
τὴν μοῖραν ν' ἀποφύγῃς ἴν' ἀδύνατον,
πᾶσα προφύλαξίς σου εἶναι περιττή.

ἐνῷ δὲ ὁ μὲν Κεραυνὸς σπουδάζων σκέπτεται περὶ τοῦ δεινοῦ, ὁ δὲ Πείσανδρος μόνον τὴν ἐρωμένην του Τερψιχόρην συλλογίζεται καὶ παίζει, ἐν Β' σκηνῇ ὁ Περδίκκας προσπαθεῖ νὰ ἐγκαρδιώσῃ τὸν φοβισμένον βασιλέα καὶ δι' ὅσα *μάντις* τοῦ *λαοῦ* χθὲς τῷ εἶπε·

. . . . . Φίλιππε, τὴν ὥραν πρόσεχε,
καθ' ἣν μεγάλην θὰ τελέσῃς ἑορτὴν·
οἱ οἰωνοὶ δὲν μοι ἀνήγγειλαν ἐχθὲς
καλὸν τὸ τέλος, καὶ ἐνδέχεται λοιπὸν
κάτι νὰ κρύπτουν μαῦρον οἱ ἐν οὐρανῷ.

(α) Συνέχεια ἀπὸ φυλλαδ. 59.

καὶ ἐνῷ τὸν συμβουλεύει νὰ ἀσχολῆται εἰς τὰ σπουδαῖα ἔργα τῆς κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείας, περὶ δὲ τῶν ἐνδομύχων του ὑπονοιῶν νὰ ἐρωτήσῃ τὸν Φοῖβον τῶν Δελφῶν, φωνὴ ἐκ τοῦ βάθους τοῦ θεάτρου ἀκούεται λέγουσα·

ἄνθρωπος ὅτι εἶσαι, Φίλιππ' ἐνθυμοῦ

καὶ θερίζει τὰ σπλάγχνα τοῦ Φιλίππου, ἀναλογιζόμενος εἰς τὴν μνήμην του καὶ τὸ αἷμα δύο ἀδελφῶν του, τὸ ὁποῖον ἀχνίζον ζητεῖ ἐκδίκησιν.

ἐντούτοις φθάνουσι πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων, ἀγγέλλοντες τὴν προθυμίαν αὐτῶν νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τοῦ βαρβάρου πρὸς ἐκδίκησιν· καὶ ἐνῷ διαλέγεται μετ' αὐτῶν ὁ Φίλιππος, ἐρωτῶν περὶ τοῦ Δημοσθένους, Φωκίωνος καὶ Ἰσοκράτους τί κάμνουσιν, εἰσέρχονται καὶ τῶν Θηβαίων πρέσβεις, φανερόνοντες καὶ οὗτοι τὴν προθυμίαν των εἰς ἐκστρατείαν. παρουσιάζονται δὲ καὶ τῶν Σπαρτιατῶν πρέσβεις, ὧν τὴν ἀκαιρον ὑπερηφάνειαν οἰκτείρει ὁ Φίλιππος, καὶ ἄλλοι πρέσβεις ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, ψέγοντες τοὺς Σπαρτιάτας διὰ τὸν τρόπον των καὶ ἐπαινοῦντες τὸν Φίλιππον, ὡς νέον Ἀγαμέμνονα, ἑνώσαντα

τοὺς παῖδας τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν πόλεμον

καὶ ὡς γόνον τοῦ Ἡρακλέους ἄξιον.

καὶ γυνὴ δέ τις, Θαΐς καλουμένη, « τῆς μουσικῆς θυγάτηρ », ἔρχεται αὐτοπροσώπως εἰς τὸν Φίλιππον, θέλουσα *εἰς τὸν παῖδα νὰ ἐνώσῃ τὴν φωνὴν, ἣν τῆς καρδίας της ὠθοῦσιν οἱ παλμοί*, καὶ διεγείρουσα τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος πόλεμον διὰ τῶν ἑξῆς στίχων·

Βασίλισσα Ἑλλήνων ἂν ποτ' ἄλλοτε
βαρβάρων ναῦν μ' ἀπάτην κατεβύθισε
καὶ θάρρος ἀνδρικὸν κακῶς ἐπέδειξεν,
αἱ τῶν Ἑλλήνων θυγατέρες σήμερον
στεφάνους πλέκουν νὰ προπέμψουν μαχητὰς,
οὓς μέγας ἄγει πρὸς τὴν ἕω βασιλεύς.
τῆς μουσικῆς θυγάτηρ ἔρχομαι κ' ἐγὼ
εἰς τὸν παῖδα νὰ ἑνώσω τὴν φωνὴν,
ἣν τῆς καρδίας μου ὠθοῦσαν οἱ παλμοί.
Ἑλλήνων παῖδες ἀγαθοὶ τὰς λόγχας σας
καλεῖ ἡ τῆς πατρίδος πάσχουσα ψυχή·
τὸν σκώληκα ζητεῖ τὸν κατατρώγοντα
τὸν μυελὸν αὐτῆς νὰ ἐξοντώσητε·
χωρεῖτε, χεῖρ' ἀλλήλους δόντες φιλικήν.
τοῦ Ἄρεως ἡ σάλπιγξ στρατιὰν πολλὴν
ἂς φέρῃ πρὸς τὰ πλήθη τῆς Ἀνατολῆς.
ὦ! πῶς θὰ φύγῃ τὸν μενόμενον ταχὺς,
τὸν μ' ἐνθουσιασμὸν ὁρμῶντα Ἕλληνα,
ὁ βάρβαρος, ὁπόταν λέων ἀρχηγὸς
σκύμνους ἐξάξῃ ὀρεινοὺς εἰς πόλεμον,
ζητοῦντας ἄγραν ἐλαφίων τρυφερῶν.
οἱ δοῦλοι τώρ' ἂς τρέμουν οἱ προσπίπτοντες,
εἰς ἔδαφος τὴν κέρκον ἐπισείοντες·
δὲν ὠφελοῦσι πλέον τὰ φιλήματα
τὰ τῶν κρασπέδων, ὅσα εἶδον ἄφθονα
οἱ τὴν δουλείαν καύχημά των ἔχοντες.
τὸ οἰκοδόμημά των τὸ σαθρὸν ἰδοὺ
ἡ Ἑλληνὶς θὰ καύσω, τὴν λαμπάδα μου
εἰς τῆς ἀθανασίας ἅψασα τὸ πῦρ.
τῆς Σαλαμῖνος πάλιν ἡ θεὰ ἰδοὺ
τοὺς ἥρωάς της στέλλ' εἰς τὸν αἰγιαλὸν
τῆς παλαιᾶς ἠπείρου, νὰ ζητήσωσιν
ἀδάμαντας, τὸ στέμμ' ὅπως ποικίλωσι,
μὲ τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ περιστεφθῇ
ὁ νέος βασιλεὺς, τὸ κράτος του μετρῶν
ἀπὸ τοῦ Ἀχελῴου μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ.

ἔπειτα διαλέγεται ὁ Φίλιππος μετὰ Ἀλεξάνδρου τοῦ υἱοῦ του καὶ μετὰ τῆς γυναικός του Κλεοπάτρας, ἥτις δι' ὄνειρον κακὸν παρακινεῖ αὐτὸν ν' ἀπομακρύνῃ τὴν μισητὴν ἀμφοτέροις Μυρταλίδα, ἤτοι τὴν Ὀλυμπιάδα τὴν πρώτην του γυναῖκα· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ πάλιν ἀκούεται ἡ φωνή,

ἄνθρωπος ὅτι εἶσαι, Φίλιππ' ἐνθυμοῦ,

ἥτις συγχίζει τὸν Φίλιππον. ἀλλ' ἡ θεὰ τῆς καλῆς καὶ τρυφερῶς ἀγαπωμένης γυναικός του Κλεοπάτρας ἀποσοβεῖ τὴν μελαγχολίαν καὶ τὸν παραδίδει εἰς τὰς τέρψεις τοῦ ἔρωτος. ἐνταῦθα τελειόνει τὸ πρῶτον μέρος τοῦ δράματος.

ἐν τῷ Β' μέρει παρασκευάζεται προσηκόντως ἡ δολοφονία τοῦ Φιλίππου. ἐντὸς δάσους οἱ *ἱππόται* διαλέγονται ὑπὸ δρῦν περὶ τῆς προτέρας των δυνάμεως καὶ τῆς νῦν ἀδοξίας, εἰς ἣν κατήντησαν διὰ τὸν τυραννικὸν τρόπον τοῦ Φιλίππου καὶ ἀποφασίζουν μεθ' ὅρκου

ὁ τύραννος νὰ πέσῃ πτῶσιν ἄδοξον.

σφαγέα δὲ τοῦ Φιλίππου κατέστησεν ὁ κλῆρος τὸν Παυσανίαν· ἐξ αὐτοῦ καὶ αὐτὸς ἐπεθύμει καὶ πρὸς ἰδίαν ἐκδίκησιν· ἀναποφασίζεται δὲ καὶ ὁ καιρὸς τῆς πράξεως.

τότε ὁ γέρων ἱππότης Λέροπος ἐπιχειρεῖ διὰ σοφῶν συμβουλῶν νὰ ἀποτρέψῃ αὐτοὺς τοῦ ἐπιχειρήματος, περιγράφων τὴν κακὴν κατάστασιν τῆς πατρίδος πρὸ Φιλίππου καὶ τὴν δι' αὐτοῦ ἐπελθοῦσαν εὐδαιμονίαν καὶ δόξαν τῶν Μακεδόνων. ἄξιος δὲ ἀναγνώσεως ὁ λόγος του.

ἀκούσατε, ὦ πάντες ὅσα πολιαὶ
θὰ φανερώσουν τρίχες· μὴ νομίσετε
πῶς σχέσιν ἔχω μὲ τὸν Φίλιππον ἐγώ.
ἡ στοργὴ τῆς πατρίδος με κελεύει ἡ στοργὴ
τὸ φρόνημά μου πάντα νὰ ἐκφράσω.

τίς τῶν Ἑλλήνων ἢ βαρβάρων πρότερον
πρὶν εἰς τὸν θρόνον ἀναβῇ ὁ Φίλιππος,
τῶν Μακεδόνων ἐροβεῖτο τ' ὄνομα ;
τίς τὴν φιλίαν ἐπεζήτει καὶ ἐχθρὸς
ἐδίσταζε νὰ γίνῃ, λάφυρα πολλὰ
νομίζων τοῦ πολέμου ἀμοιβὴν καλήν ;
ἐρίζοντες ἀλλήλους δοῦλοι ἕως χθὲς
δὲν ἤμεθα βαρβάρων τῶν Ἀσιανῶν ;
πλὴν τώρα τοῦ Φιλίππου ἔκαμεν ὁ νοῦς
τῶν Μακεδόνων πανταχοῦ τὸ ὄνομα,
μὲ κλέος ν' ἀπαστράψῃ, καὶ αἱ σάρισσαι
τὸ κράτος μας νὰ φέρουν μέχρι τῶν χωρῶν,
ἃ; ὁ Εὐρώτας βρέχει καὶ ὁ Πάμισος.
φιλοτιμία δ' ἂν καὶ προσεβλήθη τις,
ὁ βασιλεὺς ἀνάγκη νὰ ἐξοντωθῇ,
ἵνα γελῶσιν οὕτω γέλωτα πικρὸν
εἰς τὴν πατρίδα, ταύτης οἱ πολέμιοι ;
ἢ πρέπει μᾶλλον εἰς τὸ στῆθος νὰ πνιγῇ
πᾶν αἴσθημα πληγῶνον στήθη τῆς μητρός ;
σὺ δὲ, ὦ Παυσανία, τάχα τί ζητεῖς
μὲ τόσην σπεύδων εἰς ἐκδίκησιν σπουδήν ;
τί ; δόξαν θ' ἀποκτήσῃς μὲ τὸ αἷμά του ;
ἢ μήπως μᾶλλον θὰ ταρῇς ὁ ἴδιος
ὑπ' ὄνειδος αἰώνιον ; ἡ δὲ πρᾶξίς σου
ὡς δολοφόνου μέλλει ν' ἀποκηρυχθῇ
ἐμπλήκτου διανοίας ἀποκύημα·
προσέξατε μὴ ὅλην τὴν οἰκοδομὴν
ἐκ βάθρων βαθυτάτων διασείοντες,
ὑμᾶς αὐτοὺς ἐπίσης καταστήσετε
ἐρείπιον θαμμένον ὑπὸ λείψανα
ἐσπαραγμένου κράτους ἐκ τῆς ἕδρας.

ἀλλ' οἱ νέοι δὲν πείθονται καὶ πρῶτος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀερόπου, ὅστις σύντομα ἀποκρίνεται οὕτω·

ὦ πάτερ, μὲ τὰς σκέψεις τὰς πολλὰς οὐδὲν
ὡς τώρα οἱ ἱππόται ἐκερδήσαμεν.
πήγαινε, Παυσανία, καὶ τὴν τολμὴν σου
λόγοι ψυχροὶ διόλου μὴν ἀμβλύνωσι·

ὅμως οἱ λόγοι τοῦ Ἀερόπου ἐνεποίησαν δισταγμόν τινα εἰς τὸν Παυσανίαν, καὶ ἐνῷ συλλογισμένος ἐχώρει εἰς τὸ ἔργον, βλέπει σχολὴν φιλοσόφων ὑπὸ δρῦν καὶ πλησιάζει, ἐλπίζων ὅτι ἐκεῖ θὰ λυθῇ μία του ἀπορία.

«μὲ καίει δόξης πόθος, ὦ Ἑρμόκρατες,

(λέγει, ἐρωτῶν τὸν φιλόσοφον ὁ Παυσανίας)

πῶς θ' ἀποκτήσω δόξαν καὶ διάσημον
τὸ ὄνομα θ' ἀφήσω παρ' ὑμῶν ζητῶ
νὰ μάθω, τῶν ὁρώντων τὰ ἀνθρώπινα
ἀφ' ὕψους εἰς τοὺς ἄλλους μὴ πλησιαστοῦ.

ἀφοῦ δὲ, ἀδείᾳ τοῦ διδασκάλου, ἐδοκίμασαν τὴν λύσιν δύο μαθηταὶ, ζητήσας ἔπειτα καὶ ἀκούσας τὴν γνώμην καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἑρμοκράτους,

. . . . . ἄγε φόνευσον
ἐκεῖνον ὅστις μέγιστα κατώρθωσεν·
εἰς τὸν αἰῶνα μετ' αὐτοῦ ἡ μνήμη σου
θὰ διαβῇ.

ἀρκεῖται καὶ φεύγει σιωπῶν. (τέλος τοῦ Β' μέρους).

ἐν τῷ Γ'. μέρει ἐξακολουθεῖ ἡ δέσις τοῦ δράματος. ἐν τῇ ἁ σκηνῇ ζωγραφίζεται καλῶς ἡ ὀργὴ καὶ ζηλοτυπία τῆς Ὀλυμπιάδος, πνεούσης ἐκδίκησιν κατὰ Φιλίππου καὶ Κλεοπάτρας τῆς δευτέρας του γυναικός ἐν τῇ β' σκηνῇ ζητεῖ νὰ διεγείρῃ τὸν υἱόν της Ἀλέξανδρον κατὰ τοῦ πατρὸς, μεταχειριζομένη πᾶσαν μηχανὴν ματαίως· ὁ Ἀλέξανδρος φρίττει ἀκούων καὶ φεύγει. ἡ Ὀλυμπιὰς μένει ἐν τῇ τρίτῃ σκηνῇ μόνη, καὶ ἀκούσασα σάλπιγγας φοβεῖται μὴ τὴν συλλάβουν, καὶ ἐνῷ σκέπτεται νὰ φύγῃ, εἰσέρχεται πρὸς αὐτὴν ὁ Παυσανίας μετὰ σωματοφυλάκων καὶ, μὲ τὸ προσῆκον σέβας, ἀλλ' ὑποδηλῶν καὶ τὴν ἰδίαν ἀγανάκτησιν, λέγει ὅτι ἔχει διαταγὴν νὰ τὴν ἀπομακρύνῃ, ὡς διεγείρουσαν

κινδύνους εἰς τὴν νέαν βασιλίδα μας.

ἡ Ὀλυμπιὰς ἀρχίζει πρῶτον θωπείας, ἀρχαίας εὐεργεσίας αὐτῷ ὑπενθυμίζουσα, ἔπειτα, ἰδοῦσα αὐτὸν συγκινούμενον, τὸν διερεθίζει, ὑπενθυμίζουσα αὐτῷ ὕβρεις, ἃς ὑπέφερεν ἄλλοτε χωρὶς νὰ λάβῃ δίκαιον παρὰ τοῦ Φιλίππου. οὕτω δὲ ἐξακολουθεῖ σοφῶς καὶ τεχνηέντως ἐξάπτουσα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ κατὰ τοῦ Φιλίππου, ἕως ὑπόσχεται ὁριστικῶς νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ τόλμημα, συμβοηθούμενος ὑπ' αὐτῆς. ἐνταῦθα ἵνε ἡ ἀκμὴ τῆς δέσεως τοῦ δράματος καὶ ὁ ποιητὴς ἐπέτυχεν εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ χαρακτῆρος τῆς Ὀλυμπιάδος.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

(πρὸς τοὺς σωματοφύλακας)

παραταχθῆτε σεῖς καὶ σέβας δείξατε
πρὸς τὴν πεσοῦσαν δέσποιναν τοῦ κράτους μας.
δὲν πρέπει ἡ ψυχή της τόσον πάσχουσα
ὑπὸ τῆς πτώσεως αὐτῆς τῆς ἀλγεινῆς
νὰ δοκιμάζῃ ἄλγη νέα· πώποτε
μὲ πτώματα νὰ παίζω δὲν ἐπόθησα.

(πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα)

μήτηρ τοῦ Ἀλεξάνδρου ! προσετάχθημεν
νὰ σ' ἀπαγάγωμεν μακρὰν τοῦ τόπου μας.
κατήντησε, μὲ εἶπαν, ἀνυπόφορος
ἡ μυσαρὰ ψυχή σου· οὐδὲ δύνασαι
νὰ μένῃς πλέον νέα Μήδεια ἐδῶ,
μὲ τρόπους γυναικείους διεγείρουσα
κινδύνους εἰς τὴν νέαν βασιλίδα μας.

ΟΛΥΜΠΙΑΣ.

ὦ Παυσανία, οὕτως ἀπωλέσθησαν
ὅσας θωπείας πρότερον σ' ἐθώπευσα,

ὅτ' οὖσα ἰσχυρὰ σὲ ἐπροστάτευα
κατὰ τῆς τοῦ Φιλίππου τρομερᾶς ὀργῆς !
«νέος πολὺ, τὸ ἐνθυμεῖσαι, ἔλεγα
»ὁ Παυσανίας εἶναι καὶ συγχώρει τον,
»ἐὰν τυχὸν ἡμάρτησεν εἰς τίποτε.»
σὺ δὲ ἀπὸ καρδίας πάντοτ' ἤρχεσο
νὰ μοὶ ἐκφράσῃς τὴν εὐγνωμοσύνην σου.
πάντα λοιπὸν ἐκεῖνα ἔρυγον καπνὸς,
καὶ τώρα μὲ τὴν λόγχην ἔρχεσαι θρασὺς
νὰ μὲ ἐκδάλῃς τάλαιναν ἐξόριστον.
(ὁ Παυσανίας συγκινεῖται καὶ κάμνει νεῦμα εἰς τοὺς δορυφόρους νὰ ἀποσυρθοῦν.)
ὦ Παυσανία, σκέψθητι ἂν σ' ἀγαποῦν
ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους σὺ ὑπηρετεῖς !
τὰς καταισχύνας σου τὰς ἐλησμόνησες,
ὅσας σὲ ἤσχυναν ποτὲ οἱ δώσαντες
τὸ σῶμά σου νὰ γίνῃ ὕβρις τῶν κτηνῶν !
πλὴν τῆς φιλτάτης του συζύγου γίνεται
ἀνεψιὸς νὰ δώσῃ δίκην ὕβρεως ;
σ' ἐνέπαιξεν οἰκτρῶς (ἂν ὕβριν ἐννοεῖς)
ὁ Ἄτταλος, καὶ ἔχει κοῦφον καύχημα,
ὅτι σε σύρει πάλιν ὡς παιδάριον,
ὅπου ἡ θέλησίς του τὸ ὀρέγεται.
ἂν δύνασαι, ὦ Παυσανία, ἔγειρε
τὸ μέτωπόν σου ὑψηλὰ καὶ κήρυξον
«δὲν μὲ προσέβαλέ τις ἀτιμώρητος».
τὸ ξίφος σου αὐτὸ πῶς κόσμημα φορεῖς
μᾶλλον, εἰπὲ, νὰ θέλῃς τὰς νεάνιδας,
ὅταν κρυφῇ μὲ κόμπον εἰς τὰς ἀγυιάς.
ἀνὴρ ὅτ' εἶσαι, Παυσανία, ἐνθυμοῦ·
τὴν δὲ ὑπόληψίν σου μὴ ἀμαύρονε,
ἀφίνων τοὺς ἐχθρούς σου νὰ σ' ἐμπαίζωσι.
μὴ σκωριᾷ τὸ νέον ξίφος σου ἀργὸν,
εἰς θήκην ἀδοξίας κείμενον νεκρόν·
ἀλλ' εἰς τὸν κόσμον μᾶλλον κήρυξον θαρρῶν,
ὅτι γενναῖος εἶσαι. ὥστ' εἰς κίνδυνον
καὶ τὴν ζωὴν νὰ βάλῃς μᾶλλον δύνασαι
ἢ ἄτιμος νὰ μένῃς, παίγνιον ἐχθρῶν.
τὴν δόξαν σου, τὴν δόξαν θήρευε, κτυπῶν
τὸν πρῶτον τῶν συγχρόνων· κἂν τὸ αἷμά σου
τῆς γῆς θὰ ῥεύσῃ ῥύαξ, πλὴν ἡ φήμη σου
τὰς Ἡρακλείους στήλας θέλει ὑπερβῇ,
τὸ κλέος σου παντοῦ διασαλπίζουσα.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

ὦ ναί ! καὶ ἡ ἐμὴ ψυχὴ ἡ βράζουσα
ζητεῖ, ζητεῖ τὸ αἷμα τοῦ πληγώσαντος
πληγὴν καιρίαν, τὴν τιμὴν, τὴν δόξαν μου·
ἀλλὰ τὸν Παυσανίαν τίς θὰ λυπηθῇ,
ὅταν αἱ λόγχαι πλήξουν, καὶ τὸν σύρωσιν
οἱ κύνες καὶ οἱ ὄρνεις, σπάραγμα οἰκτρόν ;
τίς Ἀντιγόνη νέα εἰς τὸ πτῶμά μου
ὀλίγην κόνιν θὰ σκορπίσῃ, σύμβολον
ταφῆς ἀτάφου ; καὶ τίς φίλη τρυφερὸν
θὰ χύσῃ δάκρυ, συμπαθοῦσα τὸν νεκρὸν,
ἐὰν χαθῶ ματαίως ; τὴν δὲ μνήμην μου
θὰ βλασφημῇ κατόπιν σύμπας ὁ λαός.
ποῖος τὸ στῆθος θαρραλέον ἀρκετὰ
θέλει προτάξει εἰς προάσπισιν ἐμοῦ ;
Ὀλυμπιὰς, ἂν θέλῃς, ἂς ἀφήσωμεν
καιρὸν ὀλίγον, ἴσως ἄλλος εὕρωμεν
τὴν ἐπὶ τοῦτο εὐκαιρίαν πρόσφορον.

ΟΛΥΜΠΙΑΣ

τοῦ Παυσανίου ποῖος τάχα τολμηρὸς
μ' ὀλίγον χῶμα θὰ καλύψῃ τὸν νεκρόν !
καὶ τίς τῆς μνήμης τοῦ θανόντος θὰ φανῇ
προασπιστὴς, κηρύττων τι ὑπὲρ αὐτοῦ ;
ἀλλὰ ὦ Δημοσθένης, Παυσανί', αὐτὸς
θεὸν θὰ σ' ὀνομάσῃ, καὶ μὲ σάλπιγγα
τυρρηνικὴν θὰ φέρῃ τὸ σὸν ὄνομα
ἀπὸ Σουνίου μέχρι τῆς Λακωνικῆς·
βωμὸν οἱ Ἀθηναῖοι θὰ σοὶ στήσωσι,
τὸν ἀνδριάντα σου μὲ δάφνην στέφοντες·
αἱ δὲ παρθένοι τῆς Ἑλλάδος, ᾄδουσαι,
τὸ ὄνομα θὰ φέρουν εἰς τὰ χείλη των
ἐκείνου, ὅστις πρῶτος τὰς ἀπήλλαξεν
ἀπὸ τῆς δουλικῆς προσωνυμίας των.
δὲν δύναται δὲ τάχα ἡ Ὀλυμπιὰς
τῆς Ἀντιγόνης νὰ φανῇ μιμήτρια ;
καὶ ἔτι μᾶλλον τολμηρὰ, εἰς τὸ κοινὸν
τὸν τάφον σου νὰ στήσῃ, ἀναθέτουσα
ὡς θεῖον καὶ αὐτό του τὸ ἰχειρίδιον,
δι' οὗ θὰ πλήξῃς τοῦ θανάτου τὴν πληγήν ;
ὦ Παυσανία, ἀγνοεῖς, ὡς φαίνεται,
ἡ γυναικεία φύσις ποίαν δύναμιν
λαμβάνει, ἐξορμῶσα πρὸς ἐκδίκησιν.
ὁ αἴλουρος, εἰς εἶκον ἂν κλεισθῇ μικρὸν,
καὶ πανταχόθεν ῥόπαλα τὸν ἀπειλοῦν,
τὰ ὄμματά του καίουν, καὶ οἱ ὄνυχες
τὰς σκληροτάτας σάρκας σχίζουν εὐχερῶς·
εἰς μίαν δύναμαι καὶ τὴν αὐτὴν σποδὸν
τὸν Φίλιππον καὶ σὲ νὰ μίξω, ἂν νεκροὶ
χρειάζεται ν' οἱ δύο νὰ μετάσχετε
ταφῆς· εἰς φλόγα μίαν σοῦ ὑποσχομαι
τὸ πτῶμά σου μ' ἐκεῖνον νὰ καῇ ὁμοῦ.
πλὴν, Παυσανία, διατὶ βαρυθυμεῖς,
τὸν θάνατον τοσοῦτον ἐνθυμούμενος ;
τάχα διόλου δυνατὸν δὲν φαίνεται,
νὰ φύγῃς μὲ τὸν ἵππον σου, τὸν φεύγοντα
ταχύτερον ἀνέμων ; ἢ τὸν ἀγαποῦν
τοσοῦτον δὲ οἱ νέοι δορυφόροι του,
ὥστε τὸ στῆθός των ἀμέσως προβλῆμα
νὰ βάλλουν εἰς φονεῖν τὰ κτυπήματα ;
τὴν χεῖρα δός μου καὶ σ' ὑπόσχομαι ἐγὼ
ἡ βασιλεὺς νὰ γίνῃς, ἢ μὲ ὄνομα
νὰ ἀποθάνῃς, ὅπερ θὰ ἐφθόνησεν
αὐτὸς τῆς Σαλαμῖνος ὁ ἐπώνυμος.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

τὴν εἱμαρμένην ν' ἀποφύγω δυνατὸν
δὲν εἶναι βλέπω· δέχομαι, διάταξον
νὰ πράξω ὅ,τι τείνει πρὸς ἐξόντωσιν

τοῦ ὑβριστοῦ μου, καὶ συνάμα πλήρωσιν
τοῦ πόθου τοῦ πρὸς δόξαν με ὀτρύνοντος.

ἡ Ὀλυμπιὰς ὁρίζει ἔπειτα τὸν καιρὸν καὶ τρόπον τῆς δολοφονίας καὶ ὁ Παυσανίας ἐξέρχεται λέγων·

ἂς γίνῃ ὅπως εἶπες· τοῦ δὲ βίου μου
τὸ τέρμα ἂς ὁρίσῃ ἔργον μέγιστον·
καί ποτε ἕως εἶπον· πάντα ἤλλαξαν
δι' ἓν τοῦ Παυσανίου κτύπημα μικρόν.

κλείει δὲ τὸ τρίτον μέρος τοῦ δράματος μὲ τὴν ἑ σκηνήν, ἐν ᾗ ὁ Πείσανδρος καὶ Κεραυνὸς διαλέγονται, ὥσπερ ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ τοῦ πρώτου μέρους, ὁ μὲν Πείσανδρος περὶ τῆς ἐρωμένης του, ὁ δὲ Κεραυνὸς περὶ ἐπιφόβων τεράτων καὶ σημείων, δι' ἃ ὁ Πείσανδρος ἀδιαφορεῖ, πεποιθὼς ὅτι ἡ τοῦ παντὸς πρόνοια θὰ οἰκονομήσῃ τὰ πράγματα.

ἂς ἀναγνώσωμεν τὴν σαλεύουσαν σκηνήν, ὡς καλήν.

ΣΚΗΝΗ Ε'.

ΠΕΙΣΑΝΔΡΟΣ καὶ ΚΕΡΑΥΝΟΣ.

Τί νέα πάλιν φέρεις, φίλε Κεραυνέ,
σὺ ὅστις περιέργους πάντοτ' ἔρχεσαι
κομίζων ἀγγελίας; κἄπως ἤθελα
κ' ἐγὼ νὰ 'ξεύρω τὰ συμβαίνοντα· συχνὰ
ἡ φίλη μου πραγμάτων νέων μὲ ζητεῖ
εἰδήσεις· πλὴν ματαίως, ἐπειδὴ ἐγὼ
περὶ αὐτῆς καὶ μόνον θέλω νὰ λαλῶ.

ΚΕΡΑΥΝΟΣ.

τί ἄνθρωπος! δὲν εἶδες τὸ λοιπὸν σὺ
τὸν ἥλιον τὴν σφαῖραν ἐλατοῦμενον,
τὸν κεραυνὸν μὲ κρότον, μ' ἦχον σαλπιγγος
τὸν τοῦ Διὸς βωμὸν κτυποῦντα, φλέγοντα
αἷμα δὲ χύνον μελανὸν τὸ ἄγαλμα
τὸ τοῦ Διός· οὐδ' εἶδες τὰ φαντάσματα,
ὅσα τὴν νύκτα ὅλην εἰς τὴν πόλιν μας
μὲ τρομερὰν βοὴν διέτρεχον παντοῦ
βοῶντα· ἵππον ὁότε μοι, ἂν θέλετε
τὸν βασιλέα σῶον· οὐδὲ ἤκουσες
ὅτι τὸ ῥεῦμα του ὁ ποταμὸς ἐχθὲς
ἐστείρευσεν, ἀντὶ ὕδωρ μελανὸν
νὰ βρέχῃ μόνον τὴν ἀμμώδη κοίτην του·
γυνὴ δὲ τέκνον, Φίλιππον καλούμενον,
χθὲς τὴν ἑσπέραν αἴφνης ἀπολέσασα
εἰς τὰς ὁδοὺς ἐβόα ἔκφρων ὡς μαινάς·
«ὦ Φίλιππε, ὦ τέκνον, πῶς σ' ἀπώλεσα!»
πλὴν σὲ ἀναίσθητον, ὡς φαίνεται, αὐτὸ
τὸ πάθος σου, ὁ ἔρως σὲ κατήντησεν.

ΠΕΙΣΑΝΔΡΟΣ.

ἐμέ, ὦ ναί· τὴν εἶδα πάλιν, ἔλαμπεν
ὡς λάμπει ἡ Σελήνη νύκτ' ἀνέφελον·
ὅπως τὸ φῶς εἰς ὕδωρ παίζει, ἔπαιζον
οἱ δύο ὀφθαλμοί της, ἐκ τοῦ ἔρωτος
τὸ πῦρ ἀντλοῦντες τὸ φλογίζον τὴν ψυχήν·
ὅλη γλυκύτης· ἔλεγα πῶς μετ' αὐτῆς
εἰς κόσμον ἤμην ἡδονῆς ἀνάπλεων·
μ' ὡμίλει καὶ ὡς μέλι ἔρρεε γλυκὺ
τὸ ῥεῦμα τῶν στωμύλων της ὁμιλιῶν·
ῥευστὸν δ' ἐκ τῶν ὀμμάτων ἄλλο βάλσαμον
τῶν πόνων τῆς καρδίας, ὅσους σκυθρωποὺς
τοῦ κόσμου ἡ ὀδύνη δὶδ' εἰς τὰς ψυχάς,
ἀφθόνως προχεόμενον, κατέθελγε
σειρὴν μαγείας ὅλας τὰς αἰσθήσεις μου.
πῶς θέλεις τώρα τὰ τοῦ κόσμου εἰς ἐμὲ
αἴσθησιν νὰ παρέχουν, φίλε Κεραυνέ;

ΚΕΡΑΥΝΟΣ.

παῖξε λοιπὸν, πλὴν πρόσεχε μήπως ποτὲ
σ' ἐγείρῃ νύκτα τρομερὸν ἡ ταραχὴ
συμβεβηκότος νέου καταπληκτικοῦ.

ΠΕΙΣΑΝΔΡΟΣ.

τί μὴ τυχὸν ἐκλείψῃ γίγας βασιλεὺς,
μετάγων τὴν Ἑλλάδα πρὸς ἀνατροπὴν
τῆς σεσηπυίας ἤδη περσικῆς ἀρχῆς;
καὶ τί; δὲν ἀπομένει τάχα ἄλλος νοῦς,
πᾶν μεγαλεῖον φέρων σύμβολον λαμπρὸν,
ἕτοιμος νὰ ἀνοίξῃ στάδιον εὐρὺ,
εὐρύτερον πολὺ τοῦ ἑαυτοῦ πατρός;
μὴ ἀνησύχει· τοῦ παντὸς ἡ πρόνοια
θὰ στείλ' εἰς τοὺς μεγάλους τ η ς α ὐ τ ῆ ς σκοποὺς
ἀστέρα νέον, φέγγοντα λαμπρότερον
τοῦ νῦν θαμβοῦντος τῶν θνητῶν τὰ ὄμματα.

Ἐν τῷ Δ' μέρει περιέχεται ἡ λύσις τοῦ δράματος. ἐν τῇ ἁ σκηνῇ, ἐνῷ ἡ μνηστευμένη κόρη τοῦ Φιλίππου Κλεοπάτρα, ἀκούσασα ὅτι ὁ γάμος της μετὰ Ἀλεξάνδρου, ἀδελφοῦ τῆς Ὀλυμπιάδος, βασιλέως τῶν Ἠπειρωτῶν, ἀνεβλήθη, παραπονεῖται πρὸς τὸν πατέρα της, φθάνει ἄγγελος ἐκ Δελφῶν κομίζων τὸν χρησμὸν, ὃν ἐζήτησεν ὁ Φίλιππος περὶ τῆς προκειμένης ἐκστρατείας του. ἡ Πυθία

ἐστέρθη, εἰπ', ὁ ταῦρος, κ' εἶναι ἕτοιμος
ὁ μέλλων νὰ τὸν θύσῃ· τέλος ἔλαβεν.

ὁ χρησμὸς ἐξηγεῖται κατὰ τοῦ Πέρσου καὶ ὁ Φίλιππος ἐγκαρδιώνεται ὑπὸ τοῦ Παρμενίονος· ὁ δὲ μάντις, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ μηνύει κακὰ σημεῖα σπλάγχνων, ἐξυβρίζεται ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ὡς ματαιολόγος, καὶ ἑτοιμάζεται ἡ πομπὴ καὶ τελετὴ τοῦ γάμου. ἐνῷ δὲ εὐθυμοῦσιν, ἀνοίγεται δευτέρα σκηνή, ἐν ᾗ εἰσέρχεται κῆρυξ Ἀθηναίων, ὁ Περδίκκας καὶ Νεοπτόλεμος ποιητής. ὁ μὲν κῆρυξ φανερόνει τῷ Φιλίππῳ ψήφισμα Ἀθηναίων,

καθ' ὃ ὁ τολμήσας νὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα κατὰ τῆς πολυτίμου ζωῆς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἑλλάδος ὅλης δὲν θὰ εὕρῃ ἄσυλον εἰς Ἀθήνας· ψάλλει δὲ καὶ ὁ ποιητὴς κατὰ προσαγὴν τοῦ Φιλίππου διφορουμένης ἐννοίας ποίημα, ὃ κατὰ τῶν Περσῶν ἑρμηνεύει ὁ Φίλιππος, καὶ ἐνῷ ἐπαίρεται ὅτι ἶνε τοῦ Ἀγαμέμνονος εὐτυχέστερος καὶ μοιράζει μὲ τὸν Δία τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου ἀκούει τὴν φωνήν·

«ἄνθρωπος ὅτι εἶσαι Φίλιππ' ἐνθυμοῦ»

καὶ ὠχριῶν ἀκοκρίνεται·

«πλὴν ὄχι· εἶσαι Φίλιππος ἐγώ.»

ἐν τούτοις ἑτοιμασθείσης τῆς πομπῆς, ἄρχεται τρίτη σκηνὴ προσελθόντων καὶ ἄλλων προσώπων, Παυσανίου καὶ Λεοννάτου· ἐνῷ δὲ ἡ πομπὴ κινεῖ χωροῦσα πρὸς τὸ θέατρον ἀπομακρύνονται οἱ ἔνοπλοι δορυφόροι ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατ' αἴτησιν τῆς νύμφης θυγατρός του, ὡς ἀπρεπεῖς ἐν ἡμέρᾳ χαρᾶς·

ἡ θέα τοῦ Παυσανίου δὲν ἀρέσκει τῷ Φιλίππῳ, καὶ ἐνῷ περὶ τούτου διαλέγεται μετὰ τοῦ Περδίκκα, φθάνει παρὰ τοῦ μάντεως ἀγγελιοφόρος, λέγων τῷ Φιλίππῳ ὅτι ὁ ἀνδριάς του ταύτῃ τῇ στιγμῇ πεσὼν συνετρίβη· ἐνῷ δὲ καταφρονεῖ τὴν εἴδησιν ὁ Φίλιππος ἀκούει ἅμα καὶ τὴν φωνήν.

«ἄνθρωπος ὅτι εἶσαι Φίλιππ' ἐνθυμοῦ»

καὶ ταράττεται· ἐν τούτοις ὁ ὑποπτευόμενος Παυσανίας πλησιάζει περισσότερον καὶ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἐμπήγει τὸ ξίφος εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Φιλίππου καὶ δεικνύων αὐτὸ εἰς τὸν λαὸν φωνάζει·

«κατέπεσεν· εἰς μάτην αἱ μεγάλαι
ἰδέαι μετὰ στόμφου ἀπεδείχθησαν.»

Ὁ Φίλιππος ἐκπνέων καλεῖ τὸν υἱόν του Ἀλέξανδρον εἰς ἐκδίκησιν· ὁ Παυσανίας φονεύεται, ὁ Ἀλέξανδρος διαδέχεται τὴν ἀρχὴν καὶ τελευταῖον ἡ Ὀλυμπιὰς ἐν τῇ τελευταίᾳ σκηνῇ καυχᾶται διὰ τὸ κατόρθωμά της,

«διδάξασα τὸν κόσμον τὸ τί δύναται
ἡ γυναικεία φύσις, ὅταν ἄψωσι
πυρὰ ζηλοτυπίας εἰς τὸ στῆθός της.

ἐνταῦθα καταπίπτει ἡ σκηνὴ τοῦ δράματος, ὃ καθόλου εἰπεῖν καλῶς ἐπεξειργάσθη ὁ ποιητής· μετὰ τέχνης γίνεται ἡ δέσις καὶ ἡ λύσις, αἰτιολογημένη ἶνε ἡ εἰσαγωγὴ τῶν προσώπων καὶ ψυχολογημέναι αἱ πράξεις, καλῶς χαρακτηρισμένα τὰ ἤθη αὐτῶν καὶ μάλιστα τῆς Ὀλυμπιάδος, ἧς τὰ πάθη καλῶς καὶ ζωηρῶς περιγράφονται. καὶ ἡ προπαρασκευὴ τοῦ φόνου διὰ πολλῶν προμηνυμάτων καὶ σημείων ἶνε πρέπουσα. καὶ φράσις δὲ καὶ στιχοποιία καὶ ῥυθμὸς δὲν παρέχουσι πολλὰς ἀφορμὰς μέμψεως. ἐν τοῖς ἐπαινετοῖς καταλέγομεν καὶ τὸ δίκαιον μέγεθος τοῦ ποιήματος, ἐκ στίχων 1660 περίπου ἀποτελούμενον, ἴσον μὲ τὸ τῶν μεγαλητέρων δραμάτων τῶν παλαιῶν, καὶ ἁρμόζον εἰς παράστασιν ἐν τῇ νεωτερικῷ θεάτρῳ, καθ' ὃ καὶ ἐποιήθη, διαιρεθὲν εἰς μέρη καὶ σκηνάς. καλῶς δὲ ποιήσας ὁ ποιητὴς παρέλαβε τὴν λέξιν *μέρος* ἀντὶ τῆς *πράξεως*· καὶ ἡ ἐπίκλησις δὲ τοῦ ποιήματος, *δρᾶμα* καὶ οὐχὶ τραγῳδία μετὰ σκέψεως φαίνεται τεθεῖσα.

Ἐνῷ δὲ καθόλου θεωρούμενον τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ ἐπαινετὸν κρίνεται διὰ πολλὰς ἀρετὰς τῆς συνθέσεως, διὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἰδεῶν, τὴν δύναμιν καὶ ποικιλίαν τῆς φράσεως, οὐχ ἧκιστα δὲ καὶ διὰ τὴν ἐκλογὴν ὑποθέσεως πολλὰ ἐνεχούσης ἀνάλογα πρὸς τὰς εὐχὰς τοῦ νῦν ἑλληνικοῦ ἔθνους ὅμως ἐπὶ μέρους ἐξεταζόμενον, δὲν δέχεται παντοῦ ἀπτοήτως τὴν ἔρευναν.

Ἐν τῇ καθόλου συνθέσει ἀνωμαλία τις ὑπάρχει, καθ' ὅσον τὸ ἔσχατον μέρος τοῦ δράματος, τὸ τέταρτον, ἠμελημένον φαίνεται παρὰ τὸ εἰκὸς χαρακτηρίζεται αὐτοῦ ἐν τῇ ἁ σκηνῇ ἡ παρθένος Κλεοπάτρα, λόγους οὐ πρέποντας πρὸς τὸν πατέρα λαλοῦσα διὰ τὴν ἀναβολὴν τοῦ γάμου, ἐν οἷς καὶ τὰ περὶ τοῦ μνηστοῦ της, ἅτινα δὲν πρέπουσιν εἰς σεμνὴν κόρην καὶ μάλιστα νύμφην.

δὲν ἐνορῶμεν τὴν ἀνάγκην, δι' ἣν ὁ ποιητὴς τὸν Νεοπτόλεμον, ὑποκριτὴν ὄντα ἔνδοξον, ἀνηγόρευσε ποιητὴν· οὐδὲ διατὶ τὸν ἀφίνει ἐλεύθερον νὰ ψάλῃ ὅτι ὁ θεὸς τὸ ἐνέπνευσεν, ἐνῷ κατὰ τὸν Διόδωρον (ιϛ', 92) ὁ Φίλιππος ἐξέφρασεν ὡρισμένως τὴν ἐπιθυμίαν του, προστάξας αὐτῷ «προσενέγκασθαι τῶν ἐπιτετηγμένων ποιημάτων καὶ μάλιστα τῶν ἀνηκόντων πρὸς τὴν κατὰ τῶν Περσῶν στρατείαν»· καὶ τὸ ποίημα δὲ αὐτό, ἄλλως σκοτεινὸν καὶ διθυραμβῶδες ἀγευστότερον ἀπέβη ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ ποιητοῦ.

παρὰ τὴν ἱστορίαν εἰσὶ καὶ τὰ περὶ τῶν *ἱπποτῶν* καὶ τῆς *ἱπποσύνης* της μεταπλασμένα, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὰς ὀρέξεις τοῦ νῦν κοινοῦ.

παρομοίως κατὰ τρόπον νεωτερικὸν (ἀλλ' ἴσως μετὰ λόγου) *κροτεῖ* καὶ τὸ *ξίφος* τοῦ ἱππότου Παυσανίου *εἰς τὰς ἀγκάλας, ἵνα θέλῃ τὰς νεάνιδας.*

παρὰ τὴν ἱστορίαν καὶ ἄνευ ἀνάγκης εἰσάγονται καὶ οἱ πρέσβεις τῶν Σπαρτιατῶν· καὶ τοῦτο μὲν ἴσως οὐδὲν ἄτοπον ἐνέχει καὶ δέδοται τῷ ποιητῇ· μεμπτὸς ὅμως ἶνε ὁ παρὰ τὸ εἰκὸς καὶ

τὸ πρέπον διάλογος αὐτῶν μετὰ Φιλίππου· ἔτι εἰς τὴν καλὴν ἐρώτησιν τοῦ Φιλίππου περὶ τοῦ Ἰσοκράτους τήν δε.

« ὁ γηραιὸς δ' ἐκεῖνος συμπολίτης σας,
τὰ χείλη τοῦ ὁποίου φρόνημα ζητοῦν,
καὶ ἕνωσιν καὶ μάχην πρὸς τὸν βάρβαρον,
καὶ παῦσιν τῶν πολέμων τῶν ἀδελφικῶν,
τὴν φάλαγγά μου τώρα ἐκστρατεύουσαν
πρὸς τιμωρίαν τῶν ἐχθρῶν δὲν εὐλογεῖ ; »

ἀληθῶς μὲν ἀλλὰ σκαιῶς ἀποκρίνονται οἱ πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων ἐν στίχοις ἄλλως καλοῖς τοῖσδε.

νὰ ζῇ ἐκεῖνος ἄξιον δὲν ἔκρινεν,
ἀφοῦ ἀγέλη ἀνδραποδῶν ἔμελλον
αἱ τῶν Ἑλλήνων στρατιαὶ νὰ ἔπωνται
εἰς τὴν μεγάλην ἐθνικὴν πανήγυριν.
τῶν σαρισσῶν σου τὴν κλαγγὴν ὡς ἤκουσα,
τὴν δεσποτείαν πανταχοῦ προστάττουσαν,
προφὴν νὰ λάβῃ δοῦλος δὲν ἠθέλησε,
σὺν τῇ ἐλευθερίᾳ τελευτῶν τὸ ζῆν. »

παρὰ τὸ πρέπον ἐπαινεῖται ὁ Ἀλέξανδρος ὑπὸ τοῦ πατρὸς (σελ. 17—18) καὶ ὁ Ἀλέξανδρος παραβάλλει ἑαυτὸν μὲ λέοντα (σελ. 39) καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς ἐξέρχεται ἐν νυκτὶ ἔφιππος εἰς ὄρη καὶ βράχους πρὸς θήραν.

καὶ ἱστορικὰ δέ τινα ἐντίθενται οὐχὶ εἰς τὰ προσκοντα στόματα, οἷον καὶ τὸ περὶ τοῦ χρυσοφόρου ὄνου, ὡς παράδοξον ἐφάνη ταῖς κριταῖς πῶς ὁ ποιητὴς ὑπέπεσεν εἰς τοιαῦτα ἄτοπα, ἐνῷ ἄλλοτε, μικρὰν ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἱστορίας λαμβάνων, διαπλάττει καλῶς σκηνὰς ὁλοκλήρους, οἷα ἡ τρίτη τοῦ δευτέρου μέρους περὶ τοῦ φιλοσόφου Ἑρμοκράτους, ἣν ἐξ ὀλίγων λέξεων τοῦ Διοδώρου διεμόρφωσε Ἑλληνοπρεπῶς καὶ συμφώνως τῇ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ, ἐνῷ Φράγκος ἢ Φραγκίζων ποιητὴς ἐν τοιαύτῃ περιστάσει μαγισσῶν ἴσως σκηνὴν θὰ εἰσῆγε πρὸς διερεθισμὸν τῶν παθῶν τοῦ Πυσανίου.

ἡ γλῶσσα τοῦ ποιητοῦ χρήζει καθόλου εἰπεῖν ἐπιμελεστέρας τορνεύσεως· καλῶς δὲ ποιῶν προσήγγισε τὴν γλῶσσαν τοῦ δράματος εἰς τὴν καθομιλουμένην καὶ ἀπέφυγε τὰ πολλὰ γλωσσήματα· ἅπαξ μόνον *βαυκαλίζεται* καὶ ἅπαξ ἡ οὐδόλως *ἐρρεμβάσθη*. παθήματα ἃ χαίροντες πάσχουσιν οἱ ἄλλοι ποιηταί· τὸ *ὅῖος* (σελ. 31) δικαιολογεῖται ἴσως ὡς τροφὴ νέου μαθητοῦ· ἄλλας τινὰς γλωσσικὰς παρατηρήσεις παρέχομεν εἰς τὰς σημειώσεις τοῦ λόγου. (..)

καὶ ἡ στιχουργία του ἔχει ἀνάγκην περισσοτέρας ἐπιμελείας, ἀφοῦ μάλιστα δὲν ἔχει νὰ παλαίσῃ μὲ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν. πολλάκις οἱ στίχοι φαίνονται ὅτι ὅλως δὲν ἔχουσι ῥυθμὸν, οἷον εὐθὺς οἱ δύο πρῶτοι τοῦ ποιήματος, διαῤῥέοντες εἰς δύο ἴσα κῶλα.

« εἰπέ μοι, Πείσανδρε, πιστεύεις δαίμονας
ν' ἀναμιγνύωνται εἰς τὰ ἀνθρώπινα ; »

καὶ ἄλλοι πολλοί, ὧν τινες δι' ἁπλῆς μετεθέσεως τῶν λέξεων ῥυθμίζονται καλλίτερα. οἷον ὁ ἐν σελ. 47,

« θὰ διαδέχονται ἐπ' ἄλληλα πυκνὰ »

γίνεται καλλίτερος οὕτω.

« ἐπ' ἄλληλα πυκνὰ θὰ διαδέχονται· »

τινὲς δὲ τῶν στίχων ἀληθῶς οὐδένα ῥυθμὸν ἔχουσιν· οἷον (σελ. 16).

«τὴν γέννησίν σου προαναγγεῖλ' Ἀλέξανδρε.»

ὁμοίως περιττὴν συλλαβὴν ἔχει καὶ ἕτερος στίχος ἐν σελ. 8.

τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας πάντοτε ».

κακότονος στίχος ἦνε ὁ ἑξῆς (ἐν σελ. 10)

«καὶ τὸ μὲν φλογερόν του στόμα ἔκλεισε»

καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἃ ὥσπερ λειχῆνες ἐπικαθήμενα ἀσχημίζουσι τὴν καλὴν μορφὴν τῆς ποιήσεως.

ΙΑΚΩΒΟΣ ΜΑΓΙΕΡΒΕΡ.

Ὁπόσα ἔξοχα πνεύματα, ὁπόσοι Δάνται, ἐκφωνεῖ ὁ **Guerazzi** ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Φλωρεντίας θεώμενος κοιμητήριον, θέλουσι κεῖσθαι ἐν τούτοις τοῖς τάφοις, διότι τοῖς ἔλειψὲν ἡ περίστασις καὶ ἡ εὐκαιρία νὰ ἀναδειχθῶσι! Καὶ ὁ Ἰάκωβος Μάγιερβερ ἐὰν ἤθελε γεννηθῇ εἰς αἰῶνα ἧττον πολιτισμένον τοῦ ΙΘ', ἤθελεν εἶσθαι πνεῦμα ὅλως ἀπολωλὸς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Τέκνον τῆς διεσπαρμένης καὶ καταφρονουμένης φυλῆς τοῦ Ἰσραὴλ, τί θὰ ἐγίνετο ἐὰν ἤθελε γεννηθῇ ἕνα αἰῶνα πρότερον; Ἀναμφιβόλως ἤθελεν ὠθισθῇ καὶ πνιγῇ μεταξὺ τῶν τοίχων ἑβραϊκῆς τινος περιοχῆς (ghetto) τῆς Κολωνίας ἢ τῆς Φραγκφόρτης Κατὰ τὸν ΙΕ'. καὶ ΙΣΤ'. αἰῶνα ἤθελεν ἴσως καῇ ἐπὶ μιᾶς τῶν ἑκατὸν ἐκείνων πυρῶν, αἵτινες εἰς Στρασβοῦργον, εἰς Βολωνίαν καὶ εἰς Ἱσπανίαν κατέστρεψαν πλέον τῶν 200,000 Ἑβραίων. Μετὰ τὸ σωτήριον ἔτος 1789 ὁ Ἰάκωβος Μάγιερβερ ἠδύνατο νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν παροξυσμὸν τοῦ πνεύματός του, καὶ ἱδρυτὴς νέας δραματικῆς μουσικῆς, νὰ ἀνυψωθῇ πρὸς δόξαν οὐ μόνον ἑνὸς ἔθνους, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου ἐποχῆς.

Ὁ Μάγιερβερ ἐγεννήθη ἐν Βερολίνῳ ἐκ γονέων ἰσραηλιτῶν τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1791. Εἶχε δύο ἀδελφοὺς ὧν ὁ μὲν, Γοῦλιέλμος, ὑπῆρξε περίφημος ἀγρονόμος, ὁ δὲ ἄλλος, Μιχαὴλ, ἀφαρπασθεὶς εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του ὑπὸ τοῦ θανάτου, ἐφαίνετο ὅτι ἤθελε γίνει μέγας ποιητής. Παῖς ἔτι, ὁ Ἰάκωβος, τετραετὴς, ἐφαίνετο ὅτι εἶχεν ἐξαιρετικὴν κλίσιν εἰς τὴν μουσικήν. Περιεπάτει ἐπαναλαμβάνων τὰ τεμάχια τὰ ὁποῖα ἤκουε παιζόμενα καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῆς μουσικῆς, διήρχετο τὰς μακρὰς ὥρας τοῦ χειμῶνος γυμναζόμενος εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον· καὶ τὸ 1804 ἐξέπληξε τοὺς θεατὰς δώσας συμφωνίαν τινὰ εἰς Λειψίαν. Ὁ **Weber**, διευθυντὴς τῆς ὀρχήστρας τοῦ μελοδράματος ἐν Βερολίνῳ, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος διδάσκαλός του· τελειοποιηθεὶς κατόπιν ἐν τῇ τέχνῃ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ ἀββᾶ **Vogler** τῆς Δαρμστάτης, συνέθεσε δεκαεξαέτης προσευχήν τινα, *ὁ Θεὸς καὶ ἡ φύσις*, καὶ ἔγραψε τὰ μελοδράματα **la figlia di Jefte**· τὰ ἔργα ταῦτα τῷ ἐχορήγησαν τὴν θέσιν συνθέτου (compositore) τῆς αὐλῆς τῆς Δαρμστάτης.

Ἐπεσκέφθη ἕνα πρὸς ἕνα πάντας τοὺς μεγάλους διδασκάλους τῆς μουσικῆς, οἵτινες ὑπῆρχον ἐν Γερμανίᾳ· ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ἐθαύμασε τὸ βάθος τῆς τέχνης καὶ τὴν μουσικὴν ἐπιστήμην, ὅμως ἡ καρδία του δὲν ἦτο εὐχαριστημένη καὶ δὲν ἀνέλαβεν εἰσέτι ἰδίαν γλῶσσαν. Μάλιστα αἱ πρῶται αὐτοῦ συνθέσεις *Οἱ δύο Καλίφαι* καὶ **la Figlia di Jefte** ὑπεδέχθησαν πολὺ ψυχρῶς ἐν Βιέννῃ.

Ἀπαντήσας ἐν Βιέννῃ τὸν διδάσκαλον Σαλιέρην ὅς τις ἠσθάνθη ζωηρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὸν νέον Ἰάκωβον, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν συμβουλὴν ν' ἀπέλθῃ εἰς Ἰταλίαν. Τοῦθ' ὅπερ ἔπραξεν, καὶ ἔφθασεν ἐν Βενετίᾳ τὸ ἔτος 1013 ἀκριβῶς ὅτε ὁ *Τανκρέδος* τοῦ Ῥοσσίνη ἐπροξένει ἄμετρον ἐνθουσιασμὸν εἰς ὅλα τὰ θέατρα. Ὁ Μάγιερβερ ἐξεπλάγη· ἡ μουσικὴ ἐκείνη ὑπῆρξε δι' αὐτὸν ἀληθὴς ἀποκάλυψις. Ἤρχισε τότε ἐν Βενετίᾳ φιλία ἥτις ἤνωσε τότε τὸν Μάγιερβερ πρὸς τὸν Ῥοσσίνην ἐν τῇ ἱλαρότητι τῆς νεότητός του, φιλία ἥτις διέμεινεν ἀδιάῤῥηκτος μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἡ πρώτη ἐπίσκεψις τοῦ Μάγιερβερ εἰς Παρισίους ἦτο πάντοτε ἡ πρὸς τὸν μέγαν Ἰταλὸν διδάσκαλον, ὅς τις τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔσπευδε νὰ τὴν ἀποδίδῃ εἰς τὸν Γερμανὸν προφέσσορα.

Ἀπὸ τοῦ εἰς Ἰταλίαν ταξειδίου ἡ φήμη τοῦ Μάγιερβερ ὁλονὲν αὔξανε, καὶ ἡ ἱλαρότης, ἡ ποικιλία, ὁ χρωματισμὸς τῆς ἰταλικῆς μουσικῆς συνηνώθησαν εἰς τὴν γερμανικὴν ἐμβρίθειαν, εἰς τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ γονίμου πνεύματός του, καὶ οὕτω προέκυψε σειρὰ ἀριστουργημάτων.

Κατὰ τὸ ἔτος 1818 ἔγραψε διὰ τὸ θέατρον τοῦ Παταυΐου τὸ μελόδραμα *Ῥομίλδα καὶ Κωνσταντία*, τὸ 1819 διὰ τὸ τοῦ Ταυρίνου τὴν *Σεμίραμιν ἀναγνωρισθεῖσαν*, ἔπειτα τὸν *Σταυροφόρον* διὰ Τεργέστην. Τὰ μελοδράματα ταῦτα κατέστησαν ὀνομάδη εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸν διδάσκαλον τοῦ Βερολίνου, ὅστις περικυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν ποιητῶν Μόντι, Φοσκόλου, Ῥωμάνη, καὶ ὑπὸ πάντων τῶν φιλολόγων τῆς ἐποχῆς, τοὺς εἶχε συντρόφους εἰς τὰς σπουδάς του καὶ τὰς ἐργασίας του, ὡς νὰ ἐνεπνέετο ὑπὸ τῶν συμβουλῶν καὶ τῶν συγγραμμάτων των.

Ἡ ἰδέα ὅμως ἣν ἐσχηματίζε περὶ τῶν τεχνῶν ὁ Μάγιερβερ ἦτο τόσον ὑψηλὴ, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν μορφὴν καὶ τὴν φαντασίαν μουσικῆς, ὁποία ἦτο τότε σχεδὸν ὅλη ἡ Ἰταλικὴ μουσική. Ὁ Μάγιερβερ ἐθεώρει τὴν μουσικὴν ὡς θρησκείαν, τὴν δὲ θεωρίαν ὡς τὸν κλῆρον, καὶ δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἀνταποκρίνηται πρὸς τὸ πνεῦμά του μουσικὴ, ἥτις συχνάκις ἐξηφανίζετο εἰς παιδιάν τινα διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ ἀνθρώπους ἀγαπῶντας τὴν φαντασίαν μᾶλλον ἢ τὴν μουσικὴν, οἵτινες ἐνόμιζον ὅτι εὗρον τὸ ὕψιστον τῆς τέχνης ἐὰν ἔγραφον λαμπρὰν καὶ ἔξοχον εἰσαγωγὴν μελοδράματός τινος, ἢ τινα ἐλαφρὰν μονῳδίαν.

Ὅθεν μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου ἐνεκολπώθη εἰς τὸ ἐλεύθερον πνεῦμά του καὶ εἰς τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἐντυπώσεις νέον σύστημα ἰδεῶν, καὶ εὐθὺς ἐφανέρωσε τὸν νέον σκοπὸν πρὸς ὃν ἐσκόπευε νὰ καθοδηγήσῃ τὴν μουσικὴν τοῦ μελοδράματος. Εἰς Παρισίους, τὴν πόλιν ἐκείνην ἥτις εἰσέτι ἔκαιεν ἐκ τῶν τρομερωτέρων συμβάντων τὰ ὁποῖα συνετάραξαν τοὺς λαοὺς, ἐν τῷ μέσῳ τῆς κινήσεως καὶ τοῦ σάλου τῆς ζώσης ἱστορίας, συνέλαβεν ὁ Μάγιερβερ τὴν μουσικὴν τῆς ἱστορίας.

Ἠσθάνθη καὶ ἐννόησεν ὅτι καθὼς ἕκαστον πάθος ἔχει ἴδιον σημεῖον φωνῆς (nota) πρὸς ὃ ἀναπάλλει καὶ ἀνταποκρίνεται, καθὼς πᾶν ἔθνος ἔχει ἴδιον χρῶμα, ἢ ἰδιαίτερον ᾆσμα ἢ χορὸν, καὶ καθὼς πᾶν συμβεβηκὸς ἔχει τὴν σχετικὴν ἁρμονίαν, οὕτω καὶ πᾶσα μεγάλη ἐποχὴ κατέχει καὶ ἐγκλείει μουσικὴν ἰδιαιτέραν, ἥτις εἶναι ἠχὼ, ἔχουσα ἐμπνεύσεις, καὶ ὡς εἰπεῖν καθρέπτης περιληπτικὸς

τοῦ νοός. Ἡ μουσικὴ εἶναι τὸ παράρτημα, ἡ ἐξήγησις, ἢ μᾶλλον ἡ σύνθεσις αὐτὴ τῆς ἱστορίας, εἶναι ἡ φιλοσοφία τῶν παθῶν, τῶν τρόμων μιᾶς ἐποχῆς, τῶν ἐλπίδων της, τῶν ἐμπνεύσεών της, τῶν μαρτυρίων αὐτῆς καὶ θυσιῶν· καὶ αἱ ἰδέαι αὗται ἐξ ὧν ἔμελλε νὰ ἀναβλύσῃ τὸ μεγαλοπρεπέστερον ἀριστούργημα τῆς ἰταλικῆς μουσικῆς, ὁ *Γουϊλιέλμος Τέλλ*, ὡριμάσασαι πολὺν καιρὸν ἐν τῇ σιωπῇ τοῦ νοὸς ἐνέπνευσαν εἰς τὸν Μάγιερβερ τὰ τρία ὑψηλὰ δράματα *Ῥοβέρτος ὁ Διάβολος*, *οἱ Οὐγενότοι καὶ ὁ Προφήτης*.

Αἱ τρεῖς αὗται ἔξοχοι συνθέσεις τὰς ὁποίας δυσκολεύεταί τις πῶς νὰ ὀνομάσῃ, μελοδράματα, ποιήματα, ἢ μνημεῖα, συνετέθησαν καὶ ἐξεδόθησαν ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τρία διάφορα χρονικὰ διαστήματα.

Ὁ *Ῥοβέρτος* παρεστάθη τὸ 1831, οἱ *Οὐγενότοι* τὸ 1836, ὁ δὲ *Προφήτης* τὸ 1849. Ὁ Μάγιερβερ εἶχε μεγίστην εὐκολίαν εἰς τὸ νὰ γράφῃ καὶ νὰ συνθέτῃ, ἀλλ' οὐδὲν ἐξέδιδεν εἰς φῶς πρὶν τὸ ἐπεξεργασθῇ καλῶς καὶ ὡρίμως. Συνέθετε τὰ μελοδράματα αὐτοῦ μὲ μεγίστην εὐκολίαν, εἰς τρόπον ὥστε πᾶσα λεπτομέρεια ὤφειλε νὰ ἀνταποκρίνηται πρὸς τὸ ὅλον, τὸ δὲ ὅλον ὤφειλε νὰ ἀνυψοῖ τὴν ψυχὴν καὶ νὰ πληροῖ αὐτὴν θάμβους. Διὰ τοῦτο τὰ μέρη (spartiti) τῶν δραμάτων αὐτοῦ δικαίως παρεβλήθησαν πρὸς μεγάλα μνημεῖα ἀρχιτεκτονικῆς, ἐν οἷς τὸ πᾶν ἀναλογεῖ, καὶ τὰ ὁποῖα ἂν τις ἀνυψώσῃ ἐκ τοῦ ἐδάφους, ἐνῷ παρουσιάζονται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς πλῆθος ἰδιαιτέρων κτιρίων μὲ διαφόρους θόλους, μὲ κορωνίδας, μὲ γεῖσα, μὲ γλυφὰς μετεώρους εἰς ἑκάστην πλευράν, εἶναι ὅμως κατεσκευασμένα ὡς ἓν ὅλον μεγαλοπρεπές, τὸ ὁποῖον φέρει εἰς ἕκστασιν τὴν ψυχὴν καὶ ἀνυψοῖ τὸν νοῦν εἰς τὸ ἄπειρον. Ὁ Μάγιερβερ λοιπὸν ἔσπευδε βραδέως εἰς τὸ γράφειν· κάμνει πάντοτε ταχέως ἐσυνείθιζε νὰ λέγῃ, ἐκεῖνος ὅστις κάμνει καλῶς· πρὸς τοῦτο ἦτο διάφορος πολλῶν μουσικοδιδασκάλων, οἵτινες σωρεύοντες μελοδράματα ἐπὶ μελοδραμάτων, ἔχουσιν ἀνὰ πᾶσαν ἀποκρέω πλῆθν μουσικῆς ἑτοίμην, χωρὶς ποσῶς νὰ ἐπιφέρωσι πρόοδόν τινα εἰς τὴν ἐπιστήμην, οὐδὲ νὰ εὐχαριστῶσι τὸ κοινόν, τὸ ὁποῖον ἀκούει πάντοτε τὴν αὐτὴν ᾠδὴν εἰς διαφόρους τόνους.

Ἀραρπασθεὶς ἐκ τῆς ἐπιστήμης τὴν 2 Μαΐου τοῦ παρελθόντος ἔτους, ὁ Μάγιερβερ ἀφῆκε πολλὰ χειρόγραφα μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ περίφημον μελόδραμα ἡ *Ἀφρικανή*, τέλειον, καὶ ἐπισόδιόν τι τέλειον ἐπίσης τοῦ δράματος *Ἡ νεότης τοῦ Goëthe*. Ἔχων εἰσόδημα 500,000 φράγκων, εἰσγάζετο ἀκτὼ ὥρας καθ' ἑκάστην· ἀπέριττος τοὺς τρόπους, συμπαθητικὸς καὶ ἀγαθὸς, δὲν ἔζη εἰμὴ διὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης· ἡ ἐπιστήμη ἦτο δι' αὐτὸν ὄχι μυστήριον ἀλλὰ θρησκεία. Καθὼς πολλαὶ πόλεις ἀμφισβητοῦσι τὴν δόξαν ὅτι ἐν αὐταῖς ἐγεννήθη ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Κολόμβος, οὕτω τρία ἔθνη ἀμφισβητοῦσι τὴν μουσικὴν καὶ νοητικὴν πατρίδα τοῦ Ἰακώβου Μάγιερβερ. Ἡ Γερμανία ἥτις ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς αὐτοῦ καὶ ἡ πατρὶς, ἡ Ἰταλία ἥτις ἐδίδαξεν εἰς αὐτὸν τὰς μελῳδίας του, καὶ ἡ Γαλλία ἔνθα ἔζησε καὶ ἐσύναξε τοὺς καρποὺς τῶν κόπων του.

Ὁ Μάγιερβερ ἔγραφε καὶ ὡμίλει γερμανιστί· τὰ μελοδράματα τὰ ὁποῖα συνέθετεν ἦσαν γεγραμμένα γαλλιστί· μόλις δὲ ἀπήντα ἰταλόν τινα τοῦ ὡμίλει μὲ ὡραιοτάτην Ἰταλικὴν διάλεκτον!

Εἰς ποῖον λοιπὸν ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἐθνῶν ἀνήκει ἡ διανοητικὴ πατρὶς τοῦ Μάγιερβερ; Εἰς πάντα καὶ εἰς οὐδέν. Διότι ὁ Μάγιερβερ συνέλεξε καὶ ἐσχημάτισεν ἰδιαίτερον τόπον καὶ χρωματισμὸν, ἐκ τῆς βαθύτητος τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος, ἐκ τῆς μελῳδίας τοῦ ἰταλικοῦ, καὶ ἐκ τοῦ καθαροῦ ἱστορικοῦ πνεύματος, ὡς εἰπεῖν, τῶν Γάλλων.

(Ἐκ τοῦ Giornale Illustrato)

Μ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν νεωτέρων, χάριν τῶν πολλῶν, ὑπὸ Κ. Παπαῤῥηγοπούλου. Τόμος δεύτερος. Βιβλίον ὄγδοον. Ῥωμαϊκὴ κυριαρχία. Ἐν Ἀθήναις 1865.

Ἐκ τῶν καλῶν καὶ ὠφελιμωτάτων βιβλίων ὅσα ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου ἐδημοσιεύθησαν ἓν τῶν πρωτευόντων εἶναι καὶ ἡ ἀνάγεῖρας ἱστορία, ἐκπονηθεῖσα ὑπὸ τοῦ κυρίου Κ. Παπαῤῥηγοπούλου. Διότι ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἱστορίας εἰς ὅλα μὲν τὰ ἔθνη εἶναι ἀναγκαιοτάτη, καθὸ παρέχουσα ἄφθονον διδασκαλίαν τοῦ πρακτικοῦ βίου, εἰς τὸ ἡμέτερον δὲ μάλιστα ἀπαραίτητος, ἐπειδὴ νουθετήσεως καὶ ποδηγετήσεως τὸ ἑλληνικὸν γένος πρὸ παντὸς ἄλλου ἀνάγκην ἔχει. Ἡμεῖς, ἄν τις ποτὲ ξένος κατηγορήσῃ τὸ ἔθνος μας, ἐξανιστάμεθα φριάττοντες καὶ μανιωδῶς κατ' αὐτοῦ ἐπιπίπτομεν συκοφάντην αὐτὸν

ἐξελέγχοντες καὶ φιλοκατήγορον· ἀλλ' ἂς μὴ ὑποτεθῇ ὅτι ὑπὸ φιλοπατρίας τότε κινούμεθα, πολλοῦ γε καὶ δεῖ! Τὴν δύστηνον πατρίδα ὑπερασπιζόμεθα κατὰ τῶν λοιδωριῶν τῶν ξένων καὶ ὕστερον τὴν κατασπαράττομεν ἡμεῖς, τὰ φιλόστοργα τέκνα της, ὥσπερ τινα τῶν ἀλόγων ζώων ὑπερασπίζονται τὰ νεωγνά των καὶ μετὰ ταῦτα τὰ κατατρώγουσιν. Ἀνάγκην λοιπὸν ἔχομεν νὰ διδαχθῶμεν τί ἐστὶ φιλοπατρία, καὶ ποῖα τὰ καθήκοντα του ἐναρέτου πολίτου καὶ τοῦ φιλονόμου ἄρχοντος, καὶ πῶς τὰ ἔθνη εὐδαιμονοῦσιν ἐργαζόμενα καὶ πῶς παρακμάζουσιν ἐκφαυλιζόμενα.

Ἡ ἱστορία καθόλου ὅλα ταῦτα θέλει μᾶς διδάξει, πολλῷ δ' ἐναργέστερον ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, διότι ἐν αὐτῇ καταφανῶς βλέπομεν τὰ πταίσματα, εἰς τὰ ὁποῖα περιπεσόντες οἱ πρόγονοί μας κατήσχυναν καὶ ἐταπείνωσαν τὴν πατρίδα, καὶ τὰς λαμπρὰς πράξεις δι' ὧν ἐκλεῖσαν καὶ ἐφήμισαν αὐτήν· ἐν αὐτῇ βλέπομεν πόσα δεινὰ πολλάκις ἀνεπανόρθωτα σενεπάγει τῶν πολιτῶν ἡ διχόνοια, ἡ πλεονεξία τῶν ἀρχόντων καὶ ἡ ἄμετρος καὶ κακῶς ἐννοουμένη φιλοδοξία, καὶ πόσα ἀγαθὰ τοὐναντίον φέρει ἡ σύμπνοια, ἡ ὁμόνοια, ἡ ἀρετὴ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων καὶ ἡ περὶ τὰ καλὰ ἅμιλλα ὅλων ἐν γένει τῶν πολιτῶν. Ἡ ἱστορία εἶναι ὁ μᾶλλον ἀλάνθαστος ὁδηγὸς τοῦ μέλλοντος καὶ τοῦ παρόντος ὁ πρακτικώτερος σύμβουλος, διὸ θερμῶς συνιστῶμεν τοῖς πᾶσι τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην αὐτῆς.

Τὸ σύγγραμμά του τοῦτο ὁ Κ. Παπαῤῥηγόπουλος διαιρεῖ εἰς δεκαπέντε βιβλία, ἐξ ὧν μέχρι τοῦδε ἐδημοσιεύθησαν τὰ ὀκτώ. «Ἡ ἱστορία αὕτη, λέγει ὁ συγγραφεὺς, ὡς ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς δηλοῦται, δὲν συνετάχθη διὰ τοὺς σοφοὺς, οὔτε ἔχει ἐπιστημονικήν τινα ἀξίωσιν· ἀλλ' ἐφιλοπονήθη ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ καταστήσῃ, ὅσον ἐνδέχεται ἀφελῶς καὶ εὐκρινῶς, γνωστὰ εἰς τοὺς πολλοὺς τὰ κυριώτερα γεγονότα τῆς πατρίου ἡμῶν ἱστορίας, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν νεωτέρων, καὶ τὰ ἐξαγόμενα ἀπὸ τῶν γεγονότων τούτων πρακτικὰ διδάγματα, ἠθικά τε καὶ πολιτικά.» Καὶ τῳόντι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κυρίου Παπαῤῥηγοπούλου ἐπανθεῖ ἡ σαφήνεια, ἡ γλαφυρότης τοῦ λόγου καὶ ἡ καλὴ ἐκλογὴ τῶν κυριωτέρων ἱστορικῶν γεγονότων. Ἐλπίζομεν νὰ εὕρωμεν (τοῦτο τὸ λέγομεν ἐν εἴδει εὐχῆς) εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν περιπετειῶν τοῦ Ἑλλ. ἔθνους κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, ὅστις εἶναι ὁ σκοτεινότερος τῆς ἱστορίας ἡμῶν, ἔκτασιν λόγου εὐρυτέραν καὶ ἀνάλογον διαφώτισιν. Θ.**

Γραμματικὴ τῆς Λατινικῆς γλώσσης ὑπὸ Καρόλου Φαβρικίου, καθηγητοῦ. Μέρος δεύτερον. Ἐν Ἀθήναις, 1865.

Λόγος τοῦ πρίγκηπος Ναπολέοντος ἐκφωνηθεὶς τῇ 15 Μαΐου 1865 ἐν Αἰακείῳ τῆς Κορσικῆς κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ Ναπολέοντος Α'. καὶ τῶν ἀδελφῶν του ἐγερθέντος μνημνείου. (Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ). Ἐν Ἀθήναις, 1865.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΚΕΡΚΥΡΑΣ.

Κατὰ τὴν ἐπίσημον στατιστικὴν τὴν πέρυσιν ἐκδοθεῖσαν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν Ἄγγλων, ἡ νῆσος Κέρκυρα μετὰ τῶν παρακειμένων νησιδίων ἀποτελεῖ πληθυσμὸν 73,453 ψυχῶν, ἐξ ὧν 38,997 ἄνδρες καὶ 34,556 γυναῖκες. Ἐκ τούτων δὲ ἐντόπιοι μὲν εἶναι 64,974, ξένοι δὲ 8,579. Οὗτοι δὲ πάντες διαμερίζονται ὡς ἑξῆς.

	Ἐντόπιοι.		Ξένοι.		
Διαιρέσ.	Ἄνδρες	Γυν.	Ἄνδρες	γυν.	Ὁλότης.
Πόλις.	5954	5718	2960	2482	17114
Προάστ.	3500	3068	1054	845	8467
Ἐξοχή	24053	20990	623	489	46155
Νησίδια.	840	851	43	43	1717
Ὁλότης.	34347	30627	4650	3929	73453.

Ἐκ τοῦ τίνακος τούτου βλέπομεν ὅτι αἱ γυναῖκες εἶναι ὀλιγώτεραι τῶν ἀνδρῶν εἴς τε τοὺς ἐντοπίους καὶ εἰς τοὺς ξένους, ἐκτὸς τῶν νησιδίων ἔνθα αἱ μὲν ἐντόπιαι εἶναι κατ' 11 πλειότεραι τῶν ἀνδρῶν, αἱ δὲ ξέναι ἰσάριθμοι αὐτῶν.

Κατὰ τὴν παροῦσαν λοιπὸν ἀπαρίθμησιν βλέπομεν ὅτι ὁ πληθυσμὸς συμποσοῦται εἰς 73,453
κατὰ δὲ τὴν τοῦ ἔτους 1860 εἰς 72,967
ὥστε ἔχομεν αὔξησιν ψυχῶν. 486

Ἡ ἐξοχὴ Κερκύρας διαιρεῖται σήμερον εἰς δύο ἐπαρχίας, τὴν ἐπαρχίαν Μέσης ἥτις περιλαμβάνει τὰ διαμερίσματα Μέσης καὶ Λευκίμνης καὶ τὴν ἐπαρχίαν Ὄρους ἥτις περιλαμβάνει τὰ διαμερίσματα Ὄρους καὶ Ἀγύρου. Περιλαμβάνει δὲ 120 χωρία μικρὰ καὶ μεγάλα, ἐξ ὧν 21 ἔχουσιν ὀλιγωτέρους τῶν 100 κατοίκων.

24	»	ἀπὸ 100—200 κατοίκους.
18	»	ἀπὸ 200—300.
12	»	ἀπὸ 300—400
11	»	ἀπὸ 400—500
4	»	ἀπὸ 500—600
7	»	ἀπὸ 600—700
8	»	ἀπὸ 700—800
9	»	ἀπὸ 800—900
5	»	ἀπὸ 900—2000.

Ἡ δὲ ἡ Κορακιάνα ἔχει 2483 κατοίκους, ἐξ ὧν μόνον 6 ξένοι. Τὰ προάστια δὲ εἶναι 7 τὰ δὲ νησίδια 3.

Αἱ ἀποβιώσεις κατὰ τὸ ἔτος 1864 ἦσαν 1486, αἱ γεννήσεις 2135 οἱ δὲ γάμοι 364. Καὶ ἐκ μὲν τῶν γεννηθέντων 1124 ἦσαν ἄρρενα, καὶ 1011 θήλεα. Ἐκ τῶν ἀποβιωσάντων δὲ, ἄρρενα μὲν 837 θήλεα δὲ 649. Παραθέτομεν δὲ τὸν ἑξῆς πίνακα τῶν γεννήσεων, γάμων καὶ ἀποβιώσεων τῆς νήσου Κερκύρας ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1854 μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1864, ἐρανιζόμενοι αὐτὸν ἐκ τῆς ἐπισήμου τῆς Κερκύρας ἐφημερίδος.

Ἔτος	Γάμοι	Ἀποβιώσεις	Γεννήσεις	Διαφ γεν. καὶ ἀπ.
1854	551	1621	2324	703
1855	424	2222	1923	299 ἀπέθ. πλέον
1856	718	1553	1918	365
1857	444	1630	2147	517
1858	717	1541	2106	565
1859	589	1381	2428	1047
1860	447	1561	2274	713
1861	484	1354	1991	637
1862	513	1639	2589	950
1863	503	2474	2322	152 ἀπέθ. πλέον
1864	364	1486	2135	649

Ὁ μέγιστος ὅρος τῶν γεννήσεων εἶναι κατὰ τὸ ἔτος 1862, τῶν γάμων τὸ 1856, καὶ τῶν ἀποβιώσεων τὸ 1863. Ὁ δὲ ἐλάχιστος ὅρος τῶν γεννήσεων κατὰ τὸ 1856, τῶν γάμων τὸ 1864 καὶ τῶν ἀποβιώσεων κατὰ τὸ 1856, τῶν γάμων τὸ 1864 καὶ τῶν ἀποβιώσεων τὸ 1861. Παρατηροῦμεν δὲ ὅτι κατὰ τὰ ἔτη 1855 καὶ 1863 οὐ μόνον δὲν ἰσοσταθμίζουν αἱ γεννήσεις μὲ τὰς ἀποβιώσεις ἀλλ' εἶναι καὶ ἔλλειψις. Τὸ τοιοῦτον δὲ ἐξηγεῖται, διότι κατὰ μὲν τὸ 1855 ἡ χολέρα ἐνέμετο τὴν Κέρκυραν, κατὰ δὲ τὸ 1863 ἐνέσκυψεν εἰς τὰ παιδία καὶ νήπια ἐπιδημία, ἥτις πολλὰ κατεβίβασεν εἰς τὸν τάφον. Ἐπίσης ἀξιοπαρατήρητον εἶναι ὅτι οἱ περισσότεροι γάμοι ἐγένοντο τὰ ἔτη τὰ διαδεχθέντα τὰς ἐλαιοεσοδείας 1855 καὶ 1857 καὶ ὅτι οἱ κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα τελεσθέντες γάμοι πρὸς τοὺς τοῦ ἔτους 1864, εἶναι σχεδὸν ὡς 2 πρὸς 1.

Μ.

ΠΟΙΚΙΛΑ.

Ἀξία τῶν ἀνδραπόδων. — Παρὰ Δημοσθένους πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Μυριάδης ἐδανείσθη παρὰ τοῦ πατρὸς τοῦ Δημοσθένους 40 μνᾶς, καί ἀντ' αὐτῶν τῷ ἔδωκεν 20 ἀνδράποδα, ὥστε ἕκαστον ἀνδράποδον ὑπελογίσθη ἀντὶ 2 μνῶν. Τὰ ἀνδράποδα ἦσαν λίαν παραγωγὸν κεφάλαιον, καθότι ἐκέρδιζον 60 μέχρι 100 δρ. κατ' ἔτος, δηλ. μέχρι 22/100 ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τῆς ἀξίας αὐτῶν.

Χρηματικὴ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν κατάστασις. — Ἐν Ἀθήναις μικρᾶς περιουσίας κάτοχοι ὑπολογίζονται οἱ ἔχοντες μέχρι 5 ταλάντων, μέσης δὲ καταστάσεως ἦσαν οἱ μέχρι 40 ταλάντων, καὶ μεγάλης οἱ μέχροι 200, ὁποῖαι ἦσαν αἱ οἰκογένειαι Νικίου, Ἱππονίκου, Καλλίου κλ. ὥστε ἡ ὅλη περιουσία τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων ὑπολογίζεται εἰς 40,000 ταλάντων. Ὁ Πολύβιος (376. π. χ.) ὑπολογίζει εἰς 6,000 ταλάντων τὴν περιουσίαν ὁλοκλήρου τῆς Ἀττικῆς, ἀλλὰ δυοῖν θάτερον, ἢ ἠπατήθη ἢ ἡμαρτημένον ἐστὶ τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Πολυβίου, καθότι ἡ Ἀττικὴ ἐμπεριεῖχεν 900,000 πλέθρα καλλιεργησίμου γῆς, τιμωμένης ἀντὶ 50 δρ. κατὰ πλέθρον, ἤτοι τὸ ὅλον ἀντὶ 7,500 ταλάντων. Ἡ πόλις ἐμπεριεῖχεν 10,000 οἰκίας ἀξίας ὡς ἔγγιστα 1600 ταλάντων· τὰς δὲ ἐκτὸς τῆς πόλεως οἰκοδομὰς δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν κατὰ προσέγγισιν ἀξίας 400 ταλάντων· εἰς ταῦτα προσθετέα ἡ ἀξία τῶν ζώων, καὶ 360,000 ἀνδραπόδων καὶ οὕτω βλέπομεν ὅτι αἱ ἰδιωτικαὶ μόνον περιουσίαι, ἐκτὸς τῆς τοῦ δημοσίου, ρθάνει, ὡς εἴπομεν, εἰς 40,000 ταλάντων.

Δημόσιος προϋπολογισμὸς τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. — Ἐκ τῶν εἰδήσεων ἃς ποριζόμεθα ἐκ διαφόρων συγγραμμάτων δυνάμεθα νὰ καταστρώσωμεν τὸν προῦ πολογισμὸν τοῦτον ὡς ἑφεξῆς.

Ἔσοδα.

Ἐκ τῶν δημοσίων κτημάτων.	δρ.	211,000.
Ἐξ ἀμέσων φόρων.	»	421,000.
Ἐκ φόρων τῶν συμ. πόλεων	»	3,663,000.
Ἐκ δανείων, καὶ τελῶν πολέμου	»	277,500.
Ἐξ ἐμμέσων φόρων	»	444,000.
Ἐκ δημοσίων καὶ προστίμων.	»	1,665,000.
Τὸ ὅλον	δρ.	6,681,500.

Ἔξοδα.

Διὰ δημοσίας τελετάς.	δρ.	1,110,000.
Εἰς μισθ. ἀμοιβὰς καὶ βοηθείας	»	2,222,000.
Πρὸς συντήρησιν τῶν δομοσίων καταστημάτων, καὶ κοινῆς ἀσφαλείας.	»	333,000.
Διὰ τὸ ἱππικὸν ἐν καιρῷ πολέμ.	»	666,000.
Διὰ τὸ πεζικόν.	»	1,890,000.
Διὰ τὸ ναυτικόν,	»	1,210,000.
Τὸ ὅλον	δρ.	7,431,000.

Ὁ βασιλεὺς Ἀβδολώνυμος. — Παραδοθείσης τῷ Ἀλεξάνδρῳ τῆς τῶν Σιδωνίων χώρας οὐχὶ τῇ βουλήσει τοῦ βασιλεύοντος Στράτωνος ἀλλὰ τῇ τοῦ λαοῦ, ὁ Στράτων ἐκρίθη ἀνάξιος τοῦ λοιποῦ τῆς βασιλικῆς ἀξίας, ὅθεν ὁ Ἑφεστίων τῇ ἀδείᾳ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπεφάσισε νὰ διωρίσῃ νέον βασιλέα, διὸ προσκαλέσας τοὺς φίλους αὐτοῦ, ἐκ τῶν διασημοτέρων τῆς Σιδώνης νέων, ἐπρότεινεν αὐτοῖς, ἵνα ἐκλέξωσι μεταξύ των ὅν τινα ἐνόμιζον ἱκανώτερον νὰ βασιλεύσῃ, ἀλλὰ πάντες ἀπεποιήθησαν τὴν βασιλείαν λόγῳ, ὅτι κατὰ τὰ πάτρια ἔθιμα οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ βασιλεύσῃ ἂν δὲν κατήγετο ἐκ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Θαυμάσας δὲ ὁ Ἑφεζίων τὰ γενναῖα αὐτῶν αἰσθήματα, ἀνέθεσεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐκλογὴν τοῦ βασιλέως αὐτῶν ἐκ τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, προσθεὶς ὅτι πρὸς ἀμοιβὴν τῆς ἀρετῆς αὐτῶν, ἐπιθυμεῖ ὅπως ὁ ἐκλεχθησόμενος ὀφείλῃ εἰς αὐτοὺς τὸν διορισμόν του. Οὗτοι δὲ ἐξελέξαντο οὐχὶ ἐκ τῶν πλουσίων καὶ ῥᾳδιούργων ἀλλὰ τὸν ἐναρετώτερον μὲν, πτωχώτερον δὲ ἁπάντων τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, καλούμενον Ἀβδολώνυμον καταγινόμενον εἰς τὴν καλλιέργειαν μικροῦ τινος ἀγροῦ, ἐξ οὗ ἐπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζεῖν. Πεαιρωθείς δὲ τῆς ἐκλογῆς ἀπῆλθον οἱ νέοι οὗτοι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐκλεχθέντος ἵνα παραλάβωσιν αὐτὸν καὶ ὁδηγήσωσι παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ. Κατεγίνετο δὲ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ Ἀβδολώνυμος βοτανολογῶν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ, ὅτε εἰσελθόντες οἱ νέοι εἰδοποίησαν αὐτὸν περὶ τῆς γενομένης ἐκλογῆς. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνόμισεν ὅτι οὗτοι ἀστεΐζοντο ἢ περιέπαιζον αὐτὸν, ἀλλὰ πληροφορηθεὶς περὶ τοῦ γεγονότος ἐπείσθη νὰ μεταλλάξῃ τὴν θέσιν του. Ἐνδυθεὶς ὅθεν, ἀφοῦ πρότερον ἐλούσθη, τὰ ὁποῖα τὸν εἶχον κομίσει πορφυρᾶ καὶ βασιλικὰ ἐνδύματα καὶ ὁδηγηθεὶς ὑπ' αὐτῶν παρουσιάσθη πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ὅστις τὸν ἠρώτησε πῶς ἠδυνήθη νὰ ὑπομένῃ ἐν πτωχίᾳ· ὁ δὲ ἀπήντησεν ὅτι εὔχεται τοῖς θεοῖς ὅπως δυνηθῇ νὰ ὑπομένῃ ἐν τῇ βασιλικῇ ἀξίᾳ, ὡς ὑπέμενεν ἐν τῇ πτωχίᾳ. Εὐχαριστηθεὶς δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης καὶ τῆς ἀγχινοίας τοῦ ἀνδρὸς, ἐπηύξησε τὸ κράτος αὐτοῦ διὰ προσθήκης ἄλλων χωρῶν, καὶ προστούτοις ἐδώρησεν αὐτῷ οὐ μόνον τὰ βασιλικὰ σκεύη καὶ ἔπιπλα τοῦ Στράτωνος, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ σκευῶν καὶ ἐπίπλων.

Ἀστέρες διάττοντες. — Ὁ Ὀλμστέδιος καὶ Πάλμερος εὑρισκόμενοι ἐν Ἀμερικῇ κατὰ τὸ ἔτος 1834 παρατήρησαν τὴν νύκτα τῆς 12 πρὸς τὴν 13 9βρίου τόσον πλῆθος διαττόντων ἀστέρων, ὥστε ἐν διαστήματι 9 μόνον ὡρῶν ἠδυνήθησαν νὰ καταμετρίσωσι 240,000. Κατὰ δὲ τὸν Σχρεῖβερσον 700 ἀερόλιθοι πίπτουν κατ' ἔτος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ὑδρογείου.

Ι. ΔΕΚΙΓΑΛΛΑΣ.

Ὑψηλὰ κτίρια.

Ἡ ὑψηλοτέρα τῶν πυραμίδων τῆς Αἰγύπτου ἔχει ὕψος 146 μέτρων. Ὁ πύργος τοῦ Στρασβούργου Μύνστερος 142. Ὁ πύργος τοῦ ἐν Βιέννῃ Ἁγίου Στεφάνου 138. Ὁ θόλος τοῦ ἐν Ῥώμῃ Ἁγίου Πέτρου 132. Ὁ πύργος τοῦ ἐν Ἀμβούργῳ Ἁγίου Μιχαὴλ 130. Ἡ ἐν Ἀμβέρσῃ ἐκκλησία 120. Ὁ πύργος τοῦ ἐν Ἀμβούργῳ Ἁγίου Πέτρου 119. Ὁ θόλος τοῦ ἐν Λονδίνῳ Ἁγίου Παύλου 110. Ἡ μητρόπολις τῶν Μεδιολάνων 109. Ὁ ἐν Βονωνίᾳ πύργος τῶν ὀναρίων (asinelli) 107. Ὁ ὀβελὸς τοῦ κωδονοστασίου τῆς ἐκκλησίας τῶν ἀπομάχων ἐν Παρισίοις 105. Ἡ κορυφὴ τοῦ Πανθέου ἐν Παρισίοις. 79. Τὸ κιγκλίδωμα τοῦ πύργου τῆς Θεοτόκου (Notre-Dame) τῶν Παρισίων 66. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγία Σοφία 59. Ἡ στήλη τῆς πλατείας voutome ἐν Παρισίοις 43. Τὸ δῶμα τοῦ ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων 27.

Ἡ ἔκρηξις τῆς Ἔκλας κατὰ τὸ 1783 καὶ ἀποτελέσματα αὐτῆς.

Κατὰ τὸ 1783 συνέβη ἔκρηξις τοῦ ἐν Ἰσλανδίᾳ γνωστοῦ ἡφαιστείου Ἔκλας· αὕτη ἦν τόσῳ μεγάλη, ὥστε καίτοι ἤρχισε τὴν 8 τοῦ μηνὸς Ἰουνίου ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Αὐγούστου, ὅτε ἐτελείωσε διὰ σφοδροτάτου σεισμοῦ. Ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος βαρὺ στέγασμα εὐθρίπτων νεφῶν ἔμεινεν ἐξηπλωμένον ἐπὶ τὴν νῆσον. Ἡ ἄμμος καὶ ἡ κόνις ἐκάλυψαν ἀνεπιστρεπτεὶ χι-

λιάδας πλέθρων εὐφόρων νομῶν. Αἱ νῆσοι Φερόη, Στέτλανδ καὶ Ὀρκάδες ἐπλήσθησαν τῆς πυριγενοῦς ταύτης κόνεως, ἥτις μάλιστα ἐμόλυνε τὸν οὐρανὸν τῆς Ἀγγλίας καὶ Ὁλλανδίας. Φθοροποιοὶ διὰ τὴν ἀποφορὰν ἀτμοὶ ἐμόλυναν ὁλόκληρον τῆς Ἰσλανδίας τὴν ἀτμοσφαίραν· ἡ δὲ χλόη, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε προσβάλει ἡ βροχὴ τῆς κόνεως ὁλοτελῶς κατετάκη. Οἱ ἰχθῦς ἀπωλέσθησαν εἰς τὴν μολυνθεῖσαν θάλασσαν, ἐπιζωοτία ἀνεφάνη εἰς τὰ κτήνη, καὶ ἐπιδημία ὁμοία πρὸς στομακάκην προσέβαλε καὶ αὐτοὺς τοὺς κατοίκους. Ὁ Στερενσὼν ὑπελόγισεν, ὅτι 9000 ἀνθρώπων, 28,000 ἵππων, 11,000 κερασφόρων ζώων καὶ 190,000 προβάτων ἀπέθανον ἕνεκα τῆς ἐκρήξεως ταύτης. Κατὰ μετριότερον ὅμως ὑπολογισμὸν ἀριθμοῦνται αἱ μὲν ἀνθρώπινοι ἀποβιώσεις εἰς 1300 αἱ δὲ τῶν ζώων εἰς 156,000 περίπου.

Ὁ ἐλεήμων ἐπαίτης. — Πρό τινος ἅπαντες σχεδὸν οἱ κάτοικοι Βίλνας ἠκολούθουν κατηφεῖς καὶ περίλυποι τὸ φέρετρον νεκροῦ τινος εἰς τὸ τελευταῖον αὐτοῦ οἴκημα.

Γενικὸν πένθος κατεῖχε τὴν πόλιν, ἅπαντα δὲ τὰ ἐργοστάσια ἦσαν κεκλεισμένα. Καὶ ἐν τούτοις, περίεργον, ὁ νεκρὸς ἦν ἰσραηλίτης καὶ περιπλέον ἰσραηλίτης ἐπαίτης.

Ἐκαλεῖτο Szymel Stizqot, ἦν ἐπαίτης ἐπὶ τριάκοντα ἔτη· καθ' ἑκάστην δὲ διήρχετο τὰς ὁδοὺς, μὲ ἓν κουτίον εἰς χεῖρας, φωνάζων. *Μὴ λησμονεῖτε τοὺς πτωχοὺς, τὰς χήρας καὶ τὰ ὀρφανά!*

Ὁ ἐπαίτης δὲν ἔρριπτε τὰς λέξεις ταύτας ὡς δέλεαρ ἵνα ἐφελκύσῃ τὸν οἶκτον τοῦ διαβάτου ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τὸν φορολογήσῃ. Ἐφόσον χρόνον μετήρχετο τὸν ἐπαίτην συνέλεξεν *ἑπτακόσια χιλιάδας* ῥούβλια, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν δὲν ἐξώδευσε πρὸς χρῆσίν του οὐδ' ἓν καπίκιον.

Ταῦτα προώριζεν ἀποκλειστικῶς διὰ τοὺς ἀσθενεῖς. οὓς ἐπεριποιεῖτο ὁ ἴδιος, ἐπλήρωνε δι αὐτῶν τὰ διδάκτρα πτωχῶν παιδίων καὶ διένειμε πρὸς τοὺς πτωχοὺς τὰ τρόφιμα ἅτινα τῷ ἔδιδον

Τὸ ἑσπέρας ἠσχολεῖτο εἰς τὴν κατασκευὴν ταμβάκου, τὸν ὁποῖον πωλῶν ἐξοικονόμει τὰς ἰδικάς του ἀνάγκας. Καὶ τὸ ἐκ τοῦ ταμβάκου περισσεῦον ποσὸν ἀφιέρωνεν εἰς τοὺς πτωχούς.

Ὁ ἰσραηλίτης οὗτος ἐπαίτης οὐδένα εἶχε συγγενῆ ἐν τῷ κόσμῳ.

Ὁ γέρων ὑποφέρει τὴν μοναξίαν, κάλλιον τοῦ νέου, ἂν καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἔχει τότε συντρόφους τὰς λύπας τοῦ παρελθόντος, ὁ δὲ νέος τὰς ἐλπίδας τοῦ μέλλοντος.

Ὁ καλλίτερος ἔπαινος τῶν ἐκ τοῦ μηδενὸς ἀναδεχθέντων ἀνδρῶν, εἶνε ἡ ἀπὸ κατηγόρων ἀνάμνησις τῆς προτέρας καταστάσεώς των.

Ἑκάστη ὀρὶξ λευκαινομένη ἐπὶ τοῦ μετώπου μας μαρτυρεῖ μέλλουσαν λύπην, ἢ παρερχομένη *τρέλλαν.*

Ὁ μὲν ἥλιος διαλύει τὰς χιόνας, ἡ δὲ ἀλήθεια τὰ ψεύδη. Ἀλλὰ τὸ φῶς ἀμφοτέρων βραδύτατα ἐπαναφέρει τὴν ζωὴν ἢ τὴν τιμὴν ἀνθρώπου πάσχοντος ἢ συκοφαντηθέντος.

Ἡ δημοτικότης εἶναι ἀνάκτορον τοῦ ὁποίου ἡ θύρα ἀνοίγεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ ψευδῶν κλειδίων.

Ἅμα ἐκλείψῃ ἡ ἀνταμοιβὴ καὶ ἡ τιμωρία τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ὁ κόσμος ἤθελεν εἶσθαι ἀκατανόητον αἴνιγμα· μία τῶν μεγαλητέρων ἀποδείξεων ὅτι ἡ δικαιοσύνη ὑπάρχει εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶναι ὅτι δὲν κατοικεῖ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον.

Ἡ πεῖρα καὶ ἡ σκέψις εἰσὶν εἰς τὰ πνεύματά μας ὅ,τι τὸ πῦρ καὶ τὸ ἅλας εἰς τὰς τροφάς μας.

Ὁ Χαρτοπαίκτης τοῦ ὁποίου τὸ βαλάντιον ἐκενώθη ὁμοιάζει πρὸς τὸν μέθυσον, τοῦ ὁποίου ἐθραύσθη ἡ φιάλη· ὁ μὲν πρῶτος δὲν δύναται πλέον νὰ παίξῃ, ὁ δὲ δεύτερος νὰ πίῃ, ἀλλ' ἀμφοτέρων δὲν ἐθεραπεύθη τὸ ἐλάττωμα.

Ἡ εὐδαιμονία δὲν ἀνήκει εἰς τὴν καρδίαν ἐν ᾗ ἀκτινοβολεῖ, ὡς καὶ τὰ ἄστρα δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν λίμνην ἐφ' ἧς ἀντικατοπτρίζονται.

Οἱ γονιμώτεροι εἰς παραγωγὴν ἱστορικῶν ἀνδρῶν αἰῶνες εἰσὶν οἱ μᾶλλον στεῖροι μεγάλων ἀνδρῶν, ὡς καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ζωγράφων αὐξάνει καθόσον τὰ πρωτότυπα ἐλαττοῦνται.

Λύσις τοῦ ἐν τῷ προηγουμένῳ φυλλαδίῳ αἰνίγματος. — Πῖλος — Πύλος.

Η ΕΠΑΥΛΙΣ ΤΗΣ ΟΖΕΡΑΙΗΣ.

(Συνέχεια ἀπὸ φυλλαδ. 59·)

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον αἱ ὑπόνοιαί μου ἐνισχύθησαν, καὶ τότε δὲν ἐδίστασα πλέον νὰ τὰς ἀνακοινώσω εἰς τὴν Ἀδελαΐδα. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης αὕτη ἐγνώρισε τὰς αἰτίας τοῦ μίσους ἐκείνου καὶ τῆς ἀντιπαθείας, ἣν αἰσθάνεται δι' ἄνθρωπον οὗ φέρει τὸ ὄνομα. Παρέβαλε τότε τὴν παράδοξον καὶ αἰνιγματώδη διαγωγὴν τοῦ ἀναξίου συζύγου της,καὶ ἐνεθυμήθη τέλος ὅτι μοὶ ἀνῆκε πρὶν ἢ μᾶς ἀποχωρίσῃ ἀποτρόπαιον ἔγκλημα. Ἰδοὺ ἡ ἀλήθεια, τίς λοιπὸν τόρα δύναται νὰ κατηγορήσῃ τὴν πτωχὴν ταύτην γυναῖκα ἂν ἔφυγεν ἐξ Ὀζεραίης ; τίς τολμᾷ νὰ εἴπῃ ὅτι πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ πλησίον τοῦ δολοφόνου τοῦ ἀδελφοῦ της ;

Ἡ Σουσάννα, παρελθουσῶν τῶν πρώτων στιγμῶν τῆς ταραχῆς της, ἤκουσε μὲ εἶδός τι γαλήνης τὴν κατὰ τοῦ Γρανσὰμ τρομερὰν κατηγορίαν. Ἡ φωνή της ὅμως εἶχεν ἀναλάβει τὴν συνήθη αὐτῆς ἠχηρότητα ὅτε ἠρώτησε ψυχρῶς.

— Λοιπὸν, κύριε, ἐρειδόμενος ἐπὶ ὑποθέσεων ἴσως ἀβασίμων, ἐρρίψατε τὴν ταραχὴν εἰς τὴν καρδίαν μιᾶς γυναικὸς ἀσθενοῦς καὶ εὐπίστου, καὶ σεῖς Ἀδελαΐς, ἐρειδομένη ἐπὶ μιᾶς ὑπονοίας ἀδίκου ἴσως, ἐκυβεύσατε ἀνοήτως ὅλην σας τὴν ὕπαρξιν ;

— Ὑποθέσεις, ὑπόνοιαι ἄδικοι ! ἐπανέλαβε μετ' ἀποστροφῆς ὁ Δουκλέρκ· αὐτὸ φρονεῖτε, κυρία Λαμβέρτου ; Λοιπὸν θέλω νὰ σᾶς ἀποδείξω πόσην πίστιν ἔχω εἰς τὴν αὐστηρότητα ταύτην τῶν ἀρχῶν, ἃς ὅλος ὁ κόσμος θαυμάζει ἐν ὑμῖν. Ὁρκίσθητε ἐπισήμως ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ἐνώπιον τῆς Ἀδελαΐδος καὶ ἐνώπιον ἐμοῦ, ὅτι ὁ Γρανσὰμ δὲν εἶνε διόλου ἔνοχος ! . . Ἡ περίστασις εἶνε σπουδαία· διότι πρόκειται περὶ τῆς τύχης τῆς Ἀδελαΐδος καὶ ἐμοῦ, περὶ τῆς τύχης τοῦ ἀθλίου ἐκείνου,ὅρκος δὲ παρόμοιος δὲν δύναται νὰ γείνῃ ψευδής. Ὁρκίσθητε ὅτι δὲν γνωρίζετε ὅτι ὁ Κάρολος Γρανσὰμ συμμετέσχε τοῦ θανάτου τοῦ φίλου του καὶ θὰ σᾶς πιστεύσω ἀμέσως, καὶ θὰ ἐπαναφέρω ἐγὼ ὁ ἴδιος τὴν Ἀδελαΐδα εἰς τὸν πύργον τῆς Ὀζεραίης, καὶ θὰ συγκατανεύσω νὰ μὴ τὴν ἐπανίδω πλέον.

Ἡ Σουσάννα ἔμεινε σιωπηλή.

— Ὁμιλήσατε, Σουσάννα, ὁμιλήσατε ! ἀνέκραξεν ἡ Κ. Γρανσὰμ. Γνωρίζετε τὸ ἀναποφάσιστον, ὅπερ εἶνε ἡ βάσις τοῦ χαρακτῆρός μου, καὶ τοσάκις μὲ ἐπεπλήξατε δι' αὐτό. Γνωρίζετε ὅτι οὐδέποτε ἤθελον τολμήσει νὰ περιφρονήσω τὰς δυστυχίας ὑφ' ὧν μὲ ἀπειλεῖτε, καὶ ὧν ἡ συνείδησις μὲ ἠπείλησε πρὶν ὑμῶν. ἂν ἡ φρίκη, ἣν μοὶ ἐνέπνεεν ὁ σύζυγός μου, μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην δὲν ἦτον ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἰσχυροτέρα . . . Εἴπατε ὅτι εἶνε ἀθῶος, ὅτι τὸν συκοφαντοῦσιν, ὅτι δὲν εἶνε ὁ φονεὺς τοῦ προσφιλοῦς ἀδελφοῦ μου, καὶ ἐπιστρέφω πρὸς αὐτὸν, καὶ ὁ ἔλεγχος τοῦ ὅτι τὸν ἐπρόδωσα καὶ τὸν ὑπωπτεύθην, θὰ μὲ καταστήσῃ περιπαθεστέραν, τρυφερωτέραν, μᾶλλον ἀφωτιωμένην παρὰ ὅτε ἐνόμιζον καθῆκον νὰ ὑπερυψῶ τὴν γενναιοφρονσύνην του, καὶ θαυμάζω τὸν ἡρωϊσμόν του.

— Πιστεύσετε λοιπὸν, κυρία, ὑπέλαβε τέλος ἡ Σουσάννα μετὰ σταθερότητος, ὅτι ὁ ὅρκος τὸν ὁποῖον ζητεῖτε, δύναται νὰ δικαιώσῃ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ ἐνώπιον τοῦ κόσμου τὸ ἀπονενοημένον ὑμῶν διάβημα ; Μάθετε καλῶς ὅτι καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς διέπραξε τὸν φόνον, ὃν ὑποπτεύετε, σεῖς δὲν ἐδύνασθε νὰ ἀπαλλαχθῆτε διὰ μιᾶς τῶν καθηκόντων σας ὡς χριστιανῆς, τῶν καθηκόντων σας ὡς συζύγου καὶ μητρός. Ἡ ἄλυσος ἥτις σᾶς συνδέει πρὸς αὐτὸν, περικλείει ὅλα σας τὰ μέλη,καὶ πρέπει νὰ τὴν βαστάσητε, ἔστω καὶ ἂν πρόκειται νὰ καταβράγῆτε ὑπὸ τὸ βάρος της . . . Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ ἱερεὺς σᾶς ἥνωσεν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, ἀνήκετε εἰς αὐτὸν ἄνευ ὅρων . . . Δι' ὑμᾶς δὲν εἶν' ἐγκλήματίας. Ἂν οἱ ἄλλοι τὸν καταρῶνται, σεῖς ὀφείλετε νὰ τὸν ἀγαπᾶτε. Ἂν οἱ ἄλλοι τὸν ἀποστρέφωνται μετὰ φρίκης, σεῖς πρέπει νὰ τὸν περιποιῆσθε καὶ περιθάλπετε. Ἂν οἱ ἄλλοι τὸν καταδικάζωσι, σεῖς δὲν θὰ γείνητε δικαστής του, ἀλλὰ σύντροφος καὶ θεράπαινά του. Ὁ θεῖος νόμος εἶνε ἄκαμπτος, Ἀδελαΐς, καὶ δὲν πρέπει ν' ἀπαιτῆτε ὅπως δι' ὑμᾶς καταστῇ ἡπιώτερος. Οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦνε τὰ σφάλματα ἐκείνου μεθ' οὗ ἡνώθητε, σεῖς δὲν δύνασθε νὰ τὸν ἐγκαταλείψητε, χωρὶς νὰ φανῆτε μοιχαλὶς καὶ ἔνοχος.

Ἡ ἐπιβλητικὴ αὕτη γλῶσσα, ἥτις εἰς τὸ στόμα τῆς Κ. Λαμβέρτου, τῆς μάρτυρος ταύτης τῆς συγγενικῆς πίστεως, εἶχε τοσαύτην δύναμιν καὶ ἀξίαν, οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔσχε δι' ἐκείνους πρὸς οὓς ἀπηυθύνετο. Ἡ Ἀδελαΐς ἔδιδε συνεχῆ δείγματα ἀνυπομονησίας, καὶ ἅμα ἡ Καλὴ Γυναῖκα ἔπαυσε νὰ ὁμιλῇ, ὁ Δουκλὲρκ ἀνέκραξε μὲ θριαμβευτικὸν ὕφος

— Βλέπετε ; δὲν ἠρνήθη, Ἀδελαΐς, δὲν ἐτόλμησε

νὰ ἀρνηθῇ. Ἀφοῦ τὴν ἠκούσατε, πιστεύετε πλέον ὅτι σᾶς ἐξηπάτησα διὰ ψεύδους; Ἂς παύσωσι πλέον αἱ ἀμφιβολίαι. Ἠπατήθημεν ἀμφότεροι ἐκ τῆς φαυλότητος ἑνὸς κακούργου καὶ δύναμαι νὰ ἀξιῶ ἐφ' ὑμῶν δικαιώματα ἱερά. Τοὐλάχιστον, ἐξηκολούθησε μὲ ὕφος πικρᾶς εἰρωνίας, δὲν θὰ θελήσητε πλέον νὰ δεχθῆτε τὴν φρικώδη βάσανον ἀφ' ἧς ἡ Κ. Λαμβέρτου σᾶς ἀπαγορεύει ν' ἀπαλλαχθῆτε.

— Ὄχι.. ὄχι! ἀνέκραξεν ἡ νέα γυνὴ μετ' ἀπελπισίας, δὲν θὰ ἐπαναΐδω πλέον τὸν δολοφόνον τοῦ ἀδελφοῦ μου... Προτιμῶ καλλίτερον ν'ἀποθάνω.. Αἱ φρικωδέστεραι βάσανοι τοῦ ᾅδου μοὶ φαίνονται προτιμότεραι τῆς ζωῆς ἣν διῆγον πλησίον αὐτοῦ!

— Ἂν τὸ πρᾶγμα ἔχῃ οὕτως, Ἀδελαΐς, ὑπέλαβεν ἡ Σουσάννα στενάζουσα, ἂν πραγματικῶς ἡ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου ἀντιπάθειά σας ἦνε τοιαύτη ὥστε δὲν δύνασθε πλέον νὰ ὑποφέρητε τὴν παρουσίαν του, δὲν ἔχετε λοιπὸν ἄλλο νὰ πράξητε, εἰμὴ ν' ἀκολουθήσητε ἕνα μοιχὸν, πρὸς μηδὲν λογιζομένη τὸ σκάνδαλον καὶ τὴν ἀτιμίαν; Ἐπειδὴ πρέπει, ἐπειδὴ ἡ ἀνάγκη αὕτη κατέστη ἀναπόφευκτος, ἀπομακρύνθητε τοῦ συζύγου σας, σύμφημι, ἀλλὰ δὲν δύνασθε νὰ συμβιβάσητε τὴν ἀπομάκρυνσιν ταύτην μετὰ τοῦ καθήκοντος μετὰ τῶν ὑποχρεώσεών σας; Ἀδελαΐς, ἀπὸ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας σας, εἶμαι σύντροφος, φίλη σας, εἶμαι σχεδὸν μήτηρ σας· διατί λοιπὸν δὲν ζητεῖτε ἐν ἄσυλον παρ' ἐμοὶ ἐν τῇ θλίψει σας; Αὐτὸ πράττουσα, δὲν ἠθέλατε ἀποβάλλει οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδὲ σοῦ αὐτῆς τὴν ὑπόληψιν... Τέκνον μου, ἔλθετε εἰς τὴν ἔπαυλιν, καὶ θὰ σᾶς θεωρῶμεν ἐκεῖ ὡς προσφιλῆ θυγατέρα, θὰ σᾶς σεβόμεθα ὡς κυρίαν· καὶ ἂν τινὲς καταχρώμενοι τὰ ἀπερίγραπτα δικαιώματα τοῦ γάμου ἐτόλμων νὰ ταράξωσι τὴν ἡσυχίαν σας, γνωρίζετε καλῶς ὅτι ἔχομεν τὰ μέσα νὰ ἐπιβάλωμεν σέβας εἰς τὸν τὸ τοιοῦτον ἐπιχειροῦντα.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο μέτρον ἦτο φρόνιμον, καὶ ἡ Ἀδελαΐς τῆς ὁποίας τὸ φύσει ἀναποφάσιστον πνεῦμα κατέστη ἔτι ἀσθενέστερον ἐν τῷ μέσῳ τοιούτων ἀγωνιῶν, ἔμελλεν ἴσως νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν συμβουλὴν τῆς γραίας φίλης της, ἐὰν μὴ ὁ πρὸς τὸν Δουκλέρκ ἔρως της δὲν ἀντέλεγεν εἰς τὰς ὀρθὰς τῆς Κ. Λαμβέρτου παρατηρήσεις.

Ἐνθυμεῖται ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἡ σκηνὴ αὕτη συνέβαινεν ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ, ἐν μέσῳ σκότους βαθέος, καὶ ἀπέναντι τῆς μικρᾶς οἰκίας ἐν ᾗ ἡ Αἰκατερίνη Ῥαβινότου εἶχεν εἰσαγάγει πρὸ ὀλίγων στιγμῶν τὴν Κ. Λαμβέρτου. Τὸ ὄχημα ἐστάθμευεν ὀλίγον παρέκει, ὁ δὲ ἁμαξηλάτης δὲν ἐδύνατο νὰ ἀκούσῃ τί ἔλεγον· διότι ἡ φωνὴ τῶν συνομιλούντων ἐκρύπτετο ἀπὸ τὸν μυκηθμὸν τοῦ ἀνέμου, ὅστις ἔπνεε μετὰ σφοδρότητος εἰς τὴν πεδιάδα. Τούτου ἕνεκα δὲν εἶχον ἐξυπνήσει οἱ κάτοικοι δύο ἢ τριῶν παρακειμένων καλυβῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἕτερόν τι συμβεβηκὸς ἤθελε συμβῆ, ἡ προσοχὴ ὅμως τῶν δύο γυναικῶν καὶ τοῦ Ἀλφρέδου ἦσαν ὁλοσχερῶς ἐπὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῖς ἀντικειμένου προσηλωμένη, ὥστε δὲν προσεῖχον ἀλλαχοῦ.

Ἐν τούτοις ἀπό τινων στιγμῶν λάμψις ἐρυθόχρους εἶχε διαδοθῆ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ λάμψις αὕτη ἐπεξετάθη, καὶ ὅταν ὁ ἄνεμος ἔπαυεν ἐκ διαλειμμάτων, ἦτο καθαρωτέρα καὶ μᾶλλον εὐδιάκριτος. Ἐδύνατό τις νὰ ὑπολάβῃ αὐτὴν ὡς τὰ πρῶτα ἀπαυγάσματα τῆς διαγελώσης ἠοῦς, ἂν τὸ πορφυρόχρουν χρῶμα της δὲν τὴν ὁμοίαζε μᾶλλον πρὸς τὸ σπάνιον ἐκεῖνο ἐν Εὐρώπῃ φαινόμενον, τὸ καλούμενον βόρειον σέλας, χωρὶς δὲ ν' ἀναδράμῃ εἰς τὴν αἰτίαν τοῦ φαινομένου τούτου ἡ Καλὴ Γυναῖκα ἔρριψε βλέμμα τρόμου περὶ αὐτῆς καὶ εἶπεν ὡς ὑπὸ σπαρακτικῆς προσβληθεῖσα ἀναμνήσεως·

— Ἀδελαΐς, σὲ παρακαλῶ, σπεῦσον νὰ μὲ ἀκολουθήσῃς... δὲν δύνασθε νὰ ἐννοήσητε πόσω τιμᾶται δι' ἐμὲ πᾶσα στιγμὴ παρερχομένη.... Ἡ φροντὶς τῆς ἡσυχίας καὶ τιμῆς σας μ' ἔκαμε νὰ λησμονήσω πράγματα, ἅτινα ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ περιπτώσει τοῦ βίου μου ἤθελον λησμονήσει... Ἀδελαΐς, ἐθυσίασα πάντοτε τὰ συμφέροντα τῆς οἰκογενείας μου καὶ ἐμοῦ διὰ πᾶν ὅ,τι φέρει τὸ ὄνομα Σαινσομόν· ἀλλὰ πιστεύσατέ μοι ὅτι παρατείνουσα τὴν ἀντίστασίν σας δύνασθε νὰ γείνητε παραίτιος μεγαλειτέρων δυστυχημάτων... Δὲν σᾶς ἐγκαταλείπω πλέον, καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ ζωὴ ἐμοῦ καὶ ὅλων τῶν οἰκείων μου ἤθελε διατρέχει τὸν ἔσχατον κίνδυνον... ὄχι δὲν θὰ ἐγκαταλείψω τὴν θυγατέρα τῆς Ἐλισσάβετ δὲ Σαινσομὸν ἐν τῷ μέσῳ κρίσεως τοσούτῳ φρικώδους, οὐδὲ θὰ ὑποφέρω νὰ κάμῃ ἓν μόνον βῆμα πρὸς τὴν ἀπώλειάν της!

— Τί λέγετε, Σουσάννα, ὑπετονθόρισεν ἡ Κυρία Γρανσὰμ· φοβεῖσθε καὶ ἄλλα ἀπαίσια συμβάντα;

— Δὲν ἔχω τὸν καιρὸν νὰ ἐξηγηθῶ, ἀλλὰ σᾶς παρακαλῶ, Ἀδελαΐς ἐν ὀνόματι, τῆς μητρός σας, ἐν ὀνόματι παντὸς ὅ,τι ἔχετε ἱερώτερον...

— Σουσάννα, ἀνέκραξε φωνή τις θρηνώδης ἐκ τοῦ δωματίου, ὁ υἱός σας ἐσώθη;

Ἡ Καλὴ Γυναῖκα κατέρρηξε πελιδνὴ καὶ ἐστράφη φρικιῶσα πρὸς ἐκείνην ἥτις ἤθελε νὰ ὁμιλήσῃ· ἦτο δὲ αὕτη ἡ Αἰκατερίνη Ῥαβινότου, ἥτις εἶχε συρθῆ πρὸς τὴν φλιὰν τῆς θύρας, καὶ ἥτις ἐρειδομένη ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἔτεινε τὴν χεῖρα πρὸς τὴν κορυφὴν τῶν δένδρων ὡς διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀπαισίαν λάμψιν, ἥτις ἐξεγέετο τότε.

Τρομερὰ ὑποψία ἐσπάραξε τότε τὴν καρδίαν τῆς Καλῆς Γυναικός.

— Αἰκατερίνη, εἶπε μετ' ἀπογνώσεως, δὲν μοὶ εἴπατε ὅτι μόνην ἐμὲ ἠπείλουν;

— Καὶ τὸ μητρικόν σας φίλτρον δὲν σᾶς ἔκαμε νὰ μαντεύσητε ὅτι ἐδυνάμην ν' ἀπατηθῶ; Δὲν προεῖδατε ὅτι τὸ μῖσος τῶν πονηρῶν ἐδύνατο νὰ σᾶς προσβάλῃ εἰς πᾶν ὅ,τι ἔχετε φίλτερον..; Σουσάννα, παρατηρήσατε ἐκεῖ, καὶ σκέφθητε ὅτι σᾶς προειδοποίησα ἐγκαίρως ἵνα σώσητε τὸν υἱόν σας καὶ προλάβητε τοὐλάχιστον τὸ ἔγκλημα τοῦτο.

Πάντες οἱ παρεστῶτες ἐστράφησαν πρὸς τὸ ὑπὸ τῆς ἀσθενοῦς ὑποδεικνυόμενον μέρος καὶ εἶδον πλατεῖαν γλῶσσαν πυρὸς ἀναδιδομένην ἐκ τοῦ βάθους τῆς κοιλάδος πρὸς τὸ μέρος τῆς ἐπαύλεως καὶ λάμπουσαν διὰ μέσου τῶν δένδρων. Ἀναμφιβόλως ἡ λάμψις αὕτη προήρχετο ἐκ πυρκαϊᾶς ἣν ὁ πνέων μεθ' ὁρμῆς ἄνεμος βεβαίως ἔμελλε νὰ καταστήσῃ φρικώδη.

Ἡ Σουσάννα ἀρῆκε κραυγὴν σπαρακτικήν. Ἡ στωϊκὴ ἀπάθειά της δὲν ἐδυνήθη πλέον ν' ἀντιστῇ πρὸς τὴν ἀβεβαιότητα, ἣν τῇ ἐνέπνεεν ἡ τύχη τοῦ Διονυσίου.

— Ὦ! Θεέ μου! ἀνέκραξεν, ἐπεφυλάξατε τοιαύτην σκληρὰν δοκιμασίαν διὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας μου; Εἶνε δυνατὸν ἄρα, ἀναχαιτίζουσα τὴν θετὴν θυγατέρα μου παρὰ τὰ χείλη τοῦ βαράθρου, νὰ διεκινδύνευσα τὴν ὕπαρξιν τοῦ προσφιλοῦς υἱοῦ μου, τοῦ πτωχοῦ μου Διονυσίου;

Ἡ Αἰκατερίνη ἢ μᾶλλον ἡ σκιά της ἐπλησίασε πρὸς αὐτὴν συρομένη· ἦτο δὲ τόσον ἐξησθενημένη, ὥστε ὁ ἄνεμος σείων τὴν ἐσθῆτα της ἐκινδύνευε νὰ τὴν ἀνατρέψῃ. Δραξαμένη τῆς χειρὸς αὐτῆς, τῇ εἶπε μετὰ πενθίμου φωνῆς,

— Σουσάννα, τί κάμνετ' ἐδῶ; Τί θέλουσιν αὐτοὶ οἱ ξένοι; Πῶς ἐλησμονήσατε ὅτι ἀφήσατε μίαν θνήσκουσαν διὰ νὰ ὑπάγητε νὰ ἐκπληρώσητε ὑποχρέωσιν ἱεράν; Ἂν ὁ ἄθλιός μου σύζυγος διέπραξε τὸν φόνον, δὲν εἶσθε σεῖς ἡ αἰτία, διότι δὲν τὸν ἐμποδίσατε; Πρέπει λοιπὸν ν' ἀποθάνω μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἔγεινε καὶ φονεύς; Σουσάννα! Σουσάννα! διατί δὲν ἠκολουθήσατε τὴν ἔμπνευσιν, ἣν ὁ Θεὸς σᾶς ἀπέστειλεν;

— Αἰκατερίνη, σᾶς παρακαλῶ, μὴ μ' ἐπιπλήσσετε! Ἡ δυστυχία μου εἶνε μεγαλειτέρα τῆς ἰδικῆς σας.. Ἔχασα τὰ πάντα ἴσως.. Ἀδελαΐς, ἐξηκολούθησε προσηλοῦσα ἐπὶ τῆς Κ. Γρανσὰμ βλέμμα σπινθηροβόλον, δὲν δύνασθε νὰ ἐννοήσητε πόσον ἡ βραδύτης σας δύναται νὰ μὲ βλάψῃ! ἀλλ' ἂς τρέξωμεν! ἂς τρέξωμεν! Θεέ μου θὰ ἐπιτρέψητε οἱ φόβοι μου νὰ ματαιωθῶσι;

Καὶ ἐλάβετο της χειρὸς τῆς Κ. Γρανσὰμ, ἥτις μὴ ἐννοοῦσα καλῶς ἀκόμη περὶ τίνος ἐπρόκειτο, ἔμεινεν ἔκθαμβος, ἰδοῦσα προβαῖνον τὸ φάσμα τῆς γυναικὸς ἐκείνης μὲ πρόσωπον σκελετῶδες, μὲ λόγους μυστηριώδεις καὶ ἀκαταλήπτους. Ἡ Ἀδελαΐς ἐφάνη τότε διατεθειμένη νὰ ὑπακούσῃ ἄνευ ἀντιστάσεως εἰς τὰς θελήσεις τῆς Σουσάννας, ὅτε ὁ Δουκλὲρκ, ὅστις εἶχε προχωρήσει πρὸς τὴν πάροδον, ἵνα ζητήσῃ τὴν ἐξήγησιν τῶν ἀσυνεπῶν λόγων τῆς Καλῆς Γυναικὸς, ἐρρίφθη ἐμπροσθεν αὐτῶν λέγων μετὰ πενθίμου φωνῆς,

— Δυστυχεῖς! ποῦ ὑπάγετε; Ἡ ἔπαυλις τῆς Ὀζεραίης καίεται;

Οἱ φρικώδεις οὗτοι λόγοι προσέβαλον τὴν Σουσάνναν, ὡς εἰ τῇ ἀπεκάλυψαν ἀλήθειαν, περὶ τῆς ὁποίας ἀκόμη δὲν ἦτο βεβαία.

— Ναὶ, ναὶ, ἐπανέλαβε μετ' ἀπελπισίας· ἡ ἔπαυλις καίεται, καὶ ὁ υἱός μου ἐχάθη ἀναμφιβόλως εἰς τὰς φλόγας... καὶ ἐγὼ, ἐγὼ μόνη ἐγενόμην ἡ αἰτία τοῦ θανάτου τοῦ πτωχοῦ μου Διονυσίου...

Μόλις ἐτελείωνε τοὺς λόγους τούτους, οἵτινες ἐπάγωσαν ἐκ τρόμου τὴν Ἀδελαΐδα καὶ τὸν Δουκλὲρκ, φωνὴ δυνατὴ καὶ ἠχήεσσα ἠκούσθη ὄπισθέν της,

— Ἡ ἔπαυλις τῆς Ὀζεραίης καίεται! ὁ Θεὸς νὰ μᾶς προστατεύσῃ... Αὐτὸ δὲν εἶνε δυνατόν.

Ταυτοχρόνως εἷς ἄνθρωπος ἐξῆλθεν ὄπισθεν φραγμοῦ τινος κειμένου εἰς ἀπόστασιν εἴκοσι βημάτων ἀπὸ τῆς οἰκίας καὶ ὤδευσεν ἐσπευσμένως πρὸς τοὺς λαλοῦντας... Ἦτο δὲ οὗτος ὁ Διονύσιος!

Ἀναγωρίσασα τὸν υἱόν της ἡ Καλὴ Γυναῖκα

ὀλίγον ἔλειψε νὰ πέσῃ λειπόθυμος ἐπὶ τῆς Ἀδελαΐδος, ἂν ἐκείνη δὲν τὴν ὑπεβάσταζεν· αἴφνης δὲ ἀπωθήσασα τοὺς περικυκλοῦντας αὐτὴν, ἐρρίφθη πρὸς τὸν ἀγρονόμον καὶ τὸν περιέσφιγξε μετὰ φρενήτιδος εἰς τὰς ἀγκάλας της, κραυγάζουσα,

— Σὲ ἔχω λοιπὸν, υἱέ μου! ὁ Θεὸς σὲ ἔσωσε! Ἐρείσθη τῆς θλίψεως ταύτης κατὰ τὸ γῆρας μου! Ὁ Λαμβέρτος μετὰ δυσχερείας ἐδέχετο τὰς φλογερὰς ταύτας θωπείας.

— Μῆτερ μου, ἔλεγε προσπαθῶν ν' ἀπαλλαχθῇ ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς μητρός του, τί σημαίνουσιν αὐτά; . . . δὲν εἶπον ὅτι ἡ Ὀζεραίη καίεται;

Ἀλλ' ἡ αὐστηρὰ Σουσάννα ἐδείκνυε τὴν στιγμὴν ταύτην ἐν πάσῃ τῇ ἀληθείᾳ τὴν ψυχήν της, ἣν συνήθως ἔκρυπτεν ὑπὸ παγετῶδες κάλυμμα.

— Ἀδιάφορον, εἶπεν ἐναγκαλιζομένη αὖθις τὸν υἱόν της, ἀδιάφορον διὰ πᾶν ἄλλο, ἀφοῦ σὺ ἐσώθης, Διονύσιε! ὅλα τὰ ἄλλα εἶνε περιττά . . . . Ἀφοῦ ἔχω τὸν υἱόν μου, τί θέλω τὰ πλούτη ὅλου τοῦ κόσμου;

— Λοιπὸν, ἐψιθύρισεν ἡ Αἰκατερίνη, ὅλοι ὅσους ἐκεῖνος ἠπείλει ἐξέφυγον τῶν χειρῶν του, ὥστε δύναμαι ἤδη νὰ ἀποθάνω ἐν εἰρήνῃ.

Ἐν τούτοις ὁ ἀγρονόμος παρετήρει ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ μετ' ἀγωνίας· εἴτε ὅμως διότι τὸ πῦρ περιεστάλη, εἴτε διότι ὁ ἄνεμος ὤθει αὐτὸ πρὸς τὴν ἑστίαν του, ἡ ἀπαισία λάμψις ἐγένετο ἄφαντος, καὶ ἐδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι εἶχε πάθει ὀπτικὴν ἀπάτην, ὑπολαμβάνων ὅτι ὑπῆρχε πυρκαϊά.

— Ἀλλὰ τέλος, μῆτέρ μου, ὑπέλαβεν ὁ Διονύσιος, ἡσυχάσας ὀλίγον, εἰπατέ μοι τί συμβαίνει, διότι δὲν καταλαμβάνω τίποτε. . . Πρὸ ὀλίγου δὲν ἔλεγον ὅτι τὸ πῦρ . . .

— Ἀλλὰ σὺ Διονύσιε, διέκοψεν ἡ Καλὴ Γυναῖκα, πῶς εὑρέθης ἐδῶ; Ἐκ τίνος εὐτυχοῦς περιστάσεως διέφυγες ἐκ τῆς ἐπαύλεως;

— Τίποτε ἁπλούστερον, μῆτερ μου. Ἀνήσυχος διότι ἐξήργεσθε τόσον ἀργὰ διὰ νὰ ἔλθητε εἰς τὸν οἶκον ἑνὸς ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ποσῶς δὲν ἐκτιμῶ, σᾶς ἠκολούθησα. Σᾶς εἶδον εἰσερχομένην εἰς τὸν οἶκον τῆς Φανσέττας μετὰ τῆς Αἰκατερίνης, καὶ ἐκρύφθην ἐκεῖ, ὄπισθεν τοῦ φυλλώματος, περιμένων μέχρις οὗ ἐξέλθητε. . . Ὑπῆρξα μάρτυς τῶν μεταξὺ τῆς κυρίας μας καὶ τοῦ Κ. Δουκλέρκ συμβαινόντων, καὶ ἤθελον τρέξει ἐδῶ, ἂν δὲν ἐφοβούμην μὴ μ' ἐπιπλήξετε διότι κατεσκόπευα δῆθεν τὰς πράξεις σας ἢ ἐματαίουν τὰ σχέδιά σας διά τινος ἀδεξιότητος . . . Ἐντούτοις ἂν προέβαινον εἰς βίαν καθ' ὑμῶν, ἤυξήν ἐκεῖ, καὶ ὅταν ὁ Κ. Δουκλὲρκ, σᾶς ἔσφιγξεν ὀλίγον δυνατώτερα, ἠθέλησα . . . Ἀλλὰ, τί σημαίνει αὐτό; . .

Τὴν τελευταίαν ταύτην ἐρώτησιν ἀπηύθυνεν ὁ Λαμβέρτος ἰδὼν τὰς φλόγας, αἵτινες ἐδείκνυντο ἐκ νέου διὰ μέσου τῶν δένδρων, ἐκπέμπουσαι ἀχανῆ λάψιν καθ' ὅλην τὴν κοιλάδα.

— Εἶνε λοιπὸν ἀληθές; ἐκραύγασεν ὁ Λαμβέρτος πηδῶν· τὸ νέον τοῦτο ὅπερ ἤκουσα καὶ τὸ ὁποῖον μὲ ἔκαμε νὰ τρέζω, εἶνε λοιπὸν πραγματικόν; .. Καὶ μένομεν ἀκόμη ἐδῶ, καὶ σταυρόνομεν τοὺς βραχίονας, ἐνῷ ἡ πυρκαϊὰ κατακαίει τὰς ἰδιοκτησίας μας, ἐνῷ οἱ ὑπηρέται καὶ αἱ θεράπαιναί μας διάκεινται ἴσως εἰς κίνδυνον θανάτου; . .

— Εἶνε ἀληθὲς, Θεέ μου, εἶνε ἀληθές! ἀνέκραξεν ἡ Καλὴ Γυναῖκα, ὑψοῦσα τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανὸν, τὸ ἐλησμόνησα καὶ ὁ Θεὸς νὰ μὲ συγχωρήσῃ! Ἀφοῦ σὲ εἶδον σῶον καὶ ὑγιᾶ, Διονύσιε, δὲν ἐσκέφθην ὅτι δύνανται ἄλλοι νὰ κινδυνεύωσι . . . Λοιπὸν ἂς ὑπάγωμεν . . . Ὑγίαινε, Αἰκατερίνη! . . Ἀδελαΐς, μὴ μ' ἐγκαταλίπητε . . . Θὰ δικαιολογήσω τὴν ἀπουσίαν σας . . ἄλλως τε τὰ πάντα διάκειται εἰς τὸν πύργον ἐν ἀταξίᾳ, καὶ δύνασθε νὰ ἐπανέλθητε, χωρὶς οὐδεὶς νὰ παρατηρήσῃ τὴν φυγήν σας . . . Σεῖς, κύριε Δουκλὲρκ, ἀναχωρήσατε πλέον, ἀναχωρήσατε· ἡ παρουσία σας δὲν εἶνε πλέον ἐδῶ ἀναγκαία. Τὸ ὄχημά σας περιμένει . . .

— Ὄχι, ὄχι, εἶπεν ὁ Ἀλφρέδος μετὰ σταθερότητος· τὰ πάντα δὲν ἐλέχθησαν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τῆς Κ. Γρανσάμ. Ἂν ἐκείνη μὲ ἀπωθῇ τὴν στιγμὴν ταύτην, εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ Διονύσιος δὲν θὰ διώξῃ ἕνα καλὸν ἐργάτην, ὅστις οὐδὲ τὴν πυρκαϊὰν, οὐδὲ τὸν κίνδυνον θὰ φοβηθῇ.

—Εὐχαριστῶ πολὺ, ὑπέλαβεν ὁ ἀγρονόμος σφίγγων δίκην μηχανῆς τὴν χεῖρα τοῦ νέου, ἔχετε δίκαιον. Θὰ ἀπαιτῆται πολλὴ ἐργασία ἐκεῖ . . . Ἀλλὰ διὰ τὸν Θεὸν ἂς σπεύσωμεν!

— Μίαν στιγμὴν, μίαν στιγμὴν, εἶπεν ἡ Αἰκατερίνη Ῥαβινότου μὲ τόνον ἐπιτακτικὸν, εἰ καὶ ἡ φωνή της ἦν ἀσθενὴς, προβαίνουσα πρὸς τοὺς παρεστῶτας. Ἀκούσατε τί μοὶ ἀπολείπεται νὰ εἴπω . . . Πιθανὸν ὅτι ἡ πυρκαϊὰ αὕτη νὰ μὴ ἐθανάτωσε κἀνένα, εὐχαριστῶ τὸν Θεόν, ἀλλὰ μάθετε ὅλοι ὅτι ἐκεῖνος ὅστις τὴν διέταξεν, εἶνε ὁ Κάρολος Γρανσάμ, ὁ κύριος τῆς Ὀζεραίης.

Οἱ παραστάντες, ὅσοι ἠγνόουν ἀκόμη τὴν

φρικώδη ταύτην περίστασιν, ἐξέπεμψαν κραυγὴν φρίκης.

— Αἰκατερίνη, ἀνέκραξεν ἡ Κ. Λαμβέρτου, λησμονεῖτε . . .

— Τίποτε δὲν λησμονῶ, Σουσάννα, εἶπεν ἡ πτωχὴ γυνή· ἀλλ' ἡ ἀγαθότης ὑμῶν ἀποβαίνει ἀνόητος καὶ πρέπει νὰ γνωρίζωσι νὰ προφυλάττωνται τοῦ λοιποῦ· ἂν δ' ὑπάρχῃ καὶ ἕτερός τις ἔνοχος, δέεσθε ὑπὲρ ἐκείνου καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ.

Καὶ ταῦτα εἰποῦσα κατέπεσεν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἠθέλησαν νὰ τὴν ἐγείρωσιν, ἀλλ' ἦτο νεκρά. Ἡ ζωὴ τὴν ἐγκατέλιπεν, ἅμα ἡ ἰδέα ἥτις τὴν ὑπεβάσταζε, διεσκεδάσθη.

— Δυστυχὴς γυνή! εἶπεν ὁ Λαμβέρτος· ἀλλ' αἱ φροντίδες καὶ προσπάθειαί μας οὐδὲν πλέον ἰσχύουσι δι' αὐτήν . . Ἂς φύγωμεν, ἑκάστη στιγμὴ ἀξίζει ἑκατὸν ἔτη!

— Πρέπει λοιπὸν, εἶπεν ἡ Καλὴ Γυναῖκα δακρύουσα, νὰ παραιτήσωμεν τὸ πτῶμα τοῦτο ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, ἄνευ δακρύων, ἄνευ δεήσεων :...

— Βλέπω, τί θέλετε, μῆτερ μου, ἀπεκρίθη εὐσυμπαθήτως ὁ Λαμβέρτος. Οὐδέποτε καθῆκον ἐξεπληρώθη ἐν χρόνῳ ἀναρμοδιωτέρῳ καὶ δυστυχεστέρῳ! . . .

Καὶ λαβὼν ἐπὶ τῶν βραχιόνων του τὸ πτῶμα τῆς Αἰκατερίνης, τὸ μετέφερεν εἰς τὸ δωμάτιον τῆς ῥαπτρίας, ἔνθα ἔκαιεν ἀκόμη ἡ καπνίζουσα λυχνία. Ἡ Σουσάννα καὶ ἡ Ἀδελαΐς παρηκολούθησαν ὄπισθεν, καὶ ἀμφότεραι ἐγονυπέτησαν πρὸ τῆς κλίνης ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶχεν ἀποτεθῇ ἡ νεκρά.

— Καλὰ, καλά! εἶπεν ὁ ἀγρονόμος σπογγίζων τὰ δάκρυα, ἅτινα ἐναντίον τῶν περὶ τῆς ἐπαύλεως σκέψεών του, ἔρρεον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του, ἐν τῇ θέᾳ τῆς σπαρακτικῆς ἐκείνης εἰκόνος. Τὰ πράγματα εἶνε ὅτι πρέπει νὰ ἦνε . . . Μείνατ' ἐδῶ, καὶ ἀκολούθως βλεπόμεθα. Σεῖς δὲν θὰ συντελέσητε πολὺ ἐκεῖ κάτω πρὸς στιγμὴν, μάλιστα θ' ἀργοπορήσωμεν καὶ ἡμεῖς μὲ τὴν βραδεῖαν πορείαν σας. Χαίρετε!.

Καὶ ἐξῆλθε κατεσπευσμένως. Εἰς τὴν θύραν ὅμως συνήντησε τὸν Δουκλὲρκ, ὅστις ἀποζεύξας τοὺς ἵππους τῆς ταχυδρομικῆς του ἁμάξης, εἶχε λάβει αὐτὸς τὸν ἕνα, καὶ ἐπαρουσίασε τὸν ἕτερον πρὸς τὸν ἀγρονόμον.

— Γενναῖε ἄνθρωπε! εὐχαριστῶ! ἐπανέλαβεν ὁ Λαμβέρτος. Θὰ σᾶς ἀνταποδώσω τὴν εὐεργεσίαν ταύτην, μὰ τὴν τιμήν μου!

Καὶ ἐπήδησεν ἐπὶ τοῦ ἐφιππίου, ἀμφότεροι δὲ, χωρὶς νὰ προφέρωσι λέξιν, ἀνεχώρησαν ἀστραπηδὸν καὶ μὲ κίνδυνον νὰ φονευθῶσιν αὐτοὶ καὶ τὰ ζῶά των ἐπὶ τῶν δυσβάτων ἐκείνων ὁδῶν, πρὸς τὴν Ὀζεραίην.

Τὸ αὐτὸ ἑσπέρας, ἐνῷ τὰ γεγονότα, ἅτινα ἐξεθέσαμεν, συνέβαινον πλησίον τῆς οἰκίας τοῦ Ῥαβινότου, ὁ Κάρολος Γρανσὰμ περιεφέρετο μὲ βήματα βραδέα εἰς τὸν θάλαμον, τὸν ὁποῖον κατεῖχεν ἐν τῷ πύργῳ τῆς Ὀζεραίης. Εἶχεν ἤδη ἀποπέμψει τὸν θαλαμηπόλον του Ἰάκωβον, εἰπὼν ὅτι ἔμελλε ν' ἀναπαυθῇ, ἀλλὰ καίτοι ἔφερε τὸ οἰκίδιον αὐτοῦ ἱμάτιον, ἔμενεν ὅμως καθ' ὁλοκληρίαν ἐνδεδυμένος, ἕτοιμος ὅπως παρουσιασθῇ εἰς τὸν ἐλάχιστον θόρυβον. Δυχνία τις ὑελίνη ἔρριπτεν ἐπὶ τοῦ δωματίου λάμψιν ἀμυδροτάτην, ἥτις δὲν ἐδύνατο νὰ παρατηρηθῇ ἔξωθεν. Ἐν τῇ σκιώδει λοιπὸν ταύτῃ λάμψει, ἐδύνατό τις νὰ διακρίνῃ τὸν κύριον τοῦ πύργου ὑπάγοντα καὶ ἐρχόμενον εἰς τὸν στενὸν αὐτὸν χῶρον μὲ πρόσωπον κατεσκελετευμένον, μὲ κόμην ἐν ἀταξίᾳ, μὲ ὀφθαλμὸν πεπλανημένον. ἦτον οὕτως εἰπεῖν ἡ ἔνσαρκος προσωποποίησιν τοῦ ἐγκλήματος.

Ὅτε τέλος ἐπίστευσεν ὅτι πάντες οἱ ἐν τῷ πύργῳ ἐκοιμῶντο, ἐπροχώρησε πρὸς τὸ παράθυρον καὶ ἤνοιξεν αὐτὸ, ἀφοῦ ἐφρόντισε προηγουμένως νὰ καταβιβάσῃ ὄπισθεν αὐτοῦ πυκνὸν παραπέτασμα ἐκ δαμασκηνοῦ ὑφάσματος· βέβαιος δὲ ὅτι οὐδεὶς τὸν κατεσκόπευεν, ἐξῆλθεν εἰς τὸν ἐξώστην, καὶ ἐστήριζε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς χειρός του.

Ἐκ τοῦ ἐξώστου ἐκείνου ἐφαίνετο καθ' ὁλοκληρίαν ἡ ἔπαυλις τῆς Ὀζεραίης, ἀλλὰ κατὰ τὴν νυκτερινὴν αὐτὴν σκοτίαν τὰ πάντα ἦσαν ὁμοιόμορφα, οὐδὲ διεκρίνετό τι. Ἐν τούτοις ὁ Γρανσὰμ ἐκράτησεν ἐπὶ πολὺ προσηλωμένον τὸ βλέμμα αὐτοῦ πρὸς τὴν διεύθυνσιν ἐκείνην μετὰ παραδόξου προσοχῆς. Ὁ ἄνεμος ἐσύριζε πέριξ αὐτοῦ μετὰ μεγίστης σφοδρότητος, ἥτις καθίστατο ὡς ἐκ τῆς ὑψηλῆς θέσεως τοῦ πύργου λίαν ἐπαισθητή· κάτωθεν αὐτοῦ τὰ ὕδατα τῆς λίμνης ἐρόγχιζον μετὰ κρότου, οἱ κάλαμοι συγκρουόμενοι πρὸς ἀλλήλους ἀπετέλουν εὔρυθμόν τινα ἦχον, καὶ αἱ ὑψηλαὶ αἴγειροι ἐκάμπτοντο μετὰ πατάγου ὑπὸ τὸν λαίλαπα. Ὁπωσδήποτε ἡ σκοτεινὴ αὕτη καὶ τρικυμιώδης νὺξ διέκειτο εἰς ὁλοσχερῆ ἁρμονίαν πρὸς τὰς ἰδέας του. Ἐμειδία ἐπὶ τῇ θορυβώδει ταραχῇ τῆς φύσεως, καὶ ὅταν ὁ ἄνεμος ἐσύριζεν εἰς τὰ ὦτά του μετὰ σφοδρότητος, αἱ σκέψεις του ἐφαίνοντο λαμβάνουσαι στάσιν ἧττον ἀπαισίαν;

Τέλος ἀπεσύρθη αἴφνης τοῦ παραθύρου, καὶ μεταβὰς πρὸς τὸ ἐκκρεμὲς, παρετήρησε τὴν ὥραν. Μειδίαμα νέον ἐφαίδρυνε τὰ χείλη του, καὶ ἐπιστρέψας ἀνέλαβε τὴν παρὰ τῷ παραθύρῳ θέσιν του.

— Εἶμαι τρελός! ἐψιθύρισεν· ἀκόμη δὲν εἶνε καιρός... Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ ἀκολουθήσῃ κατὰ γράμμα τὰς ὁδηγίας ἃς τῷ ἔδωκα... Εἶχα ἄδικον νὰ ταράττωμαι... Αὐτὸς ὁ Ῥαβινότος εἶνε σκληρὸς ὡς τεμάχιον γρανίτου... τὸν γνωρίζω ἐγώ... δὲν ἔχει τίποτε εἰς τὴν καρδίαν, ἅμα τὸ συμφέρον τὸν βιάζει... Ἀλλ' ἔλαβα καὶ ἐγὼ τὰ προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ τοῦ ἀθλίου αὐτοῦ. Ναὶ, ναί· ἂν βρατύτερον ἔμελλον νὰ ἐγερθῶσιν ὑπόνοιαι, αὗται ἤθελον πέσει κατ' αὐτοῦ καὶ οὐχὶ κατ' ἐμοῦ. Τίς δύναται νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ κύριος ἑνὸς κτήματος τόσον πλουσίου, θὰ ἔχῃ τὴν ἀνοησίαν νὰ τὸ καύσῃ ὁ ἴδιος; Τὸ πρᾶγμα εἶνε τόσον σπουδαῖον, ὥστε ἐγὼ διατελῶ ἀπηλλαγμένος πάσης ὑποψίας... Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπόσχεσις ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ἀπῄτησε παρ' ἐμοῦ, τί τάχα ἀποδεικνύει; Ὁ Ῥαβινότος δὲν θὰ ἔχῃ βέβαια τὴν ἀφροσύνην νὰ κατηγορήσῃ αὐτὸς ἑαυτὸν διὰ νὰ μὲ παρασύρῃ ἐν τῇ πτώσει του. Ἐν τούτοις ἄν ποτε ἀπέβαινεν ἐπικίνδυνος... Ἰδοὺ λοιπὸν εἰς ὁποίαν θέσιν περιῆλθον!.. ἐπέπρωτο νὰ γείνω συνένοχος ἑνὸς ἀτίμου φονέως...

Καὶ ἔφερε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ μετώπου του, ὡς διὰ νὰ πραύνῃ τὰς ἰδέας, αἵτινες ἐξανίσταντο ἐν τῇ κεφαλῇ του. Εἶτα δ' ἐβύθισε καὶ πάλιν τὸ βλέμμα του εἰς τὰ βαθέα ἐκεῖνα σκότη, τὰ ὁποῖα ἐκάλυπτον τὸ σύμπαν, καὶ ὑπέλαβε μὲ φωνὴν ὑπόκωφον,

— Εἶνε τέλος ἀληθὲς ὅτι θὰ μείνω ἐλεύθερος! Εἶνε τέλος ἀληθὲς ὅτι θ' ἀπαλλαχθῶ τοῦ ἀδιαλείπτου ἐκείνου φόβου, ὅστις δὲν μὲ ἀφίνει οὔτε νὰ ἡσυχάσω, οὔτε νὰ κοιμηθῶ! Ἔπρεπεν ὁπωσδήνα γείνῃ αὐτό... ἦτον ἀδύνατον νὰ ζήσω μετὰ τοῦ ζυγοῦ, τὸν ὁποῖον μοὶ ἐπέβαλλεν ἡ γυνὴ ἐκείνη... Ἕνα μόνον μῆνα ἂν διήρκει ἡ βάσανος αὕτη, ἐγὼ ἐχανόμην, οἱ ἰατροί μοὶ τὸ εἶπον... Ἦτο μονομαχία μέχρι θανάτου μεταξὺ αὐτῆς καὶ ἐμοῦ... Καὶ ὅλ' αὐτὰ διατί;.. διότι εὑρὼν ἕνα ἄθλιον ὅστις μὲ παρώργιζεν ἀδιαλείπτως διὰ τῶν ἀνυποφόρων σαρκασμῶν του, ἠθέλησα ἐν μιᾷ στιγμῇ νὰ ἐκδικηθῶ καὶ ἐπιτύχω ταυτοχρόνως τὸν σκοπόν μου!... Ὁποία δυστυχία ὅμως! ἐνόμιζον ὅτι οὐδεὶς ἄλλος πλὴν ἐμοῦ εἶχεν ἀκούσει τὴν σπαρακτικὴν ἐκείνην φωνὴν τὴν ὁποίαν ἐξέφερεν κατὰ τὴν τελευταίαν ἀγωνίαν τοῦ θανάτου... ἐνόμιζον ὅτι οὐδεὶς ἄλλος μ' εἶδε κατὰ στιγμὴν κατέκλων τὸν ἀσθενῆ ἐκεῖνον κάλαμον, ἐφ' οὗ ἐκρατεῖτο πασχίζων νὰ σωθῇ, καὶ ἔρριψα αὐτὸν εἰς τὸ βάραθρον... καὶ ὅμως ἡ γυνὴ αὕτη ἦτον ἐκεῖ, εἰς αὐτὸν τὸν ἔρημον τόπον.... Μὲ εἶδε κατακρημνίζοντα αὐτόν... ἤκουσε τὴν σπαρακτικὴν ἐκείνην κραυγὴν, ἥτις ἔναυλος εἰσέτι μένει εἰς τὰς ἀκοάς μου...

Καὶ διέκοψε τὸν λόγον του ὀρίσσων.

— Ἀλλ' ἂς μὴ ἀποθαρρύνωμαι, ἐξηκολούθησε μετὰ μικρὰν σιωπήν. Θ' ἀπαλλαχθῶ τέλος ἀπὸ τὸν ἀνυπόφορον αὐτὸν δεσμόν!.. εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ Σουσάννα εἰς οὐδένα ἐνεπιστεύθη τὸ μυστικόν, καὶ θὰ συναπολεσθῇ μετ' αὐτ'..... Τότε δὲν θὰ ἦμαι πλέον ὑποχρεωμένος νὰ τρέμω καὶ ὠχριῶ ἀδιαλείπτως... Θὰ ἐπιστρέψω κύριος ἐνταῦθα, παντοῦ... Ἡ Ἀδελαΐς δὲν μὲ ἀγαπᾷ πλέον, τῇ προξενῶ φόβον, καὶ ἴσως μάθῃ καὶ αὐτή... Αὔριον τέλος θὰ ἦμαι εἰς θέσιν νὰ τῆς ζητήσω λόγον τῶν ὑπονοιῶν μου, καὶ ἂν ἐνεθάρρυνε τὰς προσπαθείας τοῦ αὐθάδους αὐτοῦ Δουκλέρκ, θὰ χύσῃ δάκρυα πύρινα! Ὑπομονή! τὸ ἑσπέρας αὐτὸ ἠρνήθη νὰ μὲ ἴδῃ καὶ κατεκλείσθη ἐν τῷ δωματίῳ της. Δὲν ἐπέμεινα νὰ τὴν ἰδῶ, διότι ἡ ταραχὴ τῆς καρδίας μου ἐφοβούμην μὴ προδοθῇ ἐπὶ τοῦ προσώπου μου!.. ἀλλ' αὔριον θὰ ἦμαι ἐλεύθερος, εὐτυχὴς, ἄνευ φόβου καὶ τότε..

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῷ ἐφάνη ὅτι φλόξ, ἐλαφρὰ κατὰ πρῶτον καὶ ἀσταθὴς, ἤναπτε πρὸς τὸ μέρος τῆς ἐπαύλεως. Ἐγένετο προσεκτικὸς καὶ ἐκράτησε τὴν ἀναπνοήν του. Ἡ φλὸξ αὕτη ἤναπτε ταχέως, περιεκύκλωσεν ὅλα τὰ κτίρια, καὶ ἐφωταγώγησε τοὺς ἀγροὺς, τὰ ἔλη, τὴν λίμνην καὶ τὸν πύργον αὐτὸν, δίκην ἀπειρομεγέθους φανοῦ.

— Τέλος πάντων, ἐψιθύρισεν ὁ κύριος τῆς Ὀζεραίης μετ' ἀγρίας χαρπᾶς, τὰ ἄντα ἐπέτυχον.. καὶ θὰ γνωρίσω ἀκόμη ἡμέρας εὐτυχεῖς...

Ἐσιώπησεν ὅμως αἴφνης, διότι ἐκτύπων σφοδρῶς εἰς τὴν θύραν τοῦ θαλάμου του.

— Τίς εἶνε; ποῖος κτυπᾷ; ἠρώτησε μὲ τόνον ἀνυπομονησίας, καταφεύγων εἰς τὴν κλίνην του διὰ νὰ δώσῃ νὰ πιστεύσωσιν ὅτι ἐκοιμᾶτο.

— Κύριε, ἀπεκρίθη ὁ θαλαμηπόλος μὲ φωνὴν ἠλλοιωμένην, συχωρήσατέ μοι διότι σᾶς ἐνοχλῶ τόσον ἀργά... ἀλλὰ πρέπει ἀπολύτως νὰ σᾶς ὁμιλήσω!

— Ὕπαγε ς' τὸν διάβολον! ἀνέκραξεν ὁ Γρανσὰμ, προσποιούμενος πάντοτε τὸν ὠργισμένον. Εἶνε ὥρα αὐτὴ διὰ νὰ ἔλθῃς νὰ μ' ἐνοχλῇς;

Τέλος ἠγέρθη μετὰ βραδύτητος καὶ ὑπῆγε ν' ἀνοίξῃ· εἰσῆλθε δ' ὁ Ἰάκωβος κρατῶν κηρίον εἰς τὴν χεῖρα καὶ κατεχόμενος ὑπὸ ταραχῆς ἅμα καὶ ἐκπλήξεως. Ἦτο δὲ ὠχρὸς καὶ εἶχε τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους πρὸς τὴν γῆν.

— Λοιπὸν, λέγε, τί μὲ θέλεις; ἠρώτησεν ὁ Γρανσὰμ ὀργίλως· κακὴν ὥραν ἔκλεξες νὰ ἔλθῃς νὰ μοὶ ὁμιλήσῃς.

— Κύριε, ἐνόμισα ὅτι δὲν ἔπρεπε ν' ἀργήσω περισσότερον νὰ ἔλθω ὅπως σᾶς ἀναγγείλω πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον οὐδεὶς ἤθελε τολμήσει νὰ σᾶς εἴπῃ· ἀλλά...

— Ἂς παύσουν τὰ προοίμια καὶ εἰπέ μοι συντόμως τί τρέχει! διέκοψεν ὁ Γρανσὰμ, ὅστις ἐνόμιζεν ὅτι ἐγνώριζε καλῶς τὸ νέον ὅπερ ἤθελον νὰ τῷ εἴπωσι.

— Λοιπὸν, Κύριε, ἔμαθον παρὰ τῆς θαλαμηπόλου τῆς Ῥοζαλίας, ὅτι...

— Τί λοιπόν; τί;

— Ὅτι ἡ κυρία δὲν εἶνε εἰς τὸ δωμάτιόν της, καὶ δὲν γνωρίζει τί ἔγεινεν...

Ὁ Γρανσὰμ ὠπισθοχώρησε κατὰ ἓν βῆμα, βαθεῖα δὲ ἀπόγνωσις ἐζωγραφήθη ἐπὶ τοῦ προσώπου του.

— Αὐτὸ εἶνε ἀδύνατον! ἐχάσατε ὅλοι τὸν νοῦν σας!

Καὶ ταυτοχρόνως ἁρπάσας τὸ κηρίον ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ θαλαμηπόλου, ἔτρεξ εν ἐν σπουδῇ πρὸς τὸ δωμάτιον τῆς Ἀδελαΐδος· εὗρε δ' ἐκεῖ θρηνοῦσαν μόνην τὴν θαλαμηπόλον, ἥτις ἔφυγεν ἅμα αὐτοῦ ἐμφανισθέντος, τῷ φόβῳ μὴ πέσῃ ἐπ' αὐτῆς ἡ εὐθύνη τῆς ἐξαφανίσεως τῆς κυρίας της.

Ὁ Γρανσὰμ ἔτρεμεν ὡς φύλλον, διατρέχων τὰ δύο ἢ τρία δωμάτια, ἅτινα ἡ σύζυγός του κατεῖχε συνήθως... Ἦσαν δὲ ἐκεῖνα ἔρημα, καὶ μόνον ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν αὐτοῖς ἀταξία, τὰ ἀνοικτὰ καὶ ἀνεστραμμένα ἁρμάρια ἐμαρτύρουν, ὅτι πρὶν ἢ ἡ κυρία ἀναχωρήσῃ εἶχε κάμει προετοιμασίας τινας.

Ὁ κύριος τῆς Ὀζεραίης ἔμεινεν ὀρθὸς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θαλάμου μὲ ὀδόντας ἐσφιγμένους, μὲ ὄμμα αὐχμηρὸν καὶ πένθιμον. Ὁ Ἰάκωβος ἵστατο ἐν τῇ θύρᾳ, μὴ τολμῶν νὰ εἰσέλθῃ καὶ ἀκολουθῶν μετ' ἀγωνίας ὅλας τὰς κινήσεις τοῦ κυρίου του. Αἴφνης ὁ Γρανσὰμ ἐφρικίασε καὶ ἐλάβετο σπασμωδικῶς μίαν ἐπιστολὴν, ἥτις ἦτον ἐπίτινος τραπεζίου ἀπέναντι αὐτοῦ. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἦτον ἐσφραγισμένη, τὴν ἐξήτασε μετὰ περιεργείας καὶ εἶδεν ὅτι ἀπηυθύνετο πρὸς αὐτὸν, γεγραμμένη διὰ τῆς χειρὸς τῆς Ἀδελαΐδος.

Διέῤῥηξε τὴν σφαγῖδα ἐναγωνίως καὶ ἀνέγνω ταῦτα,

«Τὰ πάντα ἐτελείωσαν μεταξύ ὑμῶν καὶ τῆς »ἀδελφῆς τοῦ Γουστάβου δὲ Σαινσομόν· ὁσονδή»ποτε δ' ἔνοχος καὶ ἂν φανῶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς »τοῦ κόσμου, δὲν θὰ ἦμαι ὅμως τόσου μίσους καὶ »περιφρονήσεως ἀξία, ὅσον εἴσθε ὑμεῖς.»

Καὶ κατωτέρω ἦτο γεγραμμένα μὲ χαρακτῆρας ἡμισβέστους ἐκ δακρύων καὶ δεικνύοντας ὅτι ἔτρεμεν ἡ χεὶρ, ἥτις ἔγραψε, τὸ ἑξῆς.

«Ἐστὲ καλλίτερος πατὴρ ἢ ὅτι ὑπάρξατε φίλος.

Ἡ ἐπιστολὴ ἔπεσεν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Γρανσὰμ.

— Γνωρίζει λοιπὸν τὰ πάντα ἐψιθύρισε.

Κίνησις τοῦ ὑπηρέτου τὸν ἔκαμε νὰ σκεφθῇ ὅτι καὶ ἄλλοι τὸν ἔβλεπον, ὁρμήσας λοιπὸν κατ' αὐτοῦ ὡς φρενητιῶν,

— Ἄθλιε κατάσκοπε! ἐκραύγασεν ἁρπάζων αὐτὸν ἐκ τοῦ λαιμοῦ, τί κάμνεις ἐδῶ; Διατὶ ἦλθες νὰ κατασκοπεύσῃς τὸν κύριόν σου; διατί;..

— Συγγνώμην, κύριε, εἶπεν ὁ δυστυχὴς θαλαμηπόλος ἀποσπώμενος μετὰ κόπου τῶν χειρῶν τοῦ κυρίου του, μὴ παραφέρεσθε! Δὲν εἶχον κἠμμίαν κακὴν πρόθεσιν· ἀλλὰ βλέπων σας τόσον τεταραγμένον καὶ συγκεκινημένον..

— Ἠσθάνθης οἶκτον δι' ἐμὲ, προσέθηκεν εἰρωνικῶς ὁ Γρανσὰμ... Εἶνε λοιπὸν ἀληθὲς ὅτι ἐγενόμην ἀντικείμενον οἴκτου διὰ τοὺς ὑπηρέτας μου;..

Καὶ πεσὼν ἐπί τινος ἀνακλίντρου, ἐφύλαξεν ἀγρίαν σιωπήν. Ὁ δὲ Ἰάκωβος ἔμεινεν ὄρθιος πρὸ αὐτοῦ, καὶ ἐπερίμενε μετὰ μεγίστης προσοχῆς, ἓν νεῦμα, μίαν διαταγὴν, ἕνα λόγον τοῦ κυρίου του.. Αἴφνης πρὸς μεγίστην του ἔκπληξιν οἱ χαρακτῆρες ἐκείνου ἐφάνησαν γαληνιώτεροι, τὰ βλέφαρά του κατέπεσαν ἐπὶ τῶν τέως σπινθηροβόλων βλεμμάτων του καὶ προσεπάθησε νὰ μειδιάσῃ...

— Ἐννοεῖς αὐτὰ, πτωχέ μου Ἰάκωβε, εἶπε προσπαθῶν νὰ δώσῃ εἰς τὴν φωνήν του τὸν συνήθη της ἦχον.

Ἡ κυρία σου μοὶ λέγει ὅτι ἐξέρχεται χωρὶς νὰ μοὶ εἴπῃ καὶ ποῦ ὑπάγει... Εἰς ὅλα αὐτὰ ἐνυπάρχει ἰδιοτροπία τις ἁπλουστάτη.. Ἡ κυρία καὶ ἐγὼ σήμερον τὸ πρωὶ εἴχομεν μικράν τινα

ἔριδα, καὶ ἠθέλησε νὰ μὲ ἐκδικηθῇ, παρέχουσά μοι ἀνησυχίαν ὡρῶν τινων . . . Ἀλλ' εἰπέ μοι, Ἰάκωβε, δὲν γνωρίζουσιν ἀκριβῶς τὴν ὥραν καθ' ἣν κατέλιπε τὸ δωμάτιόν της . . .

— Ἡ Ῥοζαλία μὲ διεβεβαίωσεν ὅτι τὴν ἑσπέραν ταύτην, περὶ τὴν ἐννάτην ὥραν, ἡ κυρία ἦτον ἀκόμη εἰς τὸν θάλαμον; καὶ σχεδὸν κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν ἠκούσθη τρίζουσα ἡ μικρὰ θύρα τοῦ κήπου, ἐξ οὗ τεκμαιρόμεθα ὅτι . . .

— Ἐννάτην ὥραν λέγει ; . . τότε αὐτὴ θὰ ἐδυνήθη νὰ ὑπάγῃ μακράν . . τοὐλάχιστον . . .

— Ἂν ὁ κύριος μοὶ ἐπέτρεπε νὰ ἐκφράσω τὴν γνώμην μου, θὰ τῷ ἔλεγον ὅτι ἡ κυρία κατέφυγεν ἀναμφιβόλως εἰς τὴν ἔπαυλιν παρὰ τῇ γραίᾳ Λαμβέρτου. . .

— Εἰς τὴν ἔπαυλιν, λέγεις ; Ναὶ, ναὶ, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπῆγε νὰ διανυκτερεύσῃ ἐκεῖ.

Καὶ μ' ὅλον ὅτι προσεπάθησε νὰ γελάσῃ πάλιν, τὸ πρόσωπόν του ὅμως ἦτον ὠχρότερον καὶ τρομερώτερον ὑπέρ ποτε.

— Πρέπει νὰ ὑπάγω νὰ ἴδω, ἐξηκολούθει μετὰ σπουδῆς, Ἰάκωβε, δός μοι τὸ ἔνδυμα καὶ τὸν πῖλον μου. Πρέπει νὰ ὑπάγω ταχέως εἰς τὴν ἔπαυλιν διὰ νὰ ζητήσω τὴν τρελὴν αὐτὴν ἰδιότροπον.

Ὁ θαλαμηπόλος ὑπήκουσεν, ὁ δὲ Γρανσὰμ δὲν ἐδύνατο νὰ διασκεδάσῃ τὴν ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἡ ὑπόνοια τοῦ Ἰακώβου τῷ ἐπροξένησεν. Δι' ὃ ὅταν ἔμεινε μόνος, ἀνέκραξε κτυπῶν τὴν κεφαλὴν μετὰ λύσσης

— Ὁποία κακὴ τύχη τὴν ἔρριψε μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τῆς ἐκδικήσεώς μου . . . ἐψιθύρισε. Τί νὰ κάμω, Αὐτὴ γνωρίζει τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' ὄχι . . ὄχι . . ἔξω καὶ ἂν τοὺς σώσω ὅλους . . Ἀλλὰ τί λέγω ! Ἴσως εἶνε πολὺ ἀργά . .

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῷ ὄντι μεγάλη κίνησις ἐγίνετο εἰς τὸν πύργον. Ὑπήγαινον, ἤρχοντο ἀναμφιβόλως ζητοῦντες τὸν Γρανσὰμ. οἱ δὲ ὑπηρέται ἐκραύγαζον περίτρομοι «πυρκαϊά ! πυρκαϊὰ εἰς τὴν ἔπαυλιν τῆς Ὀζεραίης !»

Ὁ Γρανσὰμ παρετήρησεν ἐκ τοῦ παραθύρου καὶ εἶδε τὴν φλόγα ὑψουμένην ὑπεράνω τῶν δένδρων.

— Ναί ! εἶνε πολὺ ἀργά ! ἐξηκολούθησεν ὡς παράφρων. Λοιπὸν τὸ πεπρωμένον ἂς ἐκπληρωθῇ . . Τὴν γυναῖκα ταύτην ἐμίσουν, καὶ ἑκτοτε ἤθελον τὴν φυβεῖσθαι . . Ὅ,τι ἔπαθε, τὸ ἠθέλησεν, ὥστε πᾶν ὅ,τι μ' ἐφόβιζε, πᾶν ὅτι μ' ἔκαμε νὰ τρέμω, θὰ συναπολεσθῇ συνάμα.

Ὁ Ἰάκωβος ἐπανῆλθε καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν κύριόν του τὸ ὀλέθριον νέον : Ὁ Γρανσὰμ εἶχεν εἰσέτι ἀρκοῦσαν ἐφ' ἑαυτοῦ ἐξουσίαν ὅπως προσποιηθῇ ἔκπληξιν καὶ τρόμον. Ἐνῷ δ' ἐνεδύετο ὅλοι οἱ ὑπηρέται εἰσῆλθον ταυτοχρόνως διὰ νὰ λάβωσι τὰς διαταγάς του, καὶ τοιαύτη ἦτον ἡ ταραχή των, ὥστε δὲν παρετήρησαν ὅτι ἡ κυρία τοῦ πύργου ἔλειπεν.

— Ἐφοδιασθῆτε μὲ σχοινία, μὲ κλίμακας, μὲ πᾶν ὅ,τι εἶνε ἀναγκαῖον, ἀνέκραξεν ἐκεῖνος ἐν ταραχῇ, ἥτις βεβαίως δὲν ἦτο προσποιημένη, κἀνεὶς μὴ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἔπαυλιν μὲ χεῖρας κενάς . . Καὶ ἐγὼ φθάνω ἀμέσως, ἀλλ' ἂς σπεύσωσιν, ὁ καιρὸς ἐπείγει, καὶ ἂς δράμωσιν ὅλοι εἰς βοήθειαν . . . Ἐλπίζομεν ὅτι δὲν συνέβη κἀνὲν δυστύχημα !

Ὅλοι ἔσπευσαν νὰ ὑπακούσωσιν, ὁ δὲ Γρανσὰμ ἐρρίφθη ἐκτὸς τοῦ πύργου, τρέχων πρὸς τὴν ἔπαυλιν, σχεδὸν χωρὶς νὰ γνωρίζῃ διατί.

Ἡ πυρκαϊὰ τρεφομένη ἐξ ὑλῶν εὐφλεγῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας τὰ οἰκοδομήματα ἦσαν πλήρη καὶ ῥιπιζομένη ὑπὸ τοῦ σφοδροῦ ἀνέμου, εἶχεν ἤδη κάμει μεγάλας ζημίας. Τὸ σκότος εἶχε σχεδὸν ὁλοσχερῶς παύσει εἰς περιφέρειαν ἑνὸς τετάρτου λεύγας· καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ὁ Γρανσὰμ ἐλάμβανε τὴν πάροδον τῆς ἐπαύλεως, περιεκυκλώθη ὑπὸ νεφέλης καπνοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ ἄνεμος ὤθει εἰς μεγάλην ἀπόστασιν, ὥστε ἐναντίον τῆς ἀνυπομονησίας του ἠναγκάσθη νὰ βραδύνῃ τὸ βῆμα καὶ νὰ ἐξασφαλισθῇ ὅσον ἦτο δυνατὸν ὑπὸ τοῦ καπνοῦ, ὅστις τὸν ἔπνιγεν. Αἴφνης προσέκρουσεν εἰς ἄνθρωπόν τινα, ὅστις ἐβάδιζε προσεκτικῶς κατὰ μῆκος τῶν δενδρυλλίων, καὶ ὅστις, ὡς αὐτὸς, εἶχε καταληφθῇ ὑπὸ τῆς νεφέλης τοῦ καπνοῦ. Ἀμφότεροι τότε παρετήρησαν ἀλλήλους, καὶ ὁ Γρανσὰμ διέκρινε τὸν Ῥαβινότον· ὅτε δὲ ἀνεγνωρίσθησαν, ἡ ῥίκη ἥτις ἦτο πρότερον ἐζωγραφισμένη ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ χωρικοῦ, ἀντικατέστη ὑπὸ εἴδους τινος ἀγρίας φαιδρότητος.

— Εἴσθε σεῖς, αὐθέντα ! μὰ τὴν τιμήν μου εἶμαι εὐτυχὴς διότι δὲν μὲ συνήντησε κἀνεὶς ἄλλος !

— Ὅλοι ; ἠρώτησεν ὁ Γρανσὰμ ἀτενίζων αὐτὸν ἀσκαρδαμυκτεί. Λοιπὸν ἡ γραία ἐκείνη . . .

— Ὦ Θεέ μου ! καὶ ἐρωτᾶτε ἀκόμη ἂν ἦνε ὅλοι ; . . . Τοὺς κατέφερα ἐγὼ ἀξιόλογα . . . Νομίζετε ὅτι εἶνε τόσον ἀνόητοι ὥστε ν' ἀφήσωσι τὴν κλεῖδα εἰς τὴν θύραν τοῦ οἴκου των ; . . . Ὅταν δὲν εἶδον πλέον φῶς, τοὺς ἔκλεισα εὔμορφα καὶ καλὰ καὶ τοὺς ἐφωταγώγησα ἔπειτα ἔξωθεν . . .

(ἀκολουθεῖ)